

P. LEONARDI GRUEBER,
BENEDICTINI METTENSIS, AA. LL. ET PHILO-
SOPHIÆ DOCT. ET IN ALMA ARCHIEPISCOPALI UNI-
VERSITATE SALISBURGENSI LOGICES PROFESSORIS
PUBLICI ORD.

PSYCHOLOGIA SYSTEMATICA ELEMENTARIS

USIBUS ACADEMICIS ACCOMMODATA

ANNO DOMINI M. DCC. LXVIII.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

SALISBURGI,
TYPIS IOANNIS IOSEPHI MAYR, AULICO-ACADEMICI TYPOGR.
ET BIBLIOPOLAE P. M. HAEREDIS.

P. LEONARDI GRUBER,
BENEDICTINI METTENSIS, AA. LL. ET PHIL.
SOPHIE DOCT. ET IN ALMA ARCHIEPISCOPALI UNIV.
VERITATE SALSBERGENSI LECTES PROFESSORIS
PUBLICI ORD.

PSYCHOLOGIA SYSTEMATICA ELEMENTARIS

USIBUS ACADEMICIS ACCOMMODATA

ANNO DOMINI M DCC LXXIII

CU M PERMISSU SUPERIORUM

IN AUSTRIA JOSEPHI MAJ. AULICO-ACADEMICI TYPOG.
ET BIBLIOTHECAE P. M. HARRERIS.

PSYCHOLOGIA ELEMENTARIS.

CAPUT I.

FACULTATES ANIMÆ.

ARTICULUS I.

NOTIO ET EXISTENTIA ANIMÆ.

Observatio.

§. 1. **J**am supra in Logica §. 17 advertimus, quemvis nostrum sibi conscius esse sui ipsius, hancque veritatem intimo sensu compertam habemus (*ibidem* §. 611.).

Definitio.

§. 2. Id, quod sibi sui ipsius suarumque mutationum conscius est (§. 1.): hic vocamus *animam*.

Corollaria.

§. 3. *Quilibet nostrum vere existit.* Siquidem id, quod sibi sui ipsius conscius est, existit (*Log. ex* §. 611; *item Ont. conf.* §. 358.): quisvis nostrum conscius est sui (*ex* §. 1.): igitur quilibet &c.

§. 4. *Anima nostra existit.* Anima enim est id, quod sibi sui ipsius conscius est (*ex* §. 2.): id vero omne, quod tale est, existit (*Log. ex* §. 611.): igitur anima &c.

Scholia.

§. 5. Observationem §. 1 propositam, utpote sensu intimo notam, esse evidentem, liquet ex dictis in Logica §. 610; sed & generalis est: nec facit, quod

hanc ipsam observationem alii sic proponant: ego mihi mei conscius sum; nec enim, si generaliter proferatur hæc propositio, observationibus merito adnumerari posse contendunt, cum, quid alteri intrinsecus eveniat, experiri nemo possit: sed enim non est hic quidem loci tanta opus circumspectione; præsertim, cum ea, quæ inde inferuntur, aut ab universalitate omnino non pendeant, aut facile restringantur.

§. 6. Notio animæ, quam §. 2 dedimus, equidem non est determinata (*Log.* §. 36.) sed tamen his, quæ modo dicemus, abunde sufficiens: qui aliter sentiunt, præpropere notionem spiritualitatis, indivisibilitatis &c, cum notione animæ conjungunt (*Introd. conf.* §. 36.).

§. 7. Quod in corollario primo (§. 3.) subjungimus, non ideo syllogismo munitum proponimus, ac si demonstratione egeret propositio, utpote per se nota (*ex* §. 1.); Insuper, tametsi in hac materia nihil facile tam falsæ fuerit insanæ, quod non Patronum ex antiquis Philosophis haberet quempiam (*Log. conf.* §. 632.), qui tamen se ipsum negaret existere, hætenus quidem inventus est nemo unus; interim Philosophi est rationem reddere, per quam nostræ ipso-

ipforum existentiae certiores reddimur (*Introd. ex §. 22.*): veram autem hic adduci rationem inde manifestum fit, quod, cum nostri ipforum minime conscii sumus, e. g. dum dormimus, existere nos nequaquam percipimus: at idcirco non est, cur vereamur, ne hoc ipso eventu argumentum nostrum juguletur, cum existere possimus, quin nostri nobis conscii simus; neque enim id modo agitur, ut rationem nostrae existentiae sed nostrae de existentia nostra notitiae reddamus.

§. 8. In altero corollario (§. 4.) animae quidem non item corporis existentiam evincimus, quae alium longe argumentorum apparatus requirit (*Log. conf. §. 632.*), & illam infra, ubi de commercio corpus inter & animam acturi sumus, palam faciemus. Ceterum id cuius Philosopho compertum est, multo notio-rem esse existentiam animae praecorporis existentia, modo interea notionem animae aliam non statuatur, quam quae a nobis §. 2 est posita, secus enim longe aliter loquendum.

ARTICULUS II. POTENTIA ANIMAE COGNOSCITIVA.

Observationes.

§. 9. **O**pe sensuum nobis repraesentamus res varias, & harum repraesentationum nobis conscii sumus, haecque experientia cuius ope sensus intimi obvia est (*Log. §. 17.*).

§. 10. Quandoque contingit, ut nobis quidpiam repraesentantes illud ab omnibus aliis rebus repraesentatis discernamus; subinde idem praestare minime possumus. Sic lunam conspicati eandem ab omnibus aliis sideribus facile inter-

noscimus: at vero converso in galaxiam seu viam lacteam oculo stellulas, quarum confusus splendor albedinem illi inducit, nisi telescopio armati non discernimus.

§. 11. In quantum id, quod nobis repraesentamus, discernere valemus, eatenus repraesentationis illius nobis conscii sumus; in quantum vero rem repraesentatam non discernimus, eatenus nec repraesentationis conscii evadimus. Sic in priori casu (§. 10.) repraesentationis lunae, non item repraesentationis stellarum illarum, quibus tota insternitur galaxia, conscii nobis sumus, nisi forte adhibito egregio telescopio illas aliquando contemplati fuerimus.

§. 12. Quando nobis clare quidpiam repraesentamus, subinde varia illa, quae rei insunt, inter se discernimus subinde ea non discernimus. Ita triangulum rectilineum intuentes, numerum laterum eorumque rectitudinem discernimus: at in colore rubro, licet nobis clare repraesentetur, nihil discernimus eorum, quae ad ipsum formandum concurrunt (*Log. conf. §. 48.*).

§. 13. Repraesentationes continuo in anima nostra variari liquet; modo enim rem aliquam ab alia distinctim dignoscimus; modo omnino non aut non nisi difficulter (§. 11.).

Definitiones.

§. 14. Facultas animae, qua sibi res quascunque repraesentat (§. 9.), dicitur *facultas cognoscitiva*, prout jam in *Log. §. 5* illam hoc nomine salutavimus. Similiter actum mentis, quo sibi sui suarumque mutationum conscia est, ut in *Logica §. 604*, ita pariter hic *conscientiam* appellamus vel, ut ab aliis nuncupatur, *aperceptionem*.

§. 15.

§. 15. Cogitare nobis aliud non est, quam sibi aliquam rem ita repræsentare, ut præterea repræsentationis quis sibi conscius sit.

§. 16. Ad modum §. 33 in Logica repræsentatio nostra clara erit, quando id, quod nobis repræsentamus, ab omnibus aliis repræsentatis discernimus: obscura vero, quando non discernimus: (§. 10.).

§. 17. Pari ratione conformiter ad §. 34 in Logica repræsentatio clara dicitur distincta, quando discernit illa varia, quæ rei repræsentatæ insunt (§. 12.); quando autem illa non discernit, confusa audit.

§. 18. Repræsentatio, quæ ex pluribus simul sumptis coalescit, dicitur composita; illæ vero, quæ eam ingrediuntur, partiales vocantur.

§. 19. Facultas repræsentandi obscure aut clare quidem (§. 19.) sed confuse (§. 17.) dicitur pars facultatis cognoscitivæ (§. 14.) inferior: facultas autem repræsentandi distincte (§. 17.) pars facultatis ejusdem superior compellatur.

Corollaria.

§. 20. Anima nostra habet facultatem res quasdam sibi repræsentandi. Actio enim supponit potentiam seu facultatem (Ont. ex §. 381.): igitur, cum anima nostra actu sibi repræsentet res varias (ex §. 9.) facultate eas repræsentandi instructa sit, oportet.

§. 21. Anima nostra procul dubio cogitat. Siquidem anima nostra est conscia cum sui ipsius (ex §. 2.) tum aliarum rerum repræsentatarum (ex §. 9.): sed hoc est cogitare (ex §. 15.): igitur cogitat &c; cumque conscientia seu aperceptio hoc ipsum semper involvat (ex 14.), liquet, cogitationem cum

conscientia seu aperceptione semper conjunctam esse; item ex eo patet, quod, si in anima dentur repræsentationes quædam, quarum sibi conscia non sit, illæ cogitationibus accenseri non debeant (ex §. 15.).

§. 22. Repræsentationum clararum non item obscurarum conscii nobis sumus. Quippe illarum duntaxat conscii sumus, quas ab aliis discernere valemus; non item, quas internoscere nobis non datur (ex §. 11.): sunt autem priores, quas discernimus, repræsentationes claræ, posteriores obscuræ (ex §. 16.): igitur repræsentationum &c.

§. 23. Repræsentationes claræ nequam vero obscuræ in cogitationum numerum sunt referendæ. Nam repræsentatio jungi debet cum conscientia, ut sit cogitatio (ex §. 21 circa finem): hoc autem repræsentationibus claris non item obscuris contingit (ex §. 22.): quare repræsentationes &c.

§. 24. Si repræsentationes partiales fuerint claræ, tunc notio composita est distincta, in casu autem opposito confusa. Quod si enim repræsentationes partiales fuerint claræ, tunc illarum ope res in repræsentatione composita repræsentatas inter se discernimus (conf. §. 16 & 18.): sed notio, cujus ope discernimus illa varia, quæ rebus insunt, est distincta (ex §. 17.): igitur, si repræsentationes &c.

§. 25. Anima erit in statu repræsentationum clararum, si omnes repræsentationes fuerint claræ; in statu vero obscurarum, si fuerint obscuræ. Siquidem status est coexistentia determinationum rei fixarum cum variabilibus (Ont. ex §. 371.): igitur anima erit &c.

Scholion.

§. 26. Facile liquet, huc ea revocanda, quæ in Logica Art. I & II. differui-

feruimus; multa enim illis lux affundetur (*Log. §. 26.*). Ceterum attulimus hic quasdam notiones (§§. 14. 16. 17.) jam in Logica manifestas, & aliquas porro afferemus, ut itentidem ad hanc scientiam sit opus recurrere.

ARTICULUS III. FACULTAS SENTIENDI.

Observationes.

§. 27. Saltem in idea nostra nobis persuasum habemus, dari corpus quoddam, in cuius partibus producuntur variae pro diversitate cum ipsius tum rerum ab aliis corporibus mutationes, quibus productis in anima nostra pariter perceptio, ita quidem, ut pro diversitate mutationum istarum res pariter diversas & diverso modo percipiamus.

§. 28. Si res externae nimis fortiter agunt in nostros sensus, actio aliarum debilior omnino a nobis non percipitur. Sic lumen solare efficit, ut stellas de die non videamus; odor vehementior, ut debiliorem non olfaciamus; sonus intensior e.g. tormenti explosi, ut cantum aviculæ aut cytharæ non audiamus &c.

Definitiones.

§. 29. Illud corpus, ex cuius mutationibus intelligimus, cur corpora alia mutationem in illo efficientia percipiamus (§. 27.), vocamus *corpus nostrum*.

§. 30. *Organa sensoria* jam in Logica §. 622 diximus esse illas corporis partes, ex quarum mutationibus intelligitur, cur hæc objecta & ita quidem, non vero alia nec aliter percipiamus (§. 27.).

§. 31. Pariter *sensationem* in Logica §. 658 definivimus esse ipsam perceptio-

nem ex mutatione organorum ortam; porro idea per sensationem producta dicitur *idea sensualis*; facultas demum sic percipiendi *facultas sentiendi* vel etiam *sensus externus* compellatur (*Log. §. 613.*).

§. 32. Perceptio *fortior* est, cuius magis; *debilior*, cuius minus nobis conscii sumus (§. 28.).

§. 33. Is status animæ (§. 25.) in quo clare sentimus, & sensationum nostrarum (§. 31.) nobis conscii sumus, dicitur *vigilia*; in quo autem nil clare sentimus, dicitur *somnus*; *evigilamus* tandem, aut *obdormiscimus*, dum ab uno statu ad alterum transimus.

Corollaria.

§. 34. *Organo sublato vel ad suas mutationes subeundas inepto cessat sensatio ab illa pendens; organo vero vitiato fit imperfectior; organo demum vel intrinsecus vel extrinsecus aptiore facto ad recipiendas convenientes actiones fit perfectior.* Etenim ex mutatione in organo sensorio producta intelligitur, cur talis sit sensatio & non alia (*ex §. 30 & Log. ex §. 627.*): igitur mutatio continet rationem sufficientem sensationis in sua specie, qua posita vel sublata ponitur pariter, vel tollitur rationatum & quidem tale, qualis est ratio (*Ont. ex §. 12 & 13.*): quare organo &c.

§. 35. *Posita mutatione in organo sensorio facta impedire nequaquam possumus, quo minus sentiamus.* Posita siquidem ratione sufficiente ponitur rationatum (*Ont. ex §. 13.*): mutatio vero in organo sensorio facta continet rationem sensationis sufficientem (*ex §. 30 & Log. ex §. 627.*): quare posita &c.

§. 36. *Efficere non possumus, quo minus aliter sentiamus, quam mutationi*
in

in organo sensorio factæ convenit. Nam mutationis in organo sensorio factæ ratio sufficiens continetur in actione corporum aliorum in eadem organa agentium (*ex §. 27 & Log. ex §. 17.*): igitur, cum tale sit rationatum, qualis est ratio (*Ont. ex §. 13 ad finem*), posita tali actione sequitur talis potius quam alia organi sensorii immutatio (*ex §. 27.*) ac proin hæc potius quam alia sensatio (*Log. ex §. 627.*): igitur efficere &c. Ex eadem pariter ratione liquet, *eandem esse debere sensationem, si eadem fuerit organi sensorii immutatio.*

§. 37. *Perceptio clarior est quoque fortior; obscurior vero debilior.* Conscientia enim sequitur claritatem; seu quo magis mihi cujusdam repræsentationis conscius sum, eo perfectius illam ab omnibus cæteris internoscimus; & vicissim, quo minus ejusdem conscius sum, eo difficilius illam discernimus (*conf. §. 22.*): pendet vero perceptio fortior & debilior a variis conscientiæ gradibus (*ex §. 32.*): quare perceptio &c.

§. 38. *Potest vel per actionem rerum fortiolem impediri debilior, quo minus mutationem in organo producat; vel sensatio fortior obscurare debiliorem; vel utrumque simul evenire.* Patet totum ex §. 28.

§. 39. *Sensatio a nulla præcedente idea pendet.* Posita siquidem mutatione in organo sensorio facta ponitur sensatio (*Log. ex §. 627.*): mutatio autem organi sensorii oritur ex actione corporum externorum (*ex §. 27 & Log. ex §. 17.*), quæ, prout palam est, nullam exigit præviam in mente sentientis ideam: quare sensatio &c.

§. 40. *Lex sensationum universalis est hæc propositio: sensatio talis est, qualis per naturam mutationis in organo sensorio factæ esse debere intelligitur.* Uni-

versim enim omnia hoc Art. de facultate sentiendi tradita huic innituntur principio; & eo quoque collimant illa, quæ in Log. Art. XLIV evolvimus.

Scholia.

§. 41. In observatione prima §. 27 dicimus, dari saltem in nostra idea corporis ejusmodi; non quasi realem corporis aut nostri aut aliorum existentiam negare possemus; sed ne per vitium subreptionis (*Log. §. 669.*) fortasse statuamus, nos experiri corporis proprii aut aliorum existentiam, id quod suo loco discutiemus (§. 8.). Ceterum, cum §. 29 corporis nostri notionem dedimus, minime inficias imus, quemvis corpus suum ab aliis per se dignoscere, atque ex eo capite notionem ejusdem posse videri supervacaneam: at, quod paulo ante §. 7 in alia re monuimus, a Philosopho reddenda est ratio, cur corpus nostrum dicatur: veram autem afferri rationem ex eo liquet, quod corpus e.g. vicini nostri non habeamus pro nostro idcirco, quod mutationibus corpus illius minime afficiamur. Aliud criterium corporis nostri suo loco indicabimus.

§. 42. Ex corollario §. 36 posito jam clarius intelligitur illud, quod in Ontologia ad finem §. 13 deduximus; nimirum, tale esse rationatum, qualis est ratio; & profecto, dum ferrum candens contrectamus, in nostro positum arbitrio non est efficere, ut adustionem non sentiamus: similiter, qui absinthium bibit, nullo sane pacto efficiet, ut mel sibi gustare videatur. Interim hæc doctrina intelligenda est de ea impotentia impediendi sensationem, quam directam vocant; siquidem indirecte impedire utique sensationem possumus vel avertendo organum impediendoque mutationem ab alio corpore in illo producendam, E e 2 vel

vel etiam attentionem ad alia convertendo : sed de his paulo inferius. Denique ex eo, quod ad finem præfati corollarii (§. 36.) deduximus, ratio reddi potest, cur objecta in speculo plano tanto post illud intervallo conspiciamus, quantum a superficie illius distamus; eodem nimirum modo (id quod in Optica demonstrabimus) immutatur organum visorium, quo mutaretur, si objectum remoto speculo re vera in illo loco poneretur.

§. 43. Lex sensationum universalis (§. 40.) & ea, ex quibus illam deduximus, jam clarius demonstrant ea, quæ in Logica §. 625 adduximus; quoniam enim ratio sufficiens mutationis organi sensorii continetur in actione corporum externorum (*ex* §. 27.), illa semper eo modo repræsentant objecta, qui intelligi potest ex mutatione in organo facta & actione, quam exercent corpora extranea in illud organum; seu, quod idem est, eo modo repræsentant objecta, qui mutationi in organo factæ & actioni corporum organa ferientium nunquam non conformis sit: igitur nunquam fallunt, neque falluntur: quare, quodsi occasione repræsentationum hujusmodi decipiamur, prout id fieri posse in Logica §. 626 docuimus, præcipitantiæ in judicando id tribuendum est.

ARTICULUS IV.

IMAGINATIO.

Observationes.

§. 44. **N**obis omnibus notissimum est, rerum olim perceptarum, & quarum quomodocunque ideas habuimus, tametsi absentium ideas persæpe nos reproducere posse. Sic, si vidimus olim e. g. tigridem, leonem aut aliud animal peregrinum, id nobis nunc denuo ita

repræsentare possumus, ac si coram adesset.

§. 45. Ad ipsos attenti deprehendimus, nos propterea hanc illamve rem nobis imaginari, quia illam olim percipimus una cum re quadam alia, cujus idea nunc undeunde demum in nobis existit. Sic imaginamur nobis e. g. tigridem olim visam, eoquod cicuratorem illum, qui eam adduxerat spectandam, subito obvium habeamus.

§. 46. Nec illud nos latet, quod plerumque omnia, quæ organorum sensoriorum ope nobis repræsentamus, confuse admodum (§. 17.) percipiamus. Sic visu nihil fere præter magnitudinem, figuram ac distantiam rerum; auditu nihil præter variationem articulationemque sonorum; reliquis sensibus vix quidquam distincte percipimus: interim tamen omnes ideæ sensuales (§. 31.) vivacissimæ sunt & clarissimæ, dum ex adverso phantasmata rerum, quas non nisi confuse percipimus, valde obscura plerumque sint. Ita, quæ olfactu, tactu aut gustu percipimus, vix imaginari nobis aliquatenus possumus; cum tamen illa, quæ distincte nobis repræsentavimus, clarioribus etiam phantasmatis exprimantur.

§. 47. Cum dormimus, equidem nil admodum clare sentimus (§. 33.) nec proin res præsentis clare nobis repræsentamus (*ex* §. 36.); subinde tamen res absentes clare percipimus; etsi nullam illarum in organa nostra actionem advertere liceat.

Definitiones.

§. 48. Facultas illa reproducendi ideas rerum olim habitas, tametsi nunc absentes sint (§. 44.), *phantasia* dicitur; actus hujus facultatis *imaginatio* vocatur; idea autem ipsa reproducta *phantasma*.

§. 49.

§. 49. Status mentis (§. 25.), in quo res absentes durante somno (§. 33.) clare percipimus, *somnium* dicitur.

Corollaria.

§. 50. *Lex imaginationis hæc est: quæ olim quandocunque connexa percepimus, si contingat, ut unius eorum idea quomodocunque redeat, ideam quoque alterius reproducet phantasia.* Fluit hæc ipsa ex observatione altera (§. 45.).

§. 51. *Phantasma supponit aliam ideam præcedentem rei cujusdam cum illa, quæ per phantasma exhibetur, simul perceptæ.* Etenim phantasma est idea (ex §. 48.): jam vero illa non reproducitur, nisi in nobis existat idea olim cum illa, cujus phantasma habemus (ex §. 50.) percepta: quare phantasma &c.

§. 52. *Dum idea quædam in nobis exoritur, quæ notam quamdam communem habet cum idea alias habita, occasione notæ hujus idea illa denuo reproducitur.* Quodsi enim ideam totius distinctam habuimus, notas illius tanquam totidem ideas partiales spectare possumus (conf. §. 17 & 18.): at idea una reproducta reproducitur etiam altera olim cum illa simul percepta (ex §. 45 & 50.): quare, si talis nota consideretur tanquam pars ideæ præteritæ, redeunte idea partis reproducitur etiam idea totius distincta, utpote in qua æque plures notæ simul percipiuntur (ex §. 17.): igitur, dum idea quædam &c.

§. 53. *Phantasia in reproducendis ideis sequitur ordinem perceptionum.* Si quidem ratio phantasmatis sufficiens continetur in reditu ideæ exprimentis rem cum objecto phantasmatis olim perceptam (ex §. 45.): igitur, si contigerit, ut A simul perceperimus cum B; alio autem tempore B simul perceperimus cum C; & iterum alio tempore C simul

cum D &c: redeunte idea ipsius A reproductetur idea ipsius B; occasione hujus idea ipsius C &c (ex §. 50.): quare phantasia &c.

§. 54. *In concursu plurium idearum, quæ cum idea redeunte simul olim habitaverunt, illæ præ reliquis reproducentur, quæ sæpius, diutius, recentius, studiosius &c, cum eadem idea fuerant conjunctæ.* Quippe, quo plus ponitur rationis, eo plus ponendum est rationati (Ont. ex §. 13 ad finem): sed ratio reproductæ idearum continetur in simultanea perceptione plurium idearum (ex §. 45.): igitur, quod sæpius, studiosius &c, plura simul percepimus, eo facilius etiam post longius idea una repetita reproducentur ceteræ (ab anal. ex §. 36.): quodsi jam plures adsint in mente ideæ, eas ceteris paribus reproducet phantasia, quæ cum illa, cujus nunc maxime nobis conscii sumus, hoc est, cum clarissima ex præsentibus est conjuncta (conf. §. 37 & 38 cum §. 50.): quare in concursu &c. Eadem ratione liquet, sub eadem hypothese multo clariorem fore ideam reproducendam.

§. 55. *Phantasma æquipollet sensationi debiliori.* Ideæ enim sensuales multo clariores sunt phantasmatis earundem rerum (ex §. 46.): at, quæ sunt clariores, sunt pariter fortiores; &, quæ sunt obscuriores, sunt quoque debiliores (ex §. 37.): igitur, phantasmata sint ex dictis obscuriores ideis sensualibus (ex §. 46.), erunt pariter debiliores: quare phantasma &c.

§. 56. *Anima multis occupata rerum præsentium ideis imaginationi vix ac ne vix quidem vacare potest.* Nam sensatio fortior obscurat debiliorem (ex §. 38.): sunt vero ideæ sensuales longe clariores (ex §. 36.) atque adeo longe quoque fortiores (ex §. 37.) phantasmatis: quare, si anima &c.

§. 57. *Somnium a phantasia pendet.* Etenim in somnio res absentes nobis repræsentamus (*ex* §. 49.), quin aliquam illarum in organa nostra sensoria actionem intercedere advertamus (*ex* §. 47.): repræsentatio autem rerum absentium, si sine ulla alia mentis operatione fiat, fit per imaginationem (*ex* §. 48.): quare somnium &c.

§. 58. *Somniorum origo a sensatione est, tametsi nil ob sit, quo minus illa tam debilis sit, ut a somnio discerni nequeat.* Somnium siquidem a phantasia pendet (*ex* §. 57.): phantasia vero supponit ideam olim perceptam sensualem (*ex* §. 48.): hæc vero sensationem (*ex* §. 31.): igitur tametsi non quidem immediate, mediate tamen somniorum origo &c. Illam porro esse non nisi maxime debilem, patet, quia in somno, quo durante somniamus (*ex* §. 47.) nil clare sentimus (*ex* §. 33.), a claritate vero pendet intensio perceptionis (*ex* §. 37.): igitur, cum sensatio sit obscurissima, erimus pariter ejusdem vix ac ne vix conscii (*ex* §. 22.), seu erit illa debilissima (*ex* §. 37.).

§. 59. *Phantasmata clariora sunt, dum somniamus, quam dum vigilamus; imo nihil obest, quo minus ideæ phantasticæ in somnio excitatæ sint clarissimæ.* Phantasmata enim clariora sunt absentibus quam præsentibus ideis sensualibus (*ex* §. 56.): quare, cum in somnio omnes absint ideæ sensuales saltem clare (*ex* §. 47.), phantasmata &c.

§. 60. *Ratio sufficiens successionis idearum phantasticarum in somnio unice pendet a simultanea perceptione aut claritate idearum olim habitatarum.* Nam in somnio successio idearum pendet ab imaginatione (*ex* §. 57.): imaginatio vero sequitur ordinem & claritatem perceptionum (*ex* §. 53 & 54.): quare ratio &c. Liquet inde, cur plerumque eveniat, ut

in somnio præcedentes ideæ cum sequentibus minime cohæreant: adeoque patet inde criterium, quo somnium a sensatione discernamus (*Log. conf. §. 581.*).

Scholia.

§. 61. *Affociatio idearum, ut vocant, fundatur in ipsa lege imaginationis (§. 50.), & contingit, cum alteri in memoriam revocare conamur, quæ illi succurrere nolunt; e. g. monemus sodalem de promisso nobis facto, negantique in mentem reducimus locum, diem, socios &c, quo continget, ut ad has ideas connexas reproducat idea desiderata.* Interim hæc lex imaginationis noscitur esse principalis; cetera vero inde deducta vim regularum obtinent.

§. 62. *Criterium relativum a claritate petitur, cujus ope rerum præsentium ideæ ab ideis absentium per phantasiam reproductis seu ideæ sensuales a phantasticis internoscantur, assignamus §. 55; absolutum vero §. 60; siquidem in priori phantasma ideis sensualibus multo obscurius esse pronuntiamus; in posteriori deprehendimus, ea, quæ in somnio nobis repræsentantur, nullo inter se pacto cohærere nec sequentium rationem in præcedentibus contineri.* Sic e. g. sentit quis morsum pulicis, inde jam origo somnii: mox de machæris incipit cogitare; inde in acie versari sibi videtur; paulo post triumphali curru urbem invehitur &c. At inde minime argui potest, fieri quidpiam sine ratione sufficiente; neque enim in casu, in quo versamur, de eventibus, qui fiunt, sed de repræsentationibus eventuum agitur: harum autem successionisque earum rationem sufficientem continet coexistentia perceptionum olim habitatarum aut claritas earundem (§§. 50. 53. 54.): quare hic minime attendenda venit realis connexionis horum eventuum possibilitas.

ARTI-

ARTICULUS V. FACULTAS FINGENDI.

Observationes.

§. 63. **I**deam compositam ingrediuntur plures partiales (§. 18.): jam, si quædam partialis per aliam non determinatur, posita illa nondum ponitur ratio sufficiens, cur altera pariter idea partialis præ alia quacunque ponenda sit: sunt igitur ideæ compositæ (§. cit.), quæ constant ideis partialibus per se mutuo non determinabilibus, in se ipsis spectatæ divisibiles; hancque illarum divisibilitatem ipsa loquitur experientia. Ita concipimus v. g. animal sine aliis, quæ ipsi adjungi possunt, determinationibus.

§. 64. Plusquam manifestum est, nos experiri, mentem nostram posse ideas partiales ex diversis compositis exemptas atque inter se diversas conjungere, modo inter se non repugnent; non item, si inter se repugnent (*Ontol. ex §. 1.*). Sic ideam montis & auri combinando conflamus ideam montis aurei.

Definitio.

§. 65. Facultas illa, qua phantasmatum divisione novaque combinatione producimus quoddam phantasma (§. 64.) dicitur *facultas fingendi*; ejus actus *fictio*; idea sic producta *phantasma fictum*.

Corollaria.

[§. 66. *Potest anima nostra ideas quasdam partiales a compositis separare easque sibi singillatim repræsentare.* Sunt enim ideæ compositæ in se ipsis divisibiles, harumque alias anima sibi repræsentat, alias vero non (*ex §. 63.*): quare potest &c.

§. 67. *Datur in anima nostra facultas fingendi.* Deprehenditur siquidem in mente nostra facultas quædam ideas partiales ex duarum rerum ideis compositis exemptas inter se componendi, modo sibi non contradicant (*ex §. 64.*): hæc vero est facultas fingendi (*ex §. 65.*): igitur datur &c.

§. 68. *Facultas fingendi sequitur legem imaginationis supra §. 50 recitatam.* Nam vi legis imaginationis phantasmata se mutuo excipiunt propter simultaneam coexistentiam idearum respondentium olim habitatum (*ex §. cit.*): igitur, per facultatem fingendi, cum ab imaginatione pendeat (*conf. 48 & 65.*), pariter phantasmata ficta se mutuo excipient, quia pro priori aliis coexistere, atque adeo observatur lex imaginationis.

Scholion.

§. 69. Lex fictionis, quam cum lege imaginationis communem esse mox (§. 68.) statuimus, est principalis; inde vero ea, quæ antea (*Art. IV.*) de imaginatione ulterius deduximus, & vim regularum obtinere diximus (§. 61 *ad finem*), ex æquo paucis mutatis facultati fingendi applicari poterunt. Interim hæc ipsa lex (§. 68.) tanquam immediata intelligi debet; nam distrahendo attentionem mediate utique efficere possumus, ut facultas fingendi in nostra potestate sit, eaque nobis repræsentet, quæ cupimus.

ARTICULUS VI.

MEMORIA.

Observationes.

§. 70. **F**requens nobis est experientia, nos, cum idea, quam olim habuimus, iterum menti offertur (§. 44.), subin-

subinde nobis conscios esse, nos illam aliquando habuisse, & eandem recognoscimus; subinde non.]

§. 71. Similiter omnes novimus, occasione ideæ, quam nunquam antehac habuimus, fieri minime posse, ut imaginatio reproducat ideam quamque rei absentis olim habitam (ex §. 45.): jam, dum occasione rei cujusdam præsentis imaginatio reproducit seriem quamdam idearum rerum absentium (§. 54.), quas inter illa, quam modo habemus, comparet, tunc conscii nobis evadimus, hanc ideam nos olim habuisse, ac proin illam recognoscimus; imo totam illam seriem idearum ab imaginatione reproductarum recognoscimus.

Definitiones.

§. 72. Facultas illa ideas olim habitas & nunc denuo præsentis recognoscendi (§. 70.) dicitur *memoria*; & cum ponitur actus hujus facultatis, dicimur *rei meminisse*. Porro *memoria sensitiva* datur, quando adest *recognitio confusa*; id est, quando in intuitu ideæ ejusdem rei in diversis perceptionum seriebus comprehensæ sistimus: quando vero adest *recognitio distincta*; seu quando præter hunc intuitum addimus insuper judicium quoddam, *memoria intellectualis* compellatur.

§. 73. *Oblivio* est impotentia ideas olim habitas & nunc denuo præsentis recognoscendi.

§. 74. *Recordari* vel *reminisci* dicimur, quando per successivam recognitionem idearum pervenimus ad ideam rei, cujus meminisse cupimus; hinc *reminiscentia* est recognitio ideæ per successivam excitationem ac recognitionem idearum ab imaginatione reproductarum obtenant.

Corollaria.

§. 75. *Anima nostra habet memoriam*. Gaudet siquidem facultate ideas olim habitas & nunc denuo præsentis recognoscendi (ex §. 70.): at hæc est ipsissima memoria (ex §. 72.): igitur anima &c.

§. 76. *Memoria absolvitur judicio quodam, quo definimus, an datam ideam olim habuerimus*. Requiritur enim, ut illam recognoscamus, seu ut affirmemus, eam nos aliquando habuisse (ex §. 70. & 72.).

§. 77. *Memoria ab imaginatione multum differt*. Quippe imaginatio sistit in sola reproductione ideæ (ex §. 48.): memoria autem superaddit recognitionem (ex §. 72.) seu judicium quoddam illius definitivum (ex §. 76.): quare memoria &c.

§. 78. *Memoria maximam partem ab imaginatione pendet*. Meminimus enim, seu recognoscimus ideam præsentem, quando reproducitur series aliarum idearum hasque inter etiam illa, quæ in nobis aliunde jam existit (ex §. 71.): at hoc fieri novimus per imaginationem (ex §§. 50. 53. 54.): igitur memoria &c.

§. 79. *In casu, quo idea præsens excitat alias rerum absentium ideas sed obscuras, recognoscimus quidem ideam præsentem: at, cum quibus ideis olim fuerit conjuncta, non meminimus*. Enimvero in tali casu novimus equidem quasdam animo obversari ideas, quarum autem rerum sint ideæ, minime novimus (ex §. 16.), quare in casu, quo &c.

§. 80. *Memoria fallere potest*. Nam, si occasione ideæ præsentis imaginatio producit seriem quamdam idearum (§. 71.), hasque inter comparet quædam valde affinis ideæ præsentis, quam per præ-

præcipitantiæ eandem esse cum ista judicamus, tum profecto putamus, eam nos aliquando jam habuisse cum ideis per imaginationem reproductis, ac proin quo ad hoc a memoria decipimur: igitur fallere potest. Inde quoque palam est, quod, si definire non possumus, sitne in serie idearum per imaginationem reproductarum illa idea, quæ nobis præsens est, an non, *memoriam pariter actum suum suspendere.*

§. 81. *Oblivio oritur ex defectu imaginationis.* Oblivio enim ex eo est, quod non possimus ideam præsentem olimque habitam recognoscere (ex §. 73.): ast hoc fit, dum imaginatio non producit seriem idearum olim habitarum (conf. §. 71 & 78.): igitur oblivio &c. Liquet inde, *oblivionem e diametro opponi memoriæ.*

§. 82. *Diversi sunt status mentis, in quorum uno rei præcise non meminimus; in altero ejus oblitos nosse scimus.* Si quidem, qui dicit, se oblitum esse alicujus rei, is percipit suam impotentiam reproducendi ideam: olim habitam (ex §. 73.) quoniam tamen novit, se oblitum esse, novit eo ipso, se hanc ideam olim habuisse: qui autem simpliciter non meminit, ideam nullo modo recognoscit (a contrar. ex §. 72.): quare diversi sunt &c.

§. 83. *In recognitione idearum olim habitarum & nunc præsentium memoria eundem ordinem servat, quem imaginatio in reproducendis ideis.* Quippe in serie idearum olim simul habitarum reproducenda imaginatio observat ordinem coexistentiæ simultaneæ illarum, ita quidem, ut, dum e. g. A simul cum B & postea B simul C percepimus, si adfit modo idea A, occasione hujus excite- tur idea rei B, & tum occasione hujus idea rei C (ex §. 53.): sed memoria

ab imaginatione pendet (ex §. 78.): igitur pariter in recognitione &c.

§. 84. *Lex memoriæ principalis hæc continetur formula: tunc meminimus, cum occasione ideæ nunc præsentis imaginatio reprodutit seriem idearum, quas inter etiam præsens comparet.* Lex ista ex usque dictis sponte consequitur.

Scholia.

§. 85. *Memoriam artificiosam, ut vocant, quod attinet, illa juvatur per artificia memnonica; sic, dum quamdam ideam reproducere & recognoscere cupimus tempore quodam posteriore, mucinio nodum innectere solemus, aut in loco quodam attenti stamus, & ideam nodumque aut locum illum simul studiose consideramus, ut, dum nodum illum locumve rursus aliquando intuemur, ac proin ejus in nobis idea excitatur, simul etiam imaginatio reproducat ideam illam, quam prius huic nodo locove veluti affixeramus.* Patet inde, memoriæ iisdem, quibus imaginationem, juvari remediis; nimirum, ea facilius nobis imaginamur, & hinc pariter recognoscimus (ex §. 78.), quæ diutius, studiosius &c, simul percepimus (§. 54.). Ceterum nemine monente apparet, eo difficiliorem esse reminiscentiam, quo ceteris paribus plures ab imaginatione reproducendæ sunt ideæ (§. 74.); item recordationem contineri sub memoria, velut speciem quamdam sub genere.

ARTICULUS VII.

ATTENTIO ET REFLEXIO.

Observationes.

§. 86. **T**este experientia efficere possumus, ut, dum plures simul menti obversantur ideæ, unius earum præ

præ reliquis; vel, dum [compositam] distinctam (§. 17. & 18.) habemus, unius partialis magis nobis conscii sumus quam aliarum.

§. 87. Per eandem experientiam liquet, quo plures & fortiores sibi succedunt sensationes, eo difficilius ad unam præ reliquis nos posse attendere. Sic, dum legimus aliquem librum, si sub lectione nunc bombarda explodi audiat; nunc magno quispiam impetu in cubile irrumpat; nunc per plateas plaustra perstreperent, difficilis in casu hujusmodi ad rem propositam redditur attenta lectio.

§. 88. Possumus pro libitu nostro in idea composita attentionem ab una idea partiali paulatim ad aliam aliamque convertere. Videmus e.g. horologium; mox attentionem convertimus in indicem; inde in laminam numeris signatam; tum in rotas, elaterium aut pondus, quo idem horologium animatur; tandem totam constructionem machinæ & partium ordinem ac dispositionem inspicimus.

Definitiones.

§. 89. Actus ille, quo efficimus, ut in concursu plurium idearum una sit clarior reliquis, dicitur *attentio*; facultas id efficiendi (§. 86.) *facultas attendendi*.

§. 90. Si ad unam perceptionem attentionem convertimus, a reliquis, quæ simul adsunt, *abstrahere* dicimur: unde *abstractio* recte dicitur obscuratio ideæ cujusdam partialis, qua efficimus, ut illius conscii amplius non sumus.

§. 91. Successiva illa attentionis ab una idea partiali in alteram & postmodum in earum inter se connexionem directio vocatur *reflexio*.

Corollaria.

§. 92. In concursu plurium idearum efficere possumus, ut una sit clarior reli-

quis. Siquidem in nostra situm est potestate, ut unius perceptionis magis quam alterius conscii sumus (*ex* §. 86.): quo magis vero illius conscii sumus, eo magis illam discernimus (*ex* §. 32.): quo magis discernimus rem per ideam repræsentatam, ejus clarior evadit idea (*ex* §. 37.): igitur in concursu &c.

§. 93. Per attentionem ad unam perceptionem reliquæ omnes obscurantur. Nam per attentionem perceptioni claritatem quodammodo arbitrariam tribuimus (*ex* §. 86.); & quoniam, quantum uni perceptioni tribuimus, tantumdem idcirco alteri detrahimus claritatis (*conf. §. cit. & 92.*), per attentionem &c. Liquet inde, per abstractionem claritatem illius ideæ, ad quam attenditur, summopere juvari.

§. 94. Attentio eo magis juvatur, quo perceptio, ad quam attenditur, fortior est; difficilior vero redditur, quo reliquæ, a quibus abstrahitur, fortiores sunt. Quo fortior enim est idea, ad quam attentionem dirigimus, eo magis ejusdem nobis conscii sumus (*ex* §. 32.); atque adeo eo clarior illa nobis est (*ex* §. 37.), & hinc attentio major (*ex* §. 89.): contra vero discurrendum in casu opposito: quare attentio &c. Totum per experientiam mirum comprobatur, ac complanatur (*ex* §. 87.) Liquet inde, quo casu abstractio facilitetur, aut difficilior reddatur.

§. 95. Anima nostra gaudet facultate reflectendi. Possumus namque successive attentionem ab una idea partiali in alteram ac demum in mutuum earum nexum dirigere (*ex* §. 88.), quod ipsam reflexionem conficit (*ex* §. 91.): quare anima nostra &c.

Scholia.

§. 96. Illud ingens naturæ beneficium, quo a rebus quibuslibet abstrahe-

re (§. 90.) nobis concessum est, sat dilaudare non possumus; quod si enim in nostra non esset positum potestate, attentionem pro libitu in unam præ ceteris perceptionem dirigere, perpetua quædam dominaretur distractio stupori quam vigiliæ similior.

§. 97. Varii in variis dantur attentionis gradus (§. 94.). Sic Archimedes defixo in meditationem rerum Geometricarum animo ita ad reliquarum rerum sensum obstupuisse ferunt, ut nec captas Syracusas nec irruentem in se militem occisorem animadverteret; atque hoc est præclarum abstractionis a reliquis omnibus exemplum: contra Gronwellus famosus illæ Angliæ prætor eodem tempore & epistolam prælegenti aures dabat; & aliam ipse scribebat; & tertiam calamo excipiendam amanuensi suo dictabat: ubi videmus attentionem pluribus simul intentam rebus, omnibus tamen parem. Tandem Palisius, clarum inter Anglos Geometras nomen, in lecto decumbens ex ingenti quinquaginta quatuor notarum numero radicem quadraticam (quæ quantum faccescit operæ, in Elementis Matheseos puræ infra videbimus) sola fretus memoria & attentione inter tenebras elicuit, quod singulare profecto continuatæ memoriæ exemplum est. Videmus etiam illos, qui meditationibus Geometricis aut calculis delectantur Algebraicis, ita paulatim attentionem ad illa augere, ut his suis meditationibus immerfi, nihil eorum, quæ circa ipsos geruntur, audiant, videantve.

ARTICULUS VIII.

INTELLECTUS ET EJUS CONNEXA.

Observationes.

§. 98. **R**epræsentationem compositam claram ex partialibus claris

constantem; hoc est repræsentationem compositam distinctam (§. 17. & 18.) consequimur, si super re quadam, quam percipimus, nos ita reflectimus, ut attentionem nostram primo in rem ipsam, tum successive in illa varia, quæ rei insunt, postmodum in eorum ordinem & conjunctionem dirigamus, quo fit, ut rei ipsius repræsentationem claram; imo & eorum, quæ simul sumpta, ordinisque, quo simul sumpta rem constituunt, repræsentationes claras seu totius rei ideam compositam distinctam consequamur. Patet id in exemplo, quod paulo ante (§. 88.) de horologio attulimus, ubi distinctam ex omni parte horologii notionem acquirimus, si reflexio eo modo ac ordine adhibeatur, qui mox indicatus est.

§. 99. Pauca admodum, nec illa simul, nec distinctissime nobis repræsentare possumus; sic eorum, quæ in corporibus coelestibus contingunt; imo maximæ partis eorum, quæ in hoc globo terraqueo peraguntur, ignari prorsus sumus: ea autem, quæ nobis repræsentamus, etiam non nisi seorsim singula & successive repræsentare nobis possumus.

§. 100. Si verum fateri volumus, ad nos ipsos attenti, deprehendimus, omnes repræsentationes nostras quadam saltem ex parte laborare confusione. Sic multa equidem est nobis in Geometria figurarum distinctio; discernimus siquidem facillime in quadrato æqualitatem & numerum laterum; imo & angulorum; sed, dum hæc maxime discernimus, anguli ideam non nisi confusam interea habemus. Iterum fingamus, nos horologii habere ideam satis distinctam, ut partes inter se omnes dignoscamus, eorumque etiam nexum perspiciamus: at hæc perspicue cogitantes non nisi confusam metalli, ex quo confectum est horologium; gravitatis item aut elaterii, quo ad motum cietur, notionem habemus.

§. 101. Ut oriatur representatio, quæ non contineat nisi ea, quorum intuitu plura eadem sunt; requiritur ut super rebus pluribus modo §. 98. indicato nos reflectamus, & postea ad illa solum, quæ in his pluribus eadem esse deprehendimus, attendamus a reliquis abstrahentes.

§. 102. Si ad aliquam rei cuiusdam determinationem attendamus; inde vero super re quadam alia reflectentes vel hanc ipsam determinationem, vel huius contradictoriam illi inesse deprehendimus, attendentes ad inexistentiæ huius determinationis aut contradictoriæ illius iudicium formamus intuitivum; in priore casu affirmativum; in posteriore negativum, prout jam in Logica §. 242 & 243 adnotavimus. Sic eg. animum subit notio albedinis, inde reflectens deprehendo hanc determinationem in lacte, non item in attramento reperiri: igitur de priore affirmo, lac esse album &c.

§. 103. Cum subiecto cuidam prædicatum tribuimus, quod in ipsius notione comprehensum minime intuemur, id ideo fit, quia de hoc subiecto iudicium quoddam formavimus intuitivum, quo illud dicimus esse tale (§. 102.) Facto autem hoc iudicium imaginatio nobis mox suggerit aliud iudicium a nobis quondam formatum, quo dicitur, talibus convenire tale prædicatum, quod nimirum in hypothese nostra subiecto tribuitur, quin in ipsius notione compareat comprehensum. Res in exemplo clarescet: fingamus igitur, nos animal, quod coram videmus, appellare ursum, quod profecto prædicatum in notione animalis non videmus contineri: jam illud hac ratione fieri dicimus. Primo formavimus iudicium hoc intuitivum: *animal hoc est tale*; nimirum hirsutum, pilosum, informe: talibus convenit tale prædicatum; id est, *hæc animalia dicuntur urfi*: inde igitur hoc formamus iudicium: *hoc animal est*

ursus. Ponamus jam e prioribus duobus iudiciis deesse alterum; sitque illud primum: igitur ex eo plane, quod in mentem nobis veniat, animalia sic comparata vocari urfos, deficiente primo iudicio: *hoc animal est tale*, nunquam inferre possumus, hoc animal esse ursum; id quod facile patet in casu, quod illud a nobis adhuc nimirum remotum ab alio animali internoscere non possumus: jam vero, quamprimum illud nobis propinquius evadit, & mediante hac propinquitate iudicium primum secundo addere possumus, ocyus profiliet tertium iudicium: *hoc animal est ursus*. Deficiat jam secundum iudicium: *talía animalia dicuntur urfi*; jam, quoniam ex eo, quod eg. nunquam talia animalia conspexerimus, nec lectione vel auditione quidquam intellexerimus, liquet etiam in hoc casu tertium iudicium fore sufflaminandum: ut, si domum reduces in libro reperiamus, animalibus, quale illud, quod vidimus, est, convenire hanc appellationem, mox tertium iudicium hætenus suspensum addere poterimus.

Definitiones.

§. 104. Facultas res distincte eo modo, quem §. 98 manifestavimus, representandi dicitur *intellectus*.

§. 105. *Intellectus purus* vocatur illa facultas, per quam ita aliquid representari potest, ut nihil ad representationem quomodoocunque pertinens confusum sit: quod si representationem quædam saltem ingrediatur confusio (§. 99.), *impurus audit*.

§. 106. *Possibilitatem agendi* alicui facultati tribuimus, dum attendimus ad id præcise, quod illa præcise fit talis, ut actum quemdam ponere possit: in quantum autem animadvertimus, hanc facultatem expedite admodum & sine difficultate aut mora actum suum ponere, ea-

eatenus illi tribuitur *facilitas* & *promptitudo agendi*.

§. 107. *Acumen* est *facilitas* (§. 106.) *intellectus* (§. 104.) multa diversa in eadem re cognoscendi.

§. 108. *Profunditas* est *facilitas* tum in notione discernendi illa varia, quæ huic insunt, tum ideas partiales iterum in suas partiales resolvendi.

§. 109. *Soliditas* est *facilitas* ratiocinandi (Log. §. 434.) ac ratiocinia inter se connectendi (ibidem §. 724.).

Corollaria.

§. 110. Non quævis *reflexio* parit *notionem distinctam*, quam ad *facultatem intelligendi* requirimus. Enimvero, si nulli legi, sit alligata, temereque per ideas partiales vagetur, ne utiquequam servat illum *reflexionis ordinem*, quem §. 98. pro notione composita distincta & §. 104. ad *intellectum* requiri dicebamus: quare non quævis &c. Liqueat inde, ex illa duntaxat *reflexione*, quæ post primam rei perceptionem attentionem paulatim in illa varia, quæ in re insunt, convertit & postmodum eorum inter se nexum contemplatur, resultare *notionem genuine distinctam* & *intellectui propriam*.

§. 111. *Sensationes omnes* & *ideæ sensuales earum ope productæ non nisi confusæ sunt*. Illæ siquidem de se loquendo præcise representationem rei attendunt, parum sollicitæ de notis aut ordine notarum, qui in re reperitur (conf. §. 31.), quod tamen ad *notionem distinctam* requiritur (eum §. 98. & 110.): igitur *sensationes* &c.

§. 112. *Attentio* & *reflexio sunt facultates quædam inter partem inferiorem & superiorem facultatis cognoscitivæ intermedie*. Quippe illæ per se nec distin-

ctam nec confusam important rei representationem (conf. §§. 89. 91. 110.): inferior autem pars facultatis cognoscitivæ præcise confusam; superior distinctam representationem sibi adoptat (ex §. 19.): quare *attentio* &c.

§. 113. *Anima nostra intellectu prædita est*. Gaudet enim facultate reflectendi (ex §. 95.); hujus autem facultatis ope ideæ possunt reddi distinctæ (ex §. 98. & 110. ad finem), quod ad *intellectum* pertinet (ex §. 104.): quare *anima nostra* &c.

§. 114. *Intellectus omnia possibilia simul & distinctissime representans absolute maximus ac proin infinitus est*. Nam manifestum est, quo quis plura distincte, quo singula distinctius, quo plura simul representare sibi distincte potest, illum eo majorem habere *intellectum*; ac proin maximum & infinitum, si nec in cognoscendis variis nec in modo ea repræsentandi habeat limitem (Ont. ex §. 332.): quare *intellectus* &c. Porro, quoniam nil tale in nostra intelligendi vi reperitur (ex §. 99. & 100.) & *intellectus infinitus* cum puro in sua notione coincidat (ex §. 105.), liquet, *intellectum nostrum nec infinitum nec purum esse*.

§. 115. *Intellectus noster notiones universales formare potest*. Siquidem possumus nos ita reflectere, ut ad illa solum, quæ pluribus communia sunt, attendamus (ex §. 101.): at tales representationes sunt universales (Log. ex §. 63.): igitur *intellectus* &c. Liqueat inde, *qua ratione per intellectum formentur notiones universales generum & specierum* (ibidem conf. §§. 85. 86. 87. &c.)

§. 116. *Intellectus noster judicare potest*. Potest enim ope reflexionis determinationem quamdam vel hujus contradi-
ctoriam cuidam notioni tribuere (ex §. 102.); hoc est, judicare potest (Log. ex 244 & 245.) Inde patet, *quæ sit genesis judicii*.

§. 117. *Ad formandum judicium, in quo prædicati notionem in subiecto contineri non videmus, necessario prærequiruntur duo alia judicia.* Etenim supposito primo judicio ocyus ponitur tertium, quando mentem subit secundum; & supposito judicio secundo mox denuo ponitur tertium, quando mentem subit judicium primum: deficiente vero horum altero vel utroque deficit tertium (ex §. 103.): quare ad formandum &c.

§. 118. *Per intellectum debite se reflectentem sistitur genesis syllogismi & notio genetica judicii discursivi.* Nam in casu, quo subiecto cuidam tribuimus prædicatum in notione ipsius minime comprehensum, judiciorum prout se se excipiunt, hic est ordo: *I. hoc subiectum est tale; II. talibus convenit tale prædicatum; III. igitur huic subiecto convenit hoc prædicatum* (ex §. 103.) Jam attendentes observamus priora duo judicia continere notionem unam communem sub vocabulo *tale* involutam & duas diversas; postremum vero judicium formari eximendo notiones diversas ex prioribus & in tertio judicio eas combinando; hoc est, dari habitudinem duorum ad idem tertium in prioribus judiciis; in tertio vero inferri habitudinem duorum inter se (Log. conf. §. 445.); seu adesse ratiocinium syllogisticum (ibidem ex §. 446.): quare per intellectum &c.

§. 119. *Imaginatio & fictio in ratiocinio maximam partem locum habent.* Talis enim reflexio, quam mox (§. 118.) diximus ratiocinium constituere, supponit judicium intuitivum nunc formandum & aliud jam formatum nuncque denuo ab imaginatione reproducendum (ex §. 103. & 117.) quod quidem fieri posse constat ex eo, quod judicium secundum notionem habeat communem cum priore (ex Demonstr. §. 118.), ac proin hac redeunte imaginatio vi legis suæ occasione primi judicii reproducere debeat totum judicium

secundum olim habitum, cujus hæc notio pars fuerat (ex §. 50.) Porro, judicium tertium formatur eximendo notiones diversas primorum judiciorum ex suis judiciis easque combinando (ex demonstr. §. 118.) hoc autem ad facultatem fingendi pertinet (ex §. 65.) quare imaginatio & fictio &c.

§. 120. *Syllogismi, qui ea ratione, quam §. 118 patefecimus, obtinentur, ad primam pertinent figuram.* Mediocri siquidem attentione adhibita ad ea, quæ in Logica §§. 497. 498. 499 hac super re diximus, patet, illos esse in figura prima, ita tamen, ut ordinem judiciorum in demonstratione §. 118 assignatum attendendo primo loco se offerat minor, secundo major, de quo pariter in Logica §. 524. mentionem fecimus. Quoniam porro contingere potest, ut posito judicio primo intuitivo imaginatio nobis nulum suggerat judicium pertinens ad prædicatum primi judicii: suggerat autem aliud pertinens ad illius subiectum; vel, si etiam prius eveniat, suggerat tale judicium, cujus denuo prædicatum evadit prædicatum primi judicii, prout fieri posse nemo negabit, si perpendat ea, quæ §. 54. diximus; liquet spectando legem imaginationis (§. 50.) aliarum etiam figurarum præmissas obtineri posse (Log. conf. §§. 502. 508. 513.); atque adeo etiam aliarum figurarum leges scire necessarias esse.

§. 121. *Falsum est, syllogismum constitui non posse nisi datis conclusionem & medio termino; seu, quod eodem recidit, syllogismum non esse medium inveniendæ veritatis.* Enim vero considerantes ea, quæ hætenus presertim §§. 103. 117. 118. 120 allata sunt, deprehendimus initio dari præmissas, tum conclusionem inveniri: quare ope ratiocinii pervenire possumus ad judicia ante hac plene incognita, & hinc falsum est &c.

§. 122.

§. 122. *Universaliter loquendo non dantur plures quam tres præcise intellectus operationes.* Quippe intellectus res distincte repræsentat (ex §. 98.) ; imo facere potest notiones universales, unam vel plures (ex §. 101 & 115.) ; formatis notionibus distinctis eas inter se comparat, atque vel conjungit, vel separat (ex §. 102.) ; tandem, dum duas notiones inter se conjungit, ita, ut prædicati notionem in subiecto contineri non videat, id ope duorum judiciorum præcedentium præstat (ex §. 103.) ; jam in primo casu subsistit in notionibus seu in simplici perceptione (ex §. 8.) ; in altero judicat (ex §. 116. & Log. ex §§. 244. 245.) ; in tertio ratiocinatur (ex §. 118. & Log. ex §. 446.) ; alius porro præter hos tres casus nullus superest, in quo intellectus vim suam aliter exercere possit : quare universaliter &c (Log. conf. ex §. 13.)

§. 123. *Acumen faciliat inventionem notionum distinctarum, & locupletat facultatem judicandi.* Siquidem tam distincta cognitio quam multitudo judiciorum pendet ab illis variis (Log. ex §§. 603. 684. 685.) , quæ per acumen intellectus in eadem re cognoscuntur (ex §. 107.) Ex eadem ratione liquet, *acumine longe præstantius subsidium esse profunditatem* (§. 108.) *in formandis cum notionibus distinctis tum judiciis.*

§. 124. *Acumine, profunditate & soliditate omnis intellectus nostri perfectio continetur.* Nam acumen & profunditas primam & secundam (conf. §. 122 & 123.) ; soliditas tertiam mentis operationem perficit (conf. §. 109 & 123.) ; quare acumine &c.

Scholia.

§. 125. Ut ea, quæ §. 98 diximus, fiant clariora, simulque representatio-

nis distinctæ & confusæ (§. 17.) genuina notio capiatur, exemplum quoddam adducere juverit. Accipiamus materiæ cujusdam fusilis luteæ & alterius cæruleæ massam quamdam; post fusionem orietur fluidum quoddam continuum coloris viridis, in quo particulæ massæ utriusque ita inter se permiscentur, ut jam libero oculo discerni porro nequeant; neque tamen per hanc commixtionem fit, ut naturam aut colorem suum mutant; sed, quoniam ob exilitatem in unum veluti punctum confunduntur radii lucis ab utriusque massæ particulis in oculum revibrati, fit, ut non nisi pro eodem habeantur, & colorem quemdam producant criseum inter & cæruleum intermedium. Eodem profecto modo res se habet in notionibus confusis; nimirum varia illa, quæ rei insunt, minime discernimus: ex confusione autem diversorum oritur tertia veluti quædam species, sub qua res menti apparet; &, quemadmodum in compositis miscibilibus diversa, quæ illa ingrediuntur, discerni inter se nequeunt, nisi oculi microscopiis armati fuerint; ita pariter, nisi reflexione utamur juxta eum modum, quem paulo ante (§. 98 & 110 ad finem) delineavimus, fieri nequit, ut, quæ sunt in rebus diversa, animo discernamus.

§. 126. Intellectum nostrum minime purum esse, deduximus antea (§. 114 ad finem); huic quasi per transennam ad notare juverit, ex eo intellectum nostrum nullis rei notionem habere prorsus distinctissimam (ex §. 105.); igitur determinationes illas omnes, per quas absolvitur notio composita entis omnimode determinati; hoc est, individui (Ont. §. 128.) discernere inter se nequit: at vero unica determinatione individui prætermissa notio evadit universalis (Log. conf. §§. 63. cum §§. 85. 86. &c.) quare ulterius deducitur, *intellectum nostrum non nisi circa universalia versari posse.*

§. 127.

§. 127. Cum modo totam genesin syllogismi internam §§. 117. 118. 119. 120. 121. operose ac systematice proponimus, promissum exsolvimus, quod in Logica §. 442 idcirco dedimus; ex quibus etiam, videre est, utrum jure carpantur illi, qui posthabitis principiis Psychologicis jam in Logica id præstare nituntur, quod non nisi post exactam rerum Psychologicarum tractationem definiri valet.

ARTICULUS IX. INGENIUM, RATIO ET CONNEXA.

Observationes.

§. 128. Per experientiam liquet, nos super rebus pluribus successive reflexionem nostram promovere, & varia, quæ illis insunt, discernere posse; quod si igitur pervenerimus ad quiddam in re una, quod in altera jam a nobis deprehensum esse per memoriam certi reddimur, rerum similitudinem distincte perspicimus (*Ont. §. 185.*).

§. 129. In Logica de criterio veritatis agentes diximus, judicium affirmativum verum esse, si prædicatum tribuitur subjecto, cui convenit; negativum vero, si prædicatum removetur a subjecto, cui repugnat (*Log. ex §. 593. & conf. §. 600.*). Porro in judiciis intuitivis veritatem cognoscimus per ipsum intuitum prædicati in notione subjecti (*Log. conf. §. 681.*); discursivis ex eo, quod præmissæ veræ sint (*ibidem ex §. 572.*): igitur aliquod judicium noscitur esse verum ex eo, quod alia judicia vera esse agnoscantur, daturque quidam illarum nexus.

§. 130. Datur in nobis facultas quædam, cujus ope perspicimus, veri-

tates quasdam esse connexas, quin, quæ ratione sint connexæ, intelligamus. Sic rusticus videt lunam pallidam; inde arguit pluviam tempestatem, eoquod idem sub hac hypothese sæpius evenerit, parum sollicitus, cur hic eventus adeo frequens sit.

§. 131. Per experientiam acquirimus judicia intuitiva, quæ, cum sint judicia immediata (*Log. ex §. 730.*), vera esse intelligimus, quin perspicimus nexum veritatis cum alia veritate, aut cur subjecto insit prædicatum, quod in ipso inesse videmus (*ibidem ex §. 725.*).

Definitiones.

§. 132. Facultas perspicendi rerum inter se similitudinem (§. 128.) *ingenium* salutatur.

§. 133. Facultas perspicendi nexum veritatum inter se (§. 129.) dicitur *ratio*, ejusque actus ratiocinium (*Log. §. 434. & 651.*).

§. 134. Facultas, qua perspicimus veritates esse connexas, quin ipsum nexum perspicimus (§. 130.), vocatur *expectatio casuum similium*.

§. 135. *Ratio pura* compellatur, quando illam nullæ ingrediuntur experientie tanquam præmissæ (§. 131.): quando vero illam aliquæ ingrediuntur, ratio *impura* cognominatur; item cognitio per experientiam acquisita dicitur *cognitio a posteriori*; per rationem autem inventa vocatur *cognitio a priori* (*Log. §. 729.*).

Corollaria.

§. 136. Quo magis quis pollet acumine, profunditate & memoria, eo magis etiam pollet ingenio. Enimvero, quo quis plura in eodem discernit; quo di-

stin-

distinctius, quo vivaciori utitur imaginatione; hoc est, quo magis pollet acumine profunditate & memoria (*conf. §§. 72. 107. 108.*), eo magis utique rerum similitudines perspiciet; seu feliciori gaudebit ingenio (*ex §. 132.*).

§. 137. *Anima nostra ingenio prædita est, suos tamen intra gradus.* Possumus namque per successivam reflexionem plurium rerum similitudines perspicere (*ex §. 128.*), non tamen omnium omnino rerum (*ex §. 114. ad finem*): igitur per §. 132. anima nostra &c.

§. 138. *Qui vult perspicere nexum veritatum inter se, perspicere tenetur convenientiam ratiocinii cum regulis syllogisticis.* Veritates enim inter se connectuntur, in quantum una continetur in altera (*Log. ex §. 652.*): sed hæc connexio valet tantum in casu, in quo est conformis regulis syllogisticis (*ibidem ex §. 654.*): igitur, qui vult &c. Porro possumus (id quod in Logica Capite III. ostensum est) agnoscere ipsas regulas syllogisticas, & ad illarum amulsi exigere valorem ratiociniorum nostrorum: quare præterea liquet, nos posse perspicere nexum veritatum inter se; atque adeo nos gaudere ratione (*ex §. 129 & 133; item in Log. conf. §. 656.*).

§. 139. *In expectatione casuum similium sensus & imaginatio locum habent.* In illa siquidem repræsentantur circumstantiæ præsentis simul que id, quod sub iisdem circumstantiis evenisse olim vidimus (*ex §. 130 & 134.*): prius autem sensationi convenit (*ex §. 39.*); alterum imaginationi (*ex §. 48.*): quare in expectatione &c.

§. 140. *Expectatio casuum similium est quidpiam imperfectius ratiocinio.* Etenim per illam simpliciter perspicimus veritates esse connexas, quin criterium

G g

hujus nexus; id est, regulas syllogisticas (*Log. ex §. 654.*) intelligamus (*ex §. 130 & 134.*), quod tamen ad nexum veritatum rite & genuine inspicendum necessarium foret (*ex §. 137.*), & multo magis ad ratiocinium (*Log. ex §. 526.*): quare expectatio &c. Inde liquet, expectationem casuum similium esse analogam rationi, & illius actum analogum ratiocinio.

§. 141. *Ratio pura non recipit alia demonstrationum principia quam definitiones, axiomata & postulata.* Quippe demonstratio non fit nisi per judicia immediata (*Log. ex §. 726.*), inter illa vero referuntur experientiæ, definitiones &c. (*ibidem ex §. 731 & 734.*): igitur, cum ratio pura experientias respuat (*ex §. 135.*) ratio pura &c.

Scholion.

§. 142. Ex ipsa definitione ingenii (§. 132.) patet, cur illud Poetis maxime proprium sit; cum enim omnis eloquentiæ illorum nitor pendeat a tropis, fictionibus &c, hæc autem sine intelligentia similitudinis rerum seu ingenio locum non habeant, Poetis ingenium maxime necessarium est.

ARTICULUS X. NOTIO HABITUS.

Observationes.

§. 143. **I**N confesso est apud omnes, facilitatem illam, de qua supra (§. 106.) diximus, exercendi aliquam facultatem vel jam ipsi naturæ inesse, vel exercitio & indefessa industria primum comparari; in casu posteriore communiter *acquistam* vocant.

§. 144. Omnes facultates facilitates que juxta illas operandi perpetua ac sæpius iterata

iterata actione; id est, exercitio acquiruntur, id quod experientia compertum habemus. Sic acumen, profunditas etc, iterata sæpius actione perficiuntur. Sola facultas sentiendi, siquidem consideretur juxta id, quod præcise ad illius essentiam pertinet (§. 31.), exercitio non posse perfici videtur (conf. in Log. §. 17. & 18.)

§. 145. Itidem experimur, reflexionem & abstractionem (§. 90. & 91.) exercitio comparari; judiciorum copiam non nisi successively acquiri; ipsam vero imaginationem usu perfici (conf. §. 54.).

Definitiones.

§. 146. Facilitas (§. 106.) exercendi aliquam facultatem acquisitam (§. 143.) *habitus* dicitur.

§. 147. Eatenus enti tribuitur *mera potentia* seu *dispositio*, in quantum illi competit facultas aliquid agendi, quam tamen exercere nequit, quin præcedant aliæ quædam modificationes.

Corollaria.

§. 148. *Omnis habitus exercitio comparatur.* Omnis namque habitus est facilitas acquisita (ex §. 146.): at talis præsupponit exercitium (ex §. 142.): quare omnis &c.

§. 149. *Omnes facultates, si solam excipiamus sensationem, possunt transire in habitum per frequentatos actus* (conf. §. 143. & 146.).

§. 150. *Intellectus in homine originarie spectatus inest per modum mere potentie seu dispositionis, ut adeo actum suum exercere non possit, nisi præcesserint certæ modificationes reflexionem, abstractionem & imaginationem perficientes ac judiciorum copiam suggerentes* (§. 145.) Etenim hæc omnia ad operationes intel-

lectus prærequiri, patet ex iis, quæ Art. VIII de his ex instituto agentes differuimus, præsertim operationes intellectus (§. 122.) attendendo: quare conf. §. 147. intellectus in homine &c. Porro, si casu quodam contingat, ut dictæ modificationes in animam introduci nequeant, liquet *intellectum perpetuo inertem manere.*

Scholion.

§. 151. Ex ultimo deductis (§. 150.) ratio colligitur, cur infantes intellectu necdum uti possint; imo cur homines quidam perpetuo amentes reperiantur; in prioribus nimirum deficit exercitium, præterquam, quod organa nondum ita comparata sint, ut perceptionibus distinctis locus esse possit; in posterioribus organorum rite dispositorum, in quæ nimirum debitæ modificationes introducuntur, defectus resarciri amplius nequit.

ARTICULUS XI.

VIS ANIMAE REPRESENTATIVA.

Definitio.

§. 152. *Vis animæ repræsentativa est conatus ac nusus perpetuus continuo sibi aliquid repræsentandi* (Ont. conform. ad §. 375.): erit illa *infinita*, si omnia posibilia omni possibili distinctione & actu repræsentet; sin aliqua tantum & illa non omni ex parte distincta repræsentet, *finita* audit.

Propositiones.

§. 153. *Anima nostra vi prædita est, quæ est repræsentativa.*

Anima enim gaudet facultate producendi ideas (ex §. 9. 20 & aliis) & sensuales quidem ita, ut in ipsius positum pote-

potestate non fit, facta organi mutatione non sentire (*ex* §. 35.) sed per solam potentiam, quam illi jam §. 20 tribuimus, nondum intelligitur, cur & actu agat, & producat ideas, & necessario producat ideas sensuales (*Ont. ex* §. 381. *ad finem* §. 384.) : igitur præter potentiam statuendus est in anima essentialis conatus quidam ita agendi, qui est vis (*ibidem ex* §. 375.) : quare anima nostra vi prædita est. Porro ex hac ipsa demonstratione & *ex* §§. 9. 20 &c, liquet, hanc vim esse productivam idearum; hoc est, vim repræsentativam (*ex* §. 152.) : quare anima nostra &c.

§. 154. *Vis repræsentativa animæ est repræsentativa hujus universi.*

Etenim vis hæc repræsentativa est vis sentiendi; hoc est, percipiendi dependenter a mutatione organorum sensoriorum (*ex* §. 35.) sed hæc mutatio oritur ex actione corporum extraneorum in organa sensoria, hæcque ipsa corpora percipiuntur dependenter ab hac mutatione (*ex* §. 27 & 34.) : sed corpora hæc non possunt esse alia, quam quæ in hoc universo existunt, & nobis præsentia sunt (*Log. ex* §. 18. & 24.) : quare vis &c.

§. 155. *Vis repræsentativa, quam habet anima, est limitata cum per situm corporis nostri in hoc universo tum per indolem organorum.*

Nam, cum sensatio dependeat a mutatione in organo sensorio facta (*ex* §. 35.), universa autem corpora, ex quibus hoc universum componitur, simul in corpus nostrum agere non posse, manifestum sit; liquet vim hanc esse limitatam (*Ont. ex* §. 332.). Porro, cum eam duntaxat universi partem nobis repræsentemus, quæ in corpus nostrum agit (*log. ex* §. 18. & 24.), liquet, eam limitationem pendere a situ corporis nostri in hoc universo. Tandem ex intrinseca organorum consti-

tutione pendet ipsa mutatio, cujus sunt capacia (*ex* §. 30. & 34. ; *item log. conf.* §§. 627. 633. &c.) : igitur etiam per istam limitatur: quare vis repræsentativa &c.

Corollarium.

§. 156. *Vis animæ nostræ repræsentativa est finita.* Quidquid enim ullum habet limitem, id est finitum (*Ont. ex* §. 332.) : quare, cum tales limites in illa vi deprehendantur (*ex* §. 155.), vis animæ &c.

Scholion.

§. 157. Nondum est locus enuntiandi, hanc vim (§. 152.) constituere ipsam essentiam animæ, seu ipsam animam aliud non esse quam vim repræsentatricem; id quod paulo post, quando nimirum omnes omnino facultates animæ tam superioris quam inferioris partis cognoscitivæ insuper & appetitivas ad hanc ipsam revocaverimus, deducemus.

ARTICULUS XII. IDEÆ SENSUALES.

Observationes.

§. 158. **R**es ut physicarum rerum ignavis ignota, ita certissimis comprobata experimentis, quæ in Andropologia præsertim afferemus, ab omnibus melioris notæ Philosophis facile admittitur, in organis sensoriis omnem mutationem per motum fieri. Sic eg. in visione objectum vg. arbor, inquam oculos conicimus, radios lucis in ipsam incidentes quaquaversum dispergit; hos inter sunt, qui per pupillam oculi penetrant: isti ope humorum, quos pervadunt, ita coordinantur, ut in membrana humoribus subtenfa, quæ retina vocatur, exactissime imaginem objecti; id est, in casu nostro arboris efformant. Jam his positis fingamus, visionem sequi (quæ enim

enim præterea requiruntur, hætenus enarratis affinia sunt); quis non clare percipit, radios lucis in oculum penetrantes motum quemdam retinæ imprimere & posse, & debere?

§. 159. Qui Anatomicorum libros evoluit; aut operationi Anatomicæ quondam interfuit, compertum habebit, omnia organa sensoria externa per nervos cum cerebro connecti: igitur motus his organis impressus nervis communicari potest; ita, ut fibrillæ nervæ mutatis seu commotis organis incipiant oscillare, eumque cerebro communicent motum tremulum; vel fluidum illud subtilissimum elasticum, quod per canaliculos nerveos gyratur, impellatur: constat autem per experientiam, præsentem licet motu organis sensoriis impresso, sed impedita illius ad cerebrum usque propagatione, quod eg. contingit, si funiculis circumdatis brachium aut pes valide & arcte constringatur, sensationem nullam esse: igitur in cerebro motus quidam existat, quo anima proxime ad sensationem determinatur, necesse est.

§. 160. Actionem corporum extraneorum quo nobis propinquiorem & fortiozem experimur, eo magis illius conscii reddimur, Sic sonum debiliorem aut e longinquo obscurius percipimus quam fortiozem & cominus; objectum multa luce collustratum aut non procul remotum clarius nobis repræsentamus quam remotum & non satis illustre.

Definitiones.

§. 161. Motum organis sensoriis impressum (§. 158.) dicimus *speciem impressam*.

§. 162. Motum ipsius cerebri (§. 159.) *ideam materiale* vocamus.

Corollaria.

§. 163. In idea materiali continetur ratio proxima sensationis; in specie vero impressa ratio ejusdem remota. Siquidem præsentem specie impressa seu motu in organis, (§. 161.) absente vero idea materiali seu motu in cerebro (§. 162.) deficit sensatio (*ex* §. 159.): jam vero species impressa aliud non præstat, quam ut producat ideam materiale (*conf.* §§. 158. 159. 161.): igitur *conf.* in Ontol. §. 6. in idea materiali &c. Porro, cum tale sit rationatum, qualis est ratio (*Ont. ex* §. 13 ad finem), & per dicta species impressa sit ratio ideæ materialis; hæc vero ratio sensationis, liquet, *talem fore ideam materiale, qualis est species impressa; & talem sensualem, qualis est materialis* (*conf.* §. 36.).

§. 164. Dum clarius sentimus, concitior quoque ceteris paribus debet esse cerebri motus, seu fortior debet esse idea materialis. In ipsa enim propinquitate; item in fortiori impulsu cujusdam corporis eg. sonori aut luce visibilis contineri debet ratio majoris claritatis, quæ est in idea; quippe propter ista magis sensationis conscii reddimur (*ex* §. 160.); atque adeo fortiozem (*ex* §. 32.) & ob id ipsum clariorem habemus ideam (*ex* §. 37.): igitur majoris claritatis alia ratio nec est, nec esse potest, quam fortior impulsus organis sensoriis impressus, indeque natus vehementior celeriorve fluidi nervei motus, & qui hæc omnia consequitur, vehementior cerebri motus (*ex* §. 163.); id est, idea materialis (*ex* §. 162.).

Scholion.

§. 165. Quantum quantum hæc nostra doctrina distet ab illa Peripateticorum, qui ad producendam ideam sensualem totam qualitatem fictarum phalun-

langem prærequirunt, vel ex eo patet, quod speciem impressam (§. 161.), definiant esse qualitatem spirituales intellectum determinans ad producendam objecti speciem directam expressam &c., quæ quam inania sint, patet ex ipsis observationibus luce meridiana clarioribus (§§. 158. 159. 160.).

ARTICULUS XIII. FACULTATES PARTIS COGNOSCI- TIVÆ INFERIORIS.

Observationes.

§. 166. **I**N illis, qui morbo acuto olim laborarunt; aut qui ictu, lapsu &c., cerebrum læsere, imaginationem multoties lædi aut omnino tolli frequenter advertimus.

§. 167. Etsi in somno nil clare sentimus (ex §. 33.); id circo res externæ, quo minus in organa sensoria agant, nulla profecto ratione impediuntur; ita sonus in aures illabatur; odor nares perstringit &c.

Corollaria.

§. 168. *Idea Phantastica, si eandem rem, quam sensualis, repræsentat, eundem cum illa cerebri statum præsupponit, & æque ac sensualis ab idea materiali pendet.* In cerebro enim dari debet quidpiam, quod imaginationi, quæ fit in anima, respondeat (ex §. 167.): sed enim rationem proximam idearum sensualium dicimus contineri in ideis materialibus (ex §. 163.) igitur, cum idea sensualis a phantastica, præcise ut est idea differat (conf. §. 31. & 48.); utriusque autem ratio contineatur in cerebro (ex §. 159. & 166.), liquet, eundem in utroque casu (præcisa saltem claritate ob §. 55.) debere esse cerebri statum (conf. §. 36. ad finem): sed ideam sensualem præcedit

G g 3

idea materialis (ex §. 163.): quare phantastica æque ac sensualis ab idea materiali pendet. Porro, cum posito rationato pariter illius ratio poni debeat (Ont. ex §. 12.), ulterius liquet, in casu, quo rei olim perceptæ ideam phantasia reproduci, ideam quoque materiale reproduci & illam quidem ipsam, quæ olim per mutationem organi sensorii producta fuit; & universim, ideam phantasticam esse talem, qualis est materialis, a qua pendet (conform. cum §. 163. ad finem).

§. 169. *Idea phantastica repræsentat partem hujus universi præteritam.* Siquidem imaginatio reproduci ideam olim sensu acquisitam (ex §. 51.): sed idea quævis sensualis repræsentat statum mundi præsentem, secundum eam videlicet partem, quæ actu agit in organa sensoria & dependenter a mutatione illis impressa percipitur ab anima (ex §. 154.): quare, cum idea phantastica eadem sit cum sensuali olim habita (ex §. 168.); interim tamen non nisi ideas rerum olim habitas seu præteritas (Ont. §. 418.) repræsentet (ex §. 48.), idea phantastica &c. Porro, cum ideæ phantasticæ excitantur a sensationibus (ex §. 51. & 58.); hæc vero in omnibus sequantur situm corporis & indolem organorum (ex §§. 34. 35. 36.); ac sint limitatæ (ex §. 155.); phantasticæ vero id omne pariter observent, quod ideæ sensuales (ex §. 168.), liquet, imaginationem exerceri per vim repræsentativam hujus universi limitatam per statum corporis in hoc universo & constitutionem organorum.

§. 170. *Motus cerebri fortior est in idea sensuali quam in phantasmate.* Phantasmati enim perinde ac ideæ sensuali respondet idea materialis (ex §. 168.), quæ eo fortior est, quo fortior est motus cerebri (ex §. 164.): sed phantasmata ceteris paribus debiliora sunt ideis sensualibus (ex §. 46. & 55.): igitur pariter motus cerebri &c.

§. 171.

§. 171. *Facultas fingendi eadem vi repræsentativa, quam §. 169. imaginationi tribuimus, actuatur.* Quippe in fictione phantasmatis ficti partes per imaginationem menti fistuntur; harum partium quævis a suo toto avellitur; avulsæ in novum totum conjunguntur (ex §. 64. & 65.): igitur, dum eximuntur ideæ partiales e suis totalibus, reliquarum idearum partialium ideæ materiales cessant, (ex §. 168. præcipue ad finem); seu quod idem sonat, motus cerebri respondentes ad quietem reducuntur (ex §. 162.): remanentes autem ideæ materiales in unum conjunguntur, eodem prorsus modo, quo id evenisset, si objectum phantasmati respondens ideam materialem phantasmati eidem respondentem produxisset (conf. §. 68.): quare, cum imaginatio hanc vim repræsentativam propriam habeat (ex §. 169.), facultas quoque fingendi &c.

§. 172. *Ideæ materiales durante somno locum in cerebro habere debent.* Nam, etsi pariter in somno objecta externa in organa nostra agere valeant (ex §. 167.), & nihilominus nulla sequatur clara sensatio (ex §. 33.), vel fibrillæ nerveæ vel fluidum in illis contentum durante somno talia non sunt, ut ad motum oscillatorium propter nimiam relaxationem concitari possint; vel cerebrum in eo est statu, ut motum, quem ideam materialem diximus (§. 162.), recipere nequeat, (ex §. 159.); secus utique sequeretur sensatio (ex §. 63.). Jam vero durante somno somniamus (ex §. 47.); id est, imaginamur nobis res absentes (ex §. 49.): imaginatio autem supponit ideam materialem (ex §. 168.): igitur pari ratione ideæ materiales &c. Liqueat inde fibrillas nerveas, per quas motus organis impressus seu species impressa cerebro communicari deberet, ita se habere, ut communicari nequeat.

§. 173. *Ratio sufficiens tam somni quam somni continetur in vi repræsentativa.* Horum siquidem ratio ab imaginatione est (conf. §. 33. 49. 57.): imaginatio vero pendet a præfata vi (ex §. 169.): quare pariter ratio &c.

§. 174. *Memoria intellectualis supponit sensitivam.* Enim vero tum demum judicare possumus, nos ideam nunc præsentem olim habuisse (§. 76.), cum illam in diversis seriebus perceptionum contineri videmus (conf. §. 79. & Log. conf. §. 248.); hoc est, dum memoriam exercemus sensitivam (ex §. 72.): igitur memoria &c.

§. 175. *Per vim repræsentativam exerceri potest memoria sensitiva.* Per idem habemus facultatem recognoscendi ideam; hoc est, memoriam sensitivam, per quod habemus facultatem intuendi ideam quamdam in duabus simul seriebus perceptionem (ex §. 72.): sed per vim repræsentativam possumus intueri ideam eandem in diversis seriebus; una enim, præsens videlicet, exhibetur a facultate sentiendi (ex §. 31.); altera, absens nimirum, a phantasia (ex §. 48.): quare per vim &c.

§. 176. *Dum ad ideam rei cujusdam attendimus, idea materialis objecti ejusdem fit fortior, & reliquarum simul præsentium fortitudo imminuitur.* Nam, dum ad aliquid sensu vel imaginatione perceptum attendimus, illius idea clarior est, ideis quibus cunque aliis simul præsentibus (ex §. 93.): at ideam clariorem comitatur pariter idea materialis fortior (ex §. 146.): quare, dum ad ideam &c.

§. 177. *Per reflexionem modo hæc modo illa idea materialis fit fortior.* Etenim reflexio aliud non est, quam successiva attentionis ab una idea ad alteram conversio (ex §. 91.): attentio vero quævis

vis fortiolem requirit ideam materialem (ex §. 176.): igitur per reflexionem &c.

§. 178. *In attentionem ad unam ideam a ceteris abstrahere non tam possumus, quam cogimur.* Siquidem vis animæ repræsentativa est limitata (ex §. 155.): igitur finita (ex §. 156.), atque adeo non nisi certum quendam claritatis gradum admittit (conf. §. 114.); ex hoc ipsa ratione liquet, cerebrum non nisi certum intensiōis ac fortitudinis gradum in ideis materialibus recipere (ex §. 163. ad finem): igitur dum claritas perceptionis & hinc fortitudo ideæ materialis augeatur (ex §. 164.), reliquarum claritas aut fortitudo decrescat, necesse est (ex §. 93 & 176.): quare in attentione &c. Liqueat inde, *abstractionem aliud non esse quam cessationem ab actione.*

§. 179. *Ideæ, circa quas attentio aut reflexio occupatur, exercentur per vim repræsentativam.* Nam illæ ideæ porriguntur a facultate vel sentiendi vel imaginandi (conf. §. 31 & 48 cum §. 89 & 91.); utraque autem fundatur in vi repræsentativa (ex §. 154 & 169.): quare ideæ &c. Porro, cum abstractio aliud non sit quam cessatio ab actione ac proinde negatio quædam (Ont. conf. §. 40.); nulla vero res contineat rationem nihili (ibidem ex §. 64.), abstractio proprie loquendo non exercetur vi quadam; dici tamen potest, rationem habere in limite, quo vis repræsentativa restringitur (Loco cit. conf. §. cit. ad finem.).

§. 180. *Universim loquendo anima per vim repræsentativam exercet omnes facultates partis cognoscitivæ inferioris.* Quippe pars facultatis cognoscitivæ inferior sub se complectitur omnes facultates, quæ anima obscure aut confuse sibi quidpiam repræsentare valet (ex §. 19.): sed has inter recensentur sensatio (§. 31.), phantasia (§. 48.), fictio (§. 65.), me-

moria sensitiva (§. 72.), attentio (§. 89.), abstractio (§. 90.), reflexio (§. 91.), prout ex harum notionum theoria patet; attentionem vero & reflexionem facultatibus inferioris partis cognoscitivæ adnumerari posse, ex §. 112. liquet: jam vero has facultates ad unam omnes exerceri per vim repræsentativam manifeste & legitime deduximus; sensationem equidem jam antea ex §. 154; phantasiam vero in Art. præsentis ex §. 169; fictionem ex §. 171; memoriam sensitivam ex §. 175; attentionem & reflexionem ex §. 179; abstractionem denique ipsam habere suam rationem in limite hujus vis repræsentativæ ex §. cit. ad finem liquet igitur universim loquendo.

Scholia.

§. 181. Ex hac doctrina jam plene intelligi potest, cur, quemadmodum vitiato organo sensorio facultatem sentiendi debilitari necesse est (ex §. 34.), ita pariter vitiato cerebro cum hanc tum phantasiam deteriore fieri (§. 166 & 168.). Ex hoc porro consuetarium est, facultates reliquas omnes labefactari posita cerebri læsione; quoniam enim ex theoria usque tradita patet, operationes mentis & facultates omnes supponere sensum & imaginationem; idearum autem tam sensualium quam phantasticarum perfectio pendeat a statu cerebri; mirum minime videri debet, hoc læso omnes pariter facultates animæ imbecilles reddi: quare, cum medicamentorum vi & corrumpi & juvari status cerebri possit, facile intelligimus, quomodo ad ipsas facultates animæ (mediate scilicet) medicamenta pertineant; simul que, quam falso non nulli hinc animæ materialismum se posse conficere, sibi persuadeant.

§. 182. Porro, qua ratione fiat, ut præsentis ac existentis in cerebro idea materiali alia idea materialis olim huic

cæxistens reproducatur, prout illam reproduci debere, §. 168. ad finem deduximus, & per legem imaginationis fieri debere novimus (§. 50.), illud quidem, etsi totum hoc naturæ arcanum jam modo libentissime panderem, systematicus tamen doctrinæ ordo solutionem hujus quæstionis eo usque perendinandum jubet, usquedum structuram totius corporis humani, singularumque illius partium & præprimis cerebri in Andropologia accuratius exploratam habeamus. Interim, ni fallor, magna jam ex parte Philosophiæ, nobilissimæ scientiæ, jucunditas se se pleno lumine infert: at levia hæc sunt, si comparemus cum iis, quorum amplior campus in sequentibus scientiis sepandet.

ARTICULUS XIV.

FACULTATES PARTIS COGNOSCITIVÆ SUPERIORIS.

Observatio.

§. 183. **E**X eo, quod in Logica §. 687 de-
ceamus quæ ratione inveniuntur
notiones universales distinctæ, pariter
liquet, quomodo illas formemus; nimirum
eamdem ideam partialem in pluribus
ideis totalibus intuentes recognoscimus, ac
porro a reliquis, quibuscum in sua idea
totali singulæ sociantur, abstrahimus; id
quod est formare notionem universalem
distinctam (Log. conf. §. 34 & 63.).

Corollaria.

§. 184. *Per vim repræsentativam
anima format notiones universales distinctas.*
Etenim per vim repræsentativam anima
percipit objectum præsens; seu est re-
præsentativa hujus universi (ex §. 154.);
imaginatur absens (ex §. 169.); reflectit,
ac discernit per attentionem notas partia-
les singularum idearum (ex 179.); per

eamdem porro vim notas, quas in alte-
rius rei notione comprehensas jam vi-
dit, recognoscit (ex §. 175.) ac demum
attentione ad has conversa a reliquis per
eamdem vim suo modo abstrahit (ex §. cit.
ad finem): hæc vero requiruntur ad no-
tiones universales distinctas formandas
(ex §. 183.): quare, cum hæc omnia
ex dictis per vim repræsentativam effi-
ciantur, per illam intellectus format &c.
Porro, cum idearum simplex formatio
ad primam mentis operationem seu sim-
plicem perceptionem pertineat (conf. §.
122. & Log. ex §. 8), liquet, *intelle-
ctum per eandem vim ponere mentis opera-
tionem.*

§. 185. *Anima per vim repræsen-
tativam format judicia non singularia mo-
do, verum & universalia.* Quippe ad
judicia formanda notionibus duabus indi-
gemus, quarum unam in altera compre-
hensam intueamur, vel alteri contradi-
cere animadvertamus (Log. conf. §. 242.
& 243.): jam, ut videamus unam in al-
tera contineri: posterior saltem ex parte
distincta esse debet; secus utique, qua
ratione illam contineat, perspicere non
possumus (ibidem conf. §. 34.); similiter
ut videamus, contradictorium notionis
unius in altera contineri, posterioris hu-
jus distinctio ex eadem ratione requiritur
(loco cit. conf. §. cit.): potest autem mens
nostra per vim repræsentativam notiones
distinctas etiam universales formare (ex
§. 148.): quare pariter per vim repræ-
sentativam format &c.

§. 186. *Mens nostra per eandem vim
repræsentativam ratiocinia formare potest.*
Ad ratiocinium siquidem requiritur judi-
cium quoddam intuitivum & judicium
olim habitum nuncque ab imaginatione
denuo reproducendum, ut tertium quod-
dam judicium ope facultatis fingendi ex
notionibus diversis priorum judiciorum
combinetur (ex §. 117.), quod omne ab
imagi-

imaginatione & fictione pendet (ex §. 119.): porro istæ facultates exercentur per vim repræsentativam (ex §. 169. & 171.): igitur & ratiocinia per eandem formantur.

§. 187. *Anima per vim repræsentativam exercet intellectum.* Per illam enim format simplicem perceptionem (ex §. 184.), judicium (ex §. 185.) & ratiocinia (ex §. 186.), quæ sunt tres operationes intellectum constituentes (ex §. 122.): quare anima &c.

§. 188. *Anima per dictam vim exercet ingenium.* Potest namque per illam vim multoties dictam formare notiones universales (ex §. 184.): sed, dum formamus notiones universales, perspicimus rerum similitudinem; utpote cum ipsæ in pluribus simul reperiantur (Log. ex §. 63.), ac proin utimur ingenio (ex §. 132.): igitur anima &c.

§. 189. *Anima per hanc ipsam vim exercet rationem.* Enimvero perspicimus nexum veritatum, dum perspicimus convenientiam nostrorum ratiociniorum cum regulis syllogisticis (ex §. 138.): sed omnes regulæ sunt judicia universalia (Ont. ex §. 237.): igitur, cum anima hæc ipsa formet per vim suam repræsentativam (ex §. 185.), etiam per hanc ipsam vim &c.

§. 190. *Universim anima per vim suam repræsentativam exercet omnes facultates partis cognoscitivæ superioris.* Si quidem has inter, quæ nimirum rem distincte repræsentant (§. 19.), recensetur intellectus (§. 104.) &, quæ ab illo pendent, ingenium (§. 132.) ac ratio (§. 133.): at per dictam has facultates exerceri liquet ex §§. 187. 188. 189: quare universim &c.

Scholia.

§. 191. Expectationem casuum similium (§. 134.), cum tota a sensu &
H h

phantasia pendeat (ex §. 139.); hæ vero facultates per vim repræsentativam exercentur (ex §. 154. & 169.), per hanc vim toties laudatam haberi, per se liquet.

§. 192. Cum judicium, ratiocinium & notiones per eandem vim repræsentativam exerceri §§. 184. 185. 186. pronuntiamus, licet has ipsas cogitemus admodum diversas (Log. conf. §§. 8. 9. 10), non est tamen, cur moveamur, eo quod per eandem vim minime poni posse videantur; imprimis enim sollicite distinguendum est vim inter & facultatem; siquidem facultas meram ponit possibilitatem, vis vero conatum etiam agendi (Ont. ex §. 374 & 375.): per vim igitur actuantur, quæ per facultates sunt mere possibilia. Dein aliud profecto est dari diversas leges, juxta quas vis eadem agat; aliud dari vim multiplicem: prius omnino fatemur accidere in anima; posterius negamus. Sic ignis eadem vi & urit, & illuminat; sed juxta leges oppido diversas.

§. 193. Si quis §. 157 consulat, facile divinare poterit, quo hac doctrina, qua omnes facultates partis tam superioris quam inferioris cognoscitivæ ex hac unica vi repræsentativa resultare usque operose deduximus (ex §. 180 & 190.), collimemus. Priusquam hoc ipsum pandamus, superest, ut etiam facultates animæ appetitivas in hac ipsa vi fundari ostendamus.

ARTICULUS XV.

NOTIO APPETITUS SENSITIVI.

Observationes.

§. 194. **E**xperientia constat, voluptatem in nobis oriri, quotiescunque vel in nobis vel in re quacunque alia perfectionem quamdam percipimus.

mus. Sic eg. comprehendimus subito veritatem quamdam arduam longo tempore conatus nostros ludificantem, simulque ingenti voluptate perfundimur; jam vero cognitio veritatis intellectum procul dubio perficit (*Log. §. 1. & 2.*): igitur ex perceptione perfectionis voluptas oritur. Idem accidit, dum florem venustum aut ædificium quoddam juxta leges Architectoriarum exstructum contemplamur. Porro tædium voluptati opponi novimus: igitur illud ex intuitu imperfectionis nasci liquet.

§. 195. Persæpe aliqua res voluptatem in nobis non modicam parit, etsi illa nil perfectionis re vera in se contineat: aut vicissim illud, quod perfectione gaudet, tædium & aversationem in nobis creat. Sic illi, qui pedantismum, ut vocant, piscantur, omnem orationis elegantiam troporum & figurarum Poeticarum multitudine contineri judicant: at falso utique judicant; & tamen, cum tale quid legerint, summa voluptate se cruciari male sani dictitant: contra oratio virili eloquentia elaborata & veritatem calamistratam respuens illis insipida ac rancida videtur. Similis observatio, si liceret, institui posset circa illos, qui omnem demonstrationis vim in externa combinatione ac vocabulis atque, ergo, quæ in quavis pagina sexcenties repetunt, ponunt; aut, qui illas tantum materias, de quibus altercari licet, Philosopho dignas arbitrantur.

§. 196. Quando aliquid cognoscimus, quod nobis & statui nostro perfectionem aliquam affert, quamdam animi nostri erga illud inclinationem seu conatum illud habendi experimur: contra, dum aliquid nobis & statui nostro contrarium novimus, quamdam animi ab illo reclamationem seu conatum illud a nobis removendi advertimus.

§. 197. Non nunquam contingit, ut tanta sit voluptatis aut tædii vehementia, ut cum extraordinario quodam sanguinis aut fluidi nervei motu conjungatur. Sic qui cultui scientiarum, Muficæ, venationis &c, incumbunt, totis viribus in opus suum pruriunt; ita pariter iracundos inhorrescere & infremescere videmus: contra timidos trepidare, impallescere &c.

Definitiones.

§. 198. *Voluptas* a nobis definitur per cognitionem intuitivam perfectionis: *tædium* vero per cognitionem intuitivam imperfectionis (§. 194.); prout jam perfectio vera aut apparens fuerit, (§. 195.) tædium pariter aut voluptas *apparens* aut *vera* erit.

§. 199. Illud, quod nobis statuique nostro perfectionem affert (§. 196.), *bonum* dicimus; quod vero imperfectionem, *malum* compellamus; erit que itidem *verum* vel *apparens*, prout perfectio aut imperfectio, quam affert, apparens vel vera fit.

§. 200. Inclinationem animi nostri versus bonum confuse cognitum (§. 196.) vocamus *appetitum sensitivum*; reclamationem vero a malo itidem confuse cognito *aversationem sensitivam*.

§. 201. Appetitus aut aversatio sensitiva conjuncta cum extraordinario sanguinis aut fluidi nervei motu (§. 197.) *affectus* vel *passio* dicitur.

Corollaria.

§. 202. *Falluntur*, qui non nisi distinctam perfectionis cognitionem pro causa voluptatis venditant. Discimus siquidem intuitum perfectionis absolvere notionem voluptatis (*ex* §. 194.), seu distincta seu confusa fuerit, dummodo clara,

ra, secus enim perfectio rei nulla ratione cognosci posset (*ex* §. 22.). Liquet inde, *appetitum sensitivum* (§. 200) simpliciter nasci ex *repræsentatione perfectionis seu boni*.

§. 203. *Voluptas gradus quosdam admittit.* Nam in intuitu perfectionis continetur ratio sufficiens voluptatis (*ex* §. 194.): quare, quo major est perfectio, quo repræsentatio illius clarior & vivacior, eo major erit voluptas (*Ont. ex* §. 13 *ad finem*): igitur voluptas &c. Liquet, id pariter valere de tædio.

§. 204. *Quando perfectionis veritas demonstrari poterit, voluptas vera & constans erit; sin falsitas ejusdem, voluptas apparens & variabilis est.* Omnis siquidem demonstratio est evidens (*Log. ex* §. 788.): igitur fallere nescit (*ibidem ex* §. 779.) quare, si perfectionis &c.

§. 205. *Tædium & voluptas contrarie, non vero contradictorie sibi opponuntur.* Etenim, qui non intuetur perfectionem in re quadam, non hoc ipso in illa imperfectionem intuetur (*Ont. ex* §. 259.): igitur sublata voluptate per se non sequitur tædium: at hac ratione contrarie, non vero contradictorie sibi opponuntur (*ibidem ex* §. 229.): quare tædium &c.

§. 206. *Voluptas aut tædium ex ideis sensualibus orta persæpe non nisi apparentia sunt.* Enimvero, dum perfectionem aut imperfectionem solo sensu percipimus, notiones illarum non nisi confusas consequimur (*sensatio enim inter facultates partis cognoscitivæ inferioris refertur ex* §. 180.), quæ in errorem persæpe nos inducunt (*ex* §. 195.): igitur voluptas &c.

§. 207. *Bonum cum malo suos habent gradus.* Quippe voluptas & tædium tales admittunt (*ex* §. 203.): igitur etiam

H h 2

perfectio & imperfectio (*ex* §. 198.); & hinc pariter bonum & malum suos habent gradus (*ex* §. 199.).

§. 208. *Omnis appetitus aut aversatio sensitiva oritur vel a sensibus vel ab imaginatione.* Nam qualis est ratio, tale est rationatum (*Ont. ex* §. 13 *ad finem*): igitur cognitiones confusæ, quales in his facultatibus dominantur (*ex* §. 200.) a facultatibus partis cognoscitivæ inferioribus oriuntur (*ex* §. 19.), ac proin a sensibus vel ab imaginatione (*ex* §. 180.).

§. 209. *Appetitus sensitivus fertur in id, quod voluptatem parit, aversatio vero sensitiva in id, quod tædium excitat.* Appetitus enim sensitivus fertur in id, quod nobis confuse tanquam bonum repræsentatur (*ex* §. 200.): sed, dum nobis quiddam ut bonum repræsentamus, ideis verum solum sensualibus aut phantasticis utimur (*ex* §. 180.), quarum ope equidem bonitatem ipsarum discernere nequimus, quæ tamen sufficiunt ad excitandam voluptatem (*conf. §§. 17. 22. 194.*): quare, cum nihil, quod non repræsentetur ut bonum, voluptatem excitare possit (*conf. §. 196. & 198.*), illud ut bonum nobis repræsentamus, quod actu voluptatem parit: consimili vero ratione id de aversatione a contrario ostendi potest: igitur appetitus &c. Liquet inde, *voluptatem esse criterium bonitatis confuse cognitæ; & quo plus voluptatis percipimus in re quadam, eo fortior est appetitus sensitivus erga illud; quo plus tædii, eo fortior aversatio sensitiva.*

§. 210. *Duos inter appetitus sensitivos, qui se mutuo non compatiuntur, is prævalere debet, qui in majorem tendit voluptatem.* Contingere siquidem potest, ut res quædam voluptatem nobis pariat, sed ita, ut aliam majorem ex alia re percipiendam excludat: jam, quoniam voluptas est criterium bonitatis in appetitu

titu sensitivo, & eo major hic appetitus, quo major est voluptas (*ex §. 209 ad finem*) fortior vero voluptas tollit debiliorem (*per analog. ex §. 38.*): igitur duos inter &c. Liquet inde similiter *inter duas aversiones sensitivas eam prævalere debere, quæ tendit in majus tædium.*

Scholia.

§. 211. Definitiones voluptatis ac tædii (§. 198.), utpote ex observatione prima (§. 194.) directe deductas, esse geneticas, quilibet attendendo ad §. 222. in Log. deprehendet: sed enim, cum sint clarissimæ, neutiquam repudiari debent.

§. 121. Voluptatem suos participare gradus (§. 203.) experientiæ consonum est. Sic, qui eg. a Titio mediocris fortunæ hæres scribitur, simulque a Caio multorum domino prædiorum, utraque equidem hæreditas ad statum ipsius perficiendum conducit, posterior tamen magis priore: igitur & majorem ex illa voluptatem capit. Similiter, qui artis Architectoriæ peritus templum ad omnes artis regulas efformatum contemplatur, multo majorem inde percipit voluptatem quam homo rudis harum regularum ignarus.

§. 213. Tot erronea circa bonum malum que verum aut apparens judicia, quæ inter plebeios dominantur, Philosophus minime miratur; genuinum siquidem criterium (§. 204.) illis ignotum est; hinc magnitudinem boni seu perfectionis & mali seu imperfectionis æstimant ex magnitudine voluptatis aut tædii, quod longe erroneum, est (*ex §. 206.*).

§. 214. De affectionibus seu passionibus animi (§. 201.) differendi equidem latissimus pateret campus: sed hæc ipsa amplitudo obest, quo minus commo-

de pertractari possit: igitur sufficiat nosse, alios esse gratos, qui cum voluptate; alios molestos, qui cum tædio conjunguntur; alios denique esse mixtos, qui ex utroque participant. Interim, si quis ea rite intelligat, quæ hic generatim tradidimus, ad specialia haud difficulter applicare poterit.

ARTICULUS XVI. THEORIA EJUSDEM.

Observationes.

§. 215. Cum anima habeat vim repræsentativam (§. ex 153.) & ea sit conatus continuo sibi quidpiam repræsentandi (*ex 152.*); confectaneum est, quod in anima perceptiones aliæ alias continuo excipiant (*Ont. conf. §. 383.*).

§. 216. Per vim repræsentativam animæ fieri potest, ut sibi conscia sit, se perceptionem quamdam habere posse, ac proin ut perceptionem prævideat. Sic eg. percipimus post octiduum scenam instructum iri: igitur prævidere utique possumus, esse possibile, ut de spectatorum numero simus.

Definitio.

§. 217. Conatus producendi novam perceptionem (§. 215.) recte dici potest *percepturitio*.

Corollaria.

§. 218. Quavis perceptione præsentate datur in anima nostra conatus novam producendi seu percepturitio. Datur enim in anima vis repræsentativa (*ex §. 153.*): at per illam anima continuo conatur novam producere perceptionem (*ex §. 515.*), seu continuo percepturit (*ex §. 217.*): quare quavis perceptione &c.

§. 219.

§. 219. Dum perceptionem quamdam prævisam bonam judicamus, in illam dirigimus percepturitionem. Nam, dum plures simul perceptiones possibiles prævidere possumus (ex §. 216.), dum ponitur, animam dirigere conatum suum producendi aliquam perceptionem prævisam in hanc potius quam aliam, ponit debet ratio sufficiens, cur in hanc potius quam aliam dirigat (Ont. ex §. 8.): jam vero per experientiam constat, id fieri, quando perceptionem prævisam nobis bonam judicamus (ex §. 196.): igitur, dum perceptionem &c. Liquet inde, in casu collisionis duarum perceptionum bonarum, quæ se mutuo non compatiuntur, percepturitionem dirigi in illam, quam meliorem judicamus (per analog. cum §. 210.)

§. 220. Notio distincta inclinationis nostræ in bonum reperitur in ipsa directione percepturitionis in perceptionem quamdam prævisam tanquam bonam. Inclinatione enim oritur ex repræsentatione rei velut bonæ (ex §. 196.): jam vero, dum conamur producere perceptionem aliquam prævisam, seu dum dirigimus percepturitionem nostram in perceptionem prævisam tanquam bonam (§. 219.) conatus hic est illud ipsum, quod superius inclinationem diximus (conf. §. 196.): quare notio distincta &c. Inde ex opposita parte liquet, reclusionem nihil aliud esse, quam aversionem percepturitionis a perceptione prævisa tanquam mala.

§. 221. Anima per vim suam repræsentativam appetit. Siquidem per illam continuo percepturit (ex §. 215.); per eandem prævidet perceptiones possibiles (ex §. 216.): igitur etiam per eandem dirigit percepturitionem in certam quamdam perceptionem prævisam (ex §. 219.); cumque in hac directione continueatur ipsa inclinatio ad bonum (ex §. 220.), ob §. 200. pariter anima per e-

andem vim appetit. Inde eodem modo conficitur, per hanc vim animam aliquid averfari.

§. 222. Vis repræsentativa constituit essentiam animæ. Etenim per illam anima omnes facultates suas tam cognoscitivas (ex §. 180. & 190.) quam appetitivas (ex §. 221.) exercet, atque adeo in hac continetur ratio sufficiens eorum omnium, quæ animæ insunt, aut inesse possunt, quod essentiae proprium est (Ont. ex §. 78.): quare vis repræsentativa &c. Liquet inde, perceptiones illas, quas continuo sibi succedere advertimus (§. 215.), esse modos seu mutationes animæ.

Scholia.

§. 223. Hanc nostram de appetitu sensitivo theoriam per percepturitionem distincte intelligendam (§. 220.) ipsa experientia monstrante discimus. Sic eg. advertimus amicum nostrum a tergo nobis instare; possibile igitur esse prævidemus, ut cum illo colloquamur; & quoniam hoc nobis bonum videtur, conatum illum generalem animæ nostræ, quo ad producendam continuo novam perceptionem urgemur, in hanc præ alia dirigimus perceptionem; unde apparet, conatum hunc generalem, quatenus in hanc ipsam perceptionem prævisam dirigitur, esse illud ipsum, quod inclinationem in hoc casu erga colloquium cum amico vocamus. Inde est, quod confestim corpus nostrum in eum reponamus statum, in quo & videre & alloqui amicum possumus; hoc est, dirigimus facultates animæ ad perceptionem prævisam necessarias ea ratione, ut perceptio hæc possibilis evadat.

§. 224. Denique generalissimum ac principalissimum, quod jam diu (§. 157. & §. 193.) augurabamur, corollarium, quo ipsa essentia animæ manifesta fieret (§. 222.), propalare concessum est. Et

fano

fane, quantum hæc ipsa essentia animæ attributis illius, indivisibilitati nimirum, spiritualitati & immortalitati ad calcem hujus scientiæ exponendis conveniens sit, in ipsa illorum pertractatione patebit. Porro hanc doctrinam appetitui pariter rationali facile applicari posse ex Art. sequenti perspicuum erit: quapropter hac superre aliquid addere, porro necessarium non est.

ARTICULUS XVII. APPETITUS RATIONALIS.

Observatio.

§. 225. Non solum pro libitu nostro aliquid velle aut nolle possumus, sed insuper pro arbitrio nostro mutationem quamdam corporis nostri & dependenter ab his aliorum corporum mutationes producere possumus; id quod per obviam experientiam constat.

Definitiones.

§. 226. Appetitus ex repræsentatione boni (§. 199.) distincta ortus dicitur *appetitus rationalis* seu *volitio*; similiter averfatio ex repræsentatione mali distincta orta vocatur *averfatio rationalis* seu *nolitio*: facultas eliciendi volitiones & nolitiones *voluntas* dicitur; & a quibusdam prior *voluntas*; posterior *noluntas* appellatur.

§. 227. Actio, cujus ratio sufficiens continetur in voluntate, *voluntaria* compellatur.

§. 228. Volitio & nolitio (§. 226.) actus voluntatis *immediati* seu *elici* vocantur; mutationes autem dependenter ab his ortæ (§. 225.) *imperati* seu *mediati*.

§. 229. Repræsentationes boni & mali ad volendum & nollendum necessariae (§. 226.) dicuntur *motiva*; *allicientia* quidem, si bonum repræsentent; si vero malum, *absterrentia*.

Corollaria.

§. 230. Bonum & malum repræsentari debent, ut ea velle aut nolle possimus. Patet hoc ex ipsa definitione volitionis & nolitionis (§. 226.) Liquet inde ille canon Veterum: *nihil volitum nisi cognitum*; & illud Poetæ: *ignoti nulla cupido*.

§. 231. Quidquid intellectu caret, voluntate pariter & noluntate caret. Volitio enim & nolitio supponunt distinctam repræsentationem (ex §. 226.) ac proin facultatem distincte repræsentandi (Ont. ex §. 13. ad finem); hoc est intellectum (ex §. 104.): quare, quidquid &c.

§. 232. Anima nostra voluntate ac noluntate prædita est. Nam anima nostra gaudet intellectu (ex §. 113.): quidquid vero hoc præditum est, voluntate & noluntate carere non potest (ex §. 231 a contr.) quare anima &c.

§. 233. Nec bonum sub ratione boni nolle nec malum sub ratione mali velle possumus. Volitio siquidem oritur ex repræsentatione boni distincta; similiter nolitio ex repræsentatione mali distincta (ex §. 226.): igitur fieri nequit, ut objectum velle possimus, quod non repræsentatur ut bonum; aut nolle possimus, quod repræsentatur ut bonum (Ont. ex §. 13.): quare nec bonum &c. Porro, quoniam nihilominus advertimus, quandoque nos bonum nolle, aut malum velle, necesse est, ut bonum ab intellectu repræsentetur ut malum, malum contra ut bonum (ex didis): liquet igitur, in utroque casu allato bonum & malum apparens esse (conf. §. 199.).

§. 234.

§. 234. *Omnis actio voluntaria supponit distinctam boni aut mali repræsentationem.* Etenim illa ex voluntate proficiscitur (ex §. 228.): sed huic repræsentatio distincta propria est (ex §. 226.): igitur omnis actio &c.

§. 235. *Motiva rationem aliquam, saltem remotam, volitionum & nolitionum continent.* Oritur enim nolitio ex repræsentatione mali; volitio ex repræsentatione boni (ex §. 230.): igitur istæ ac proin ob §. 231 etiam motiva &c.

Scholion.

§. 236. Nos quandoque bonum nolle, & malum equidem non apparenter sed in se tale velle posse, id quod in deductione corollarii §. 233. allati sumebamus, nemo non novit; siquidem qui mentis humanæ naturam paulo indigius norunt, sciuntque intellectum nostrum, utpote valde limitatum (§. 114.) facillime in æstimando bono aut malo errare posse, nihil hic deprehendent, quod naturæ hominis non sit omnino consentaneum. Ceterum notio actuum elicitorum & imperatorum (§. 228.) notio declarari potest in exemplo. Sic intuentes cælum serenum deambulationem meditamur in campo ac illam decernimus: igitur decretum istud seu volitio est actus voluntatis elicitus; ipsa autem deambulatio actus voluntatis imperatus. Tandem §. 235. dicimus, motiva continere aliquam rationem; an enim sint ratio sufficiens, paulopost disquiremus; item vocamus hanc rationem remotam, proxima enim continetur in ipsa voluntate (§. 226.).

ARTICULUS XVIII.

LIBERTAS A COACTIONE.

Definitiones.

§. 237. **M**utatio rei, quæ proficiscitur a principio rei mutatio-

nem subeunti intrinseco (Ont. §. 394.), spontanea; mutatio vero, quæ a vi contra nisum rei mutationem subeunti intrinsecum tendit, coacta dicitur.

§. 238. *Liberum a coactione* dicitur id, quod tale est, in cuius mutatione coactio locum non habet; hinc *libertas a coactione* est talis agendi facultas, quæ coactioni non subiacet.

Propositio.

§. 239. *Voluntas hominis est libera a coactione.*

Quod si enim id negetur: igitur ad volendum aut nollendum cogi poterit (ex §. 237.): quare, si cogatur, voluntas contradicente voluntate volet, aut nolet; hoc est, volet dum non vult; non volet, dum vult (ex §. 226.): hoc cum aperte sit contradictorium (Ont. ex §. 7.), liquet, voluntatem hominis esse liberam ab omni coactione. |

Corollaria.

§. 240. *Vis, qua ad mutationem subeundam res aliqua cogitur, extranea est.* Mutatio enim coacta fit contranitente re, quæ mutationem subit (ex §. 237.): nihil autem sibi ipsi reluctari potest sine aperta contradictione; reluctaretur enim, ut supponitur, & non reluctaretur, quia sibi ipsi reluctatur, quod implicat (ex §. 7.): quare vis, qua &c.

§. 241. *Ex eo, quod quid agat sponte seu per vim intrinsecam, non sequitur, quod non agat necessario.* Siquidem mutatio spontanea proficiscitur a conatu rei mutationem subeunti intrinseco (ex §. 237.): igitur equidem verum est, quod nulla mutatio spontanea necessitetur a principio externo (ex §. 240.); quoniam tamen sublata necessitate extranea nondum eo ipso tollitur etiam necessitas interna proficiscens ex principio rei mutationis.

tationem subeunti intrinseco, ut per se patet, idcirco ex eo &c.

§. 242. *Nulla vis externa quidquam potest in voluntatem hominis in ordine ad necessitandas illius volitiones aut nolitiones.* Etenim voluntas hominis est libera a coactione (ex §. 238.): sed omne, quod hac ratione liberum est, coactioni non subiaceret (ex §. 238.) & hinc nec vi cuiusdam extraneæ (ex §. 240.).

§. 243. *Omnes actus voluntatis sunt spontanei.* Quippe illius actus sunt volitiones & nolitiones (ex §. 228.); istæ vero coactæ esse nequeunt (ex §. 242.): igitur omnes &c.

§. 244. *In volitione boni aut nolitione mali anima a coactione manet libera.* Etenim anima non possit non velle bonum sub ratione boni nec nolle malum sub ratione mali, ac proin necessario velit bonum, & non velit malum (ex §. 233.), fit tamen hoc ipsum dependenter a principio vi volenti intrinseco; nimirum ab ipsa voluntate (ex §. 226.): igitur sponte (ex §. 237.) atque adeo sine vi extranea (conf. §. 240.): quare in volitione &c.

Scholia.

§. 245. Ut mutationis spontaneæ ac coactæ (§. 237.) notionem exactam in nobis formemus, sumamus tantisper id quod veteres docuerunt; nimirum gravitatem esse principium corporibus mere intrinsecum, quo illa deorsum versus terræ centrum urgeantur: igitur motus ille, quo ejusmodi corpus sine accedente aliquo impulsu externo deorsum feruntur, proficiscitur a principio rei mutationem subeunti intrinseco, ac proin erit spontaneus: contra motus corporis gravis, quo sursum ascendit, coactus foret; proveniret enim a vi externa contraria nifum gravitatis tendente.

§. 246. Dum voluntatem a coactione liberam (§. 239.) nec vim extraneam quidpiam in illam valere pronuntiamus (§. 240.), datis definitionibus (§. 237 & 38.) strictissime inhæremus; namque vi externa fieri posse, ut voluntas se ipsam inclinet ad volendum aut nollendum quidpiam, palam est: at, dum hoc fit, vult utique voluntas aut non vult per se ipsam, ac proin mutatio illius proficiscitur a principio sibi ipsi quam maxime intrinseco, nullo autem modo contra actua-lem illius renifum.

§. 247. Quod ultimo corollario (§. 244.) diximus, humanam præcipue voluntatem concernit; nam Beati in cælo, cum perfectissime Deum cognoscant, eum, que sibi repræsentent ut purum & summum bonum, necessario amant Deum: nec tamen amor hic illorum ullo modo coactus dici potest; est enim vel maxime conveniens principio intrinseco seu voluntati, cujus objectum utique præstantissimum est summum bonum.

ARTICULUS XIX.

LIBERTAS A NECESSITATE.

Observatio.

§. 248. Circa ea, quæ libera mente nos exsequi advertimus, varia experimur consideratione nostra dignissima. Sic in casu, quo nobis suadetur, aut dissuadetur aliquid agendum; I. Experimur nos nobis conscios esse, posse nos perinde velle aut nolle, quod suadetur, aut dissuadetur. II. Cum simus intellectui præditi, noscimus quædam ex actione nostra fluere consuetudine. III. Sentimus, non perinde nobis esse, hæc an illa nobis eveniant; meliorem an deteriorem reddamus fortunam nostram. IV. Ad rationem igitur confugimus, exploraturi, quid e re nostra futurum sit. V. Si quid con-

consultum nobis videtur, tum ad volendum, descendimus, & illud, quod nobis suadetur, aut dissuadetur, amplectimur. VI. Insuper habitis motivis & præponderatione illorum, quæ aliquid suadent, aut dissuadent, experimur, fieri adhuc posse, ut stantibus iisdem oppositum sequamur, & a nostro præcise arbitrio ultimam pendere determinationem. Hæc observatio est generalissima & verissima, atque ad casum quemvis particularem applicari poterit.

Definitiones.

§. 249. Illud, quod habet omnia ad agendum requisita (*Ont.* §. 428.), vel ita est determinatum, ut non possit non agere, & tunc dicitur *agens necessarium*, & illius actio *necessaria*; vel adhuc potest agere, & non agere, & tum vocatur *liberum a necessitate*, uti etiam actio illius *libera a necessitate*.

§. 250. Bonum purum est illud, quod repræsentatur ab intellectu præcise sub ratione boni (§. 199.); malum purum, quod præcise sub ratione mali; bonum & malum mixtum, quod partim sub ratione boni partim sub ratione mali repræsentatur.

Propositiones.

§. 251. *Voluntas humana non est libera a necessitate circa bonum & malum qua talia.*

Etenim volitiones sunt appetitus ex repræsentatione boni distincta orti; nolitiones sunt aversiones ortæ ex repræsentatione mali distincta (*ex* §. 226.) est igitur voluntas facultas eliciendi appetitus & aversiones ex repræsentatione boni & mali distincta (*ex* §. cit.) igitur per suam essentiam voluntas est determinata ad appetitum boni distincte repræsentati qua

I i

talis & aversionem mali qua talis (*Ont. conf.* §. 78.): at tali ratione circa bonum & malum qua talia non est libera a necessitate (*ex* §. 249.): voluntas &c.

§. 252. *Voluntas humana circa bonum & malum mixtum generice spectatum volendum aut nollendum non necessitatur.*

Nam omne bonum mixtum est malum mixtum, & omne malum mixtum est bonum mixtum (*ex* §. 250.): igitur, si voluntas per bonum mixtum esset determinata ad volendum; per malum mixtum ad nollendum, liquet, per idem objectum ad volendum simul & nollendum illam necessitari, quod cum sit impossibile (*Ont. ex* §. 7.), voluntas circa bonum vel malum mixtum generice spectatum manebit indifferens, ac proin non necessitatur. (*ex* §. 249.).

Corollaria.

§. 253. *Omne agens vel est necessarium vel liberum a necessitate* (*Ont. ex* §. 10.).

§. 254. *Omne agens liberum a necessitate nec per principium intrinsecum nec per extrinsecum ad agendum ita determinari potest, ut non possit non agere.* Nam id, quod quomodocunque positum omnibus ad agendum requisitis concipimus esse determinatum ad agendum, seu determinatio illa proveniat ab extrinseco seu ab intrinseco, agit necessario (*ex* §. 249.): quare, tametsi actio libera sit a coactione, necessaria tamen esse potest, si nempe agens per principium intrinsecum ad agendum determinetur, ita ut non possit non agere (*conf.* §. 241.): igitur omne agens &c. Liquet inde, omne agens liberum a necessitate esse pariter liberum a coactione: sed non omne agens liberum a coactione esse liberum a necessitate (*ex* §. cit.)

§. 255.

§. 255. *Libertas a necessitate recte vocatur libertas indifferentiæ, & bene definitur esse facultas positæ omnibus ad agendum prærequisitis agendi vel non agendi.* Quippe agens liberum a necessitate positæ omnibus ad agendum prærequisitis potest agere & non agere, ac proin sub eadem hypothese est adhuc indifferens ad agendum & non agendum (*ex §. 249.*); quare libertas &c.

§. 256. *Voluntas libera a necessitate nec per essentiam suam nec per motiva determinari debet ad volendum aut nollendum.* Volitiones enim & nolitiones sunt actiones voluntatis (*ex §. 226.*): porro ad volendum & nollendum præter ipsam voluntatem requiruntur motiva (*ex §. 235.*): quodsi igitur vel per motiva vel per suam essentiam voluntas ita sit determinata ad volendum aut nollendum, ut his positæ non velle aut nolle nequeat, erit agens necessarium (*ex §. 249 & Ont. ex §. 103.*): igitur Liquet inde actum, libere a voluntate positum esse mere contingentem (*Ont. conf. §. 99.*)

§. 257. *Si quid adsit, quod infert necessitatem antecedentem, actio erit necessaria; si tamen necessitas fuerit consequens & ab actione ipsa proveniens, libertas a necessitate manebit integra.* Nam universim, si inter ea, quæ ad agendum prærequiruntur, deprehendatur quidpiam, quod sit necessario conexum cum actione, quin illud impediri ab agente possit salva actionis possibilitate, tollitur libertas a necessitate (*ex §§. 249. 254. 256.*): igitur, cum nil tale reperiatur in necessitate consequente; bene vero in antecedente (*Ontol. conf. §. 101 & 115.*), si quid adsit &c.

§. 258. *Pro bono puro mera dantur motiva allicientia; pro malo puro mera absterrentia; pro bono & malo mixto motiva allicientia & absterrentia simul* (*conf. §. 229 & 250.*)

§. 259. *In collisione duorum bonorum impossibile utrumque induit naturam mali mixti, tametsi seorsim singula repræsentantur ut bonum purum.* Enimvero in collisione duorum bonorum, quorum utrumque seorsim spectatum repræsentatur ut bonum purum, sed, quæ sunt impossibilia atque adeo simul impossibilia (*Ont. conf. §. 24 & 26.*); si hæc impossibilitas cognoscatur, utrumque repræsentatur ut privans alterum (*ex §§. cit.*) adeoque ut malum mixtum (*ex §. 250.*). Similiter, cum in collisione duorum malorum purorum, quorum alterum est inevitabile, sed ita, ut admissio uno declinetur alterum, utrumque malum repræsentatur ab intellectu ut privans alterum, adeoque ut bonum mixtum (*ex §. cit.*), liquet, in collisione duorum malorum, per quorum unum impeditur alterum, utrumque induere naturam boni mixti, tametsi utrumque, seorsim spectatum ut malum purum repræsentetur.

§. 260. *Voluntas in volendo bono puro aut nollendo malo puro non est libera a necessitate.* Siquidem bonum purum aut malum purum non repræsentantur nisi sub ratione boni aut mali (*ex §. 250.*), at, quæ tali ratione repræsentantur, non possumus non velle aut nolle (*ex §. 233.*): quare voluntas &c. Porro, quoniam bonum infinitum omnem imperfectionem excludere debet (*conf. §. 199 & Ont. §. 334.*), utque adeo bonum infinitum distincte cognitum sit bonum purum (*ex §. 250.*), liquet, voluntatem pariter circa bonum infinitum non esse liberam a necessitate; & idem valere de malo infinito.

§. 261. *Voluntas non necessitatur circa bonum aut malum finitum.* Bonum enim finitum quia finitum includit semper aliquam imperfectionem (*conf. §. 199 & Ont. §. 334.*) ac proin erit malum mixtum (*ex §. 250.*); similiter discurrendum de malo finito (*ex §§. cit.*): voluntas ve-

ro non necessitatur circa bonum aut malum mixtum (*ex §. 259.*): igitur voluntas neque necessitatur &c.

§. 262. *Volitiones & nolitiones per essentiam animæ non determinantur.* Nam, prout ex observationis supra §. 248. allatæ comate primo discimus, conscii nobis sumus, quod objectum propositum velle aut nolle possimus: sed, si nolitio aut volitio per essentiam animæ determinaretur, vel hæc vel illa esset necessaria (*ex §. 256.*); ac proin vel non velle, quod volumus, vel non nolle, quod nolumus, non possemus, quod repugnat (*ex §. 226. & conf. demonstr. §. 240.*): quare volitiones &c.

§. 263. *Ad actionem a necessitate liberam opus est intellectu & ratione.* Enim vero, quando talem actionem exercemus, versamur in conquirendis motivis & in perspicendo eorum nexu cum nostra perfectione seu in expendenda distinctim rei bonitate aut malitia (*ex §. 248 com. II. III. IV.*): sed ista ad intellectum & rationem pertinent (*ex 104 & 133.*): quare ad actionem &c.

§. 264. *Ratio electionis continetur in motivis indeque pendente rationis dictamine.* Siquidem ex eadem observatione (*§. 248 com. V.*) manifestum est, id demum nos velle, quod consideratis omnibus videtur esse melius, adeo que electionem, dum deliberamus, sequi id, quod ultimo ratio dictat, seu sequi dictamen intellectus: porro hoc cadit in id, quod melius judicamus (*per anal. cum §. 219 ad finem*); hoc est, quod plura habet motiva allicientia (*conf. §. 199. & 229.*): quare ratio electionis &c.

§. 265. *Motiva, dum determinant ad volendum, nolitionem minime impossibilem reddunt.* Experimur enim non obstante rationis dictamine ac motivis præponde-

rantibus, adhuc nos posse velle oppositum, aut non velle id, quod volumus (*ex §. 248. com. VI.*): igitur motiva, dum &c. Liquet inde, dari in nobis facultatem quamdam, quæ indifferentia æquilibrii recte appellari potest, per quam nimirum non obstante motivorum consensu pro nolitione aut volitione possimus velle & nolle pro arbitrio, ut adeo ultima voluntatis ad nollendum vel volendum determinatio ab hac pendeat facultate; illa vero se ipsam pro arbitrio ad volendum potius quam nollendum determinet; hancque indifferentiam æquilibrii esse characterem libertatis genuinæ.

§. 266. *Ubi indifferentia æquilibrii locum habet, bonum mixtum aut malum mixtum sit, oportet; tametsi verissimum sit, non obflare, quod motiva allicientia fortiora sint absterrentibus aut contra.* Nam bonum purum necessario volumus, & malum purum necessario nolumus (*ex §. 260.*): igitur in bono puro aut malo puro per indifferentiam æquilibrii voluntas ad volendum aut nollendum pro arbitrio determinari nequit (*ex §. 265 ad finem*): ratio additi patet ex §. cit. & §. 248. com. V. & VI: quare, ubi differentia &c.

§. 267. *Voluntas humana circa bonum mixtum libera est a necessitate.* Quippe voluntas humana non necessitatur circa bonum mixtum nec per essentiam suam (*ex §. 262.*) nec per motiva (*ex §. 264.*), tametsi ponantur allicientia prævalere absterrentibus *ex §. 248 com. VI. (& ex §. 266.)*: potest autem se ipsam determinare & actu determinat ad volendum aut nollendum, ita quidem, ut stantibus iisdem possit non velle, aut non nolle (*ex §. 265. ad finem*): igitur, dum agit, ita agit, ut possit non agere; atque adeo gaudet libertate indifferentiæ (*ex §. 255.*), quæ est ipsa libertas a necessitate (*ex §. cit. & 249.*): quare voluntas humana &c.

Porro,

Porro, cum omne bonum mixtum sit malum mixtum (*ex* §. 250.) liquet, voluntatem pariter circa malum mixtum esse liberam a necessitate.

Scholia.

§. 268. Dum boni puri, mali puri &c. (§. 250.) notiones adstruimus, illa definimus, quatenus sunt apta ad excitandum appetitum vel averfationem, qua in re non attenditur, qualia in se sint, sed qualia ab intellectu repræsentantur. Ceterum exemplum boni & mali mixti in hoc damus: videmus eg. medicinam; vinum emeticum: illud considerantes ut sanitati proficuum sub ratione boni nobis repræsentamus: at attendentes ad amaritiam malum concipimus: igitur illud nobis repræsentamus ut bonum mixtum.

§. 269. Diximus (§. 255.), libertatem a necessitate recte vocari libertatem indifferentiæ; &, quoniam agere & non agere, ad quod per illam indifferentes reddimur (*ex* §. cit.), contradictorie opponuntur (*Ont. ex* §. 4.), recte quoque *libertas contradictionis* appellatur: ex quo facile intelligitur, quid sit *libertas contrarietatis*; est nimirum facultas positæ omnibus ad agendum requisitis agendi utrumlibet contrarie oppositorum (*Ont. §. 229.*) eg. amandi aut odio habendi, quæ sunt contrarie opposita (*ibidem* §. 236. *circa finem*). Porro *libertas diversitatis* est facultas sub eadem hypothese ponendi actionem utramvis ex duabus non quidem oppositis sed tamen specie diversis obmissa altera. Libertas contradictionis dicitur etiam *libertas quo ad exercitium*; libertas autem contrarietatis & diversitatis *libertas quo ad speciem*: liquet autem, hac ratione libertatem quo ad speciem contineri sub libertate contradictionis, tanquam speciem sub suo genere; &, quoniam libertas contradictionis totam comprehendit notionem liber-

tatis sine necessitate, liquet, libertatem quo ad speciem non requiri ad libertatem a necessitate. Ceterum bona impossibilia induere rationem mali mixti (§. 259.) in obvio patet exemplo. Sic vacare scientiis eg. Astronomiæ bonum utique est, si spectetur præcise ut perfectio intellectus: vacare corradendis opibus iterum bonum est, si spectetur perfectio status externi exinde pendens: at utrumque præstare simul sine detrimento alterius ut plurimum impossibile est; utrumvis enim totum sibi deposcit hominem: igitur hoc bonum habet rationem mali mixti. Similiter impossibilia mala possunt induere naturam boni mixti (§. cit. *ad finem*). Sic eg. exulare a patria, si secundum se spectetur, malum purum est: at, si vel mors vel exilium sit eligendum, hoc induit rationem boni mixti.

§. 270. Voluntatem per essentiam animæ non posse determinari (§. 262.) alio argumento, ac ibidem adduximus, ostendi valet; nimirum, si per essentiam animæ volitio aut nolitio necessitaretur, frustranea futura esset omnis deliberatio aut motivorum conquisitio; vellet enim anima, aut nollet, prout per essentiam suam est determinata, seu objectum ut bonum ab intellectu proponatur seu ut malum: quare, cum deliberemus (§. 248 *com. III. IV.*), patet, animam per essentiam suam ad volitionem aut nolitionem non determinari.

§. 271. Operæ pretium erit, consensum totius hujus doctrinæ cum præcipuis moralis disciplinæ dogmatis paulo distinctius exhibere: igitur I. Si motiva nihil prorsus conferrent ad volendum aut nollendum (*contra* §. 235. & 264.), conclamatum foret de omni Philosophia morali; frustra leges, præmia aut supplicia sancirentur, sed cæcus quidam casus omnia traheret. II. Si eadem volitiones ac nolitiones per essentiam animæ determi-

CAPUT II.

VARI ANIMÆ STATUS.

ARTICULUS XX.

NOTIO COMMERCII CORPUS INTER ET ANIMAM.

Observationes.

§. 272. Quotidiana experientia nos docet, quod; si res extra nos positæ certo quodam modo immutent organa sensoria (§. 30.), eaque mutatio ad cerebrum usque propagetur (§. §. 159.), mox oriatur in mente perceptio rei organum mutantis (§. 27.), quæ sit conformis eidem mutationi in organo factæ (§. 36.), quin ullo modo impediri ab anima possit (§. 35.), nimirum directe (§. 42.). Sic in exemplo §. 158 allato, si retinam humoribus subtenfam percellunt radii, motum quæ illi impressum nervus opticus sanus & valens ad cerebrum defert, confestim in mente oritur sine mora interposita idea objecti, a quo radii in oculum immissi imaginem quamdam in retina depinxerunt, conformis huic ipsi imagini in oculo efformatæ.

§. 273. Non minus compertum habemus, quædam corporis nostri membra ita esse in potestate animæ nostræ, ut, quamprimum illi libuerit, sine ulla mora conformiter ad structuram suam moveantur (§. 225.) Ita cum primum anima voluerit, moventur manus, pedes &c.

Definitiones.

§. 274. Consensus sensationum cum mutationibus organorum sensoriorum (§. 272.) & motuum quorundam corporis cum appetitionibus animæ (§. 273.) est id, quod dicimus *commercium corpus inter & animam*.

narentur (*contra* §. 256.), denuo funditus everteretur doctrina moralis; &, quemadmodum tali ratione leges necessario ferrentur, ita pariter a quibusdam necessario observarentur, & ab aliis necessario violarentur; & sicut quis fato suo ad furandum adigeretur, ita ab eodem in furcam ageretur; nulla uspiam locum haberet consultatio aut prudentia; omnis exularet veri nominis virtus; omne item flagitium. III. Si motiva ista animam ita determinarent ad volendum aut nollendum, ut stantibus iisdem non velle aut non nolle non posset (*contra* §. 265.), machinarum instar moveremur; & prout motiva pro transgressione legis vincerent motiva pro ejusdem observatione; aut contra ab illis vincerentur; ita vel legem necessario observaremus, vel necessario transgrederemur; ac horologiorum instar essemus, quæ appensis majoribus ponderibus ad celeriores motum, minoribus ad tardiores necessitantur; unde omnis denuo virtus profligaretur, injusta quæ foret omnis pæna transgredienti irrogata; indebitum omne præmium observantilegem; quemadmodum præmio dignum non arbitramur horologium, quod horas exacte metitur, nec supplicio dignum, quod male illas dividit. IV. Igitur, cum statuimus, voluntatem nec per suam essentiam nec per motivanecessitari ad volendum aut nollendum (§. 265.), id demum efficimus, ut in potestate hominis sit male aut bene agere, omnisque culpa malefactorum non in Auctorem hominis sed in ipsum recidat hominem, id quod præcipuum est omnis scientiæ moralis dogma. Porro, quomodo stante indifferentia æquilibrii (§. cit.) præsciri adhuc possint actus liberi, in Theologia naturali distinctius exponemus ubi jam nunc monemus, sobrie omnino, quantum nimirum ratio Philosophica patitur, hanc materiam nos pertracturos, ne in sublimiorem Theologiam & tractatum de prædestinatione temere & inconsulto illabamur.

§. 275. *Philosophi sceptici* dicuntur illi, qui nullam affirmant, aut negant propositionem universalem, periculum omne errandi evitaturi: *Dogmatici* contra illi, qui negant, aut affirmant, quod verum aut falsum esse indubitatis principiis evinci posse existimant.

§. 276. *Dogmatici Philosophi* vel sunt *Dualistæ*, qui nimirum tam res materiales quam immateriales dari affirmant; vel *Monistæ*, qui unicum rerum genus affirmant vel materialium scilicet vel immaterialium; priores dicuntur *Materialistæ*; posteriores *Idealistæ*, eoquod videlicet corpora extra intellectum existere negent (*Log. §. 632.*).

§. 277. *Idealistæ* bifariam profitentur sectam; alii enim sunt *Pluralistæ*, qui præter suam mentem alias dari affirmant; alii sunt *Egoistæ*, qui nil præter se ipsos dari contendunt, & reliqua omnia existentiam idealem habere dicunt.

Corollaria.

§. 278. *Datur in nobis verum aliquod commercium corpus inter & animam.* Observatur enim, dari in nobis consensum quemdam ac harmoniam stabilem corpus inter & animam, vi cujus posita ab objecto externo in organo sensorio & ad cerebrum usque propagata mutatione objecti idea mutationi dictæ conformis excitatur (*ex §. 272.*). Porro, quemadmodum posita organi sensorii immutatione confestim in anima perceptio conformis mutationi in organo factæ (*ex §. 35.*); ita posita in anima appetitione aut volitione confestim sine resistantia in certis quibusdam corporis nostri membris motus quidam sequitur (*ex §. 225. & 273.*), ac proin præter priorem sensationem cum mutationibus in organis sensorii consensum datur insuper animam inter & corpus respectu appetitionum & motuum consensus quidam: igitur, cum

hi consensus constituent rationem commercii (*ex §. 274.*), datur in nobis &c.

§. 279. *In omni systemate ad explicandum commercium corpus inter & animam proposito declarandum est, cur positis quibusdam in organo sensorio mutationibus sequatur perceptio; positis autem in anima appetitionibus sequatur motus in corpore.* Nam, dum ex mutationibus organorum sensoriorum consequuntur sensationes, anima ita se habet, ac si vel corpus re ipsa in anima ideas produceret, vel saltem per actionem quamdam suam determinaret animam ad producendas ideas (*conf. §. 272. & Log. §. 22.*): contra, dum ad appetitiones animæ consequuntur motus corporis, quos voluntarios dicimus (*§. 227.*), corpus ita se habet, ac si anima per actionem suam motum in illo efficeret (*conf. §. 273.*), ac proin in omni systemate sumi debet, corpus & animam ita se habere, ac si revera daretur mutua eorum circa dictas mutationes dependentia (*Ont. ex §. 213.*): quare in omni systemate &c.

§. 280. *Soli Dualistæ cogitare possunt de systemate, quo mutuum illam corpus inter & animam harmoniam non obstante substantiarum harum summa discrepantia reddant intelligibilem.* Imprimis enim *Monistæ* universim omnes nullo opus habent systemate in explicando corpus inter & animam commercio, cum *Materialistæ* substantias dari immateriales negent (*ex §. 276.*), & proin nullum re ipsa detur commercium (*ex §. 274. & 279.*). Porro de *Scepticis* dicere non attinet, his enim, cum omnia in medio relinquunt (*ex §. 275.*), ad systema ignorantiae, ut vocant, confugere necesse est: quare soli *Dualistæ*, cum duas & diversas admittant substantias (*ex §. 276.*), ob §. 274 & 279 cogitare possunt &c.

Scholia.

§. 281. Tametsi plura alia sint, quæ consensum corpus inter & animam manifestant, adductæ tamen Observationes §. 272 & 273.) abunde sufficiunt ad acquirendam commercii notionem, prout in hac ipsa nostra pertractatione vidimus. Interim, ut supra jam monuimus (ex §. 27 & 41.), ea, quæ de corpore dicuntur saltem in nostra idea ita se habere, quod quidem circa omnes observationes, quas hic afferemus, notandum, donec corporum existentiam non imaginariam sed realem esse ostenderimus. Ceterum in observatione secunda hic apposita (§. 273.) dicimus, in certis quibusdam membris consensum motuum corporis cum animæ appetitionibus haberi; neque enim quicumque & quorumcunque corporis membrorum motus est in potestate animæ, ut facile patet. Tandem ex hoc ipso discimus alterum criterium corporis nostri (§. 29.), per quod nostrum ab alieno discernimus corpore; nostrum siquidem non alienum obsecundat animæ imperio; & hoc est illud alterum criterium, quod nos daturos promissimus (§. 41. ad finem).

§. 282. Hæ sunt præcipue Philosophorum, quos §§. 275. 276. 277 nominavimus, sectæ, quæ etiam in moderno ævo latum imperium tenent. Idealismum paulo post data opera impugnabimus: Materialismum infra Cap. IV, ubi animæ indivisibilitatem demonstramus, profligabimus; Scepticismi tandem insaniam quisque ex iis, quæ de criteriis in Logica Cap. IV. diximus, refutare poterit.

ARTICULUS XXI.

SYSTEMA CAUSSARUM OCCASIONALIIUM.

Hypotheses.

§. 283. *Nullum ens contingens agere quidpiam, seque ipsum aut*

alia entia immutare ulla ratione potest: sed, quæcunque in illis eveniunt mutationes, per Dei potentiam eveniunt.

§. 284. *Deus in producendis illis animæ mutationibus, quas sensationes dicimus (§. 31.), hanc sibi præscripsit legem, ut existente in organo sensorio mutatione producat in anima conformem illi sensationem & existente in anima appetitione producat motum correspondentem in corpore.*

Definitio.

§. 285. *Modus per dictas hypotheses explicandi commercium animæ cum corpore (§. 274.), dicitur systema caussarum occasionalium vel assistentiae.*

Propositiones.

§. 286. *Systema caussarum occasionalium non est Philosophicum.*

Triplici id argumento evincamus. Imprimis Philosophi est reddere rationem eorum proximam, quæ sunt, aut fiunt (*Introd. conf. §. 22 & 24.*): at, qui ad refecandos omnes difficultatum nodos continuo Deum e machina vocat, & illum unicum rerum in hac natura mirabilium effectorem facit, is utique rationem nullam reddit, cur sint, aut esse possint, nisi universalissimam, quæ omnibus ex æquo resolvendis quæstionibus satisfacit; eg. cur magnes ferrum trahat; aut tubulus viteus electrificatus paleas: quia nimirum Deus ferrum magneti; paleas tubulo admovet: quare, cum Occasionalistæ non nisi Deum Auctorem commercii faciant (ex §. 283 & 284.), systema eorum non est Philosophicum.

Alterum argumentum suggerit Leibniti; nimirum in hoc systemate corpus & anima se habent ut duo horologia, quorum motum artifex assistens ita manu sua

sua dirigeret, ut horas semper easdem signaret in utroque (*conf. §. 283 & 284.*): at inter ista horologia & hinc æque corpus inter & animam nullum est commercium aut non nisi extrinsecum & mediatum, cum tamen aliud longe docemur ex §. 272 & 273: igitur hoc systema non observat rationem commercii (*ex §. 279.*), adeoque Philosophicum non est.

Tertium argumentum est argumentum, ut vocant, ad hominem. Malebranchius hujus systematis fautorum ingeniosissimus & propugnator accerrimus ridet Peripateticos, & merito, eo quod ad explicanda phænomena naturæ adhibuerint qualitatibus inania nomina eg. qualitatem tractivam in magnete; calefactivam & siccativam in igne; purgativam in helleboro &c. quærit que, utrum, qui ex iis interrogaret, qua de causa magnes ferrum trahat, audito responso: hoc fieri propter qualitatem tractivam, doctior evadat: quærimus & nos ex ipso, utrum doctior quis evaderet, si interroganti, cur magnes ferrum trahat; aut cur corpus in animam & anima in corpus agat, more fautorum hujus systematis responderetur, quia Deus magneti ferrum admovet; quia conformes actiones animæ in corpus & vicissim producit, prout ex §. 283 & 284 responderi debet?

§. 287. *Systema causarum occasionalium omnem funditus subvertit libertatem.*

Libertas enim est facultas positæ omnibus ad agendum requisitis agendi vel non agendi (*ex §. 255.*): igitur supponit facultatem agendi (*Ont. ex §. 381.*): at in systemate causarum occasionalium nulla datur in ente contingente, quale animam esse infra §. 369 demonstrabimus, agendi facultas (*ex §. 283.*): quare systema &c.

Corollaria.

§. 288. *In hoc systemate nulla realis*

ac physica corpus inter & animam datur dependentia. Siquidem in hac hypothese nec corpus in animam nec anima in corpus suum agere potest; imo nec corpus nec anima se ipsam mutare potest (*ex §. 283.*), sed omnis illa mutationum utriusque æconomia a Deo administratur (*ex §. 284.*), atque adeo nulla datur dependentia (*Ont. ex §. 213.*): igitur in hoc systemate &c.

§. 289. *Hoc systema recte vocatur systema causarum occasionalium.* Etsi enim mutatio organi non efficiat sensationem, occasio tamen illius est; similiter, quamvis appetitio non efficiat motum in corpore, & ipsa tamen occasio est motus a Deo producendi (*ex §. 284.*): quare corpus & anima possunt spectari ut causæ occasionales, propter quas Deus producat mutationes harmonicas (*ex §. cit.*): igitur hoc systema &c. Interim cum supposita lege per hypothesein secundam (*§. eodem*) consentiant corpus & anima in suis mutationibus, seque eodem modo habeant, ac si unum in alterum re ipsa ageret, sicque salvetur ratio commercii (*ex §. 279.*), liquet, per hoc systema reddi equidem rationem commercii corpus inter & animam; attamen illud Philosophum dedecere (*ex §. 286.*); item summe perniciosum esse (*conf. §. 271. & 287.*).

Scholia.

§. 290. Cur hoc systema dixerimus systema causarum occasionalium (§. 285.) rationem §. 289. dedimus, dicitur; etiam a plerisque Cartesianum, eo quod illum hujus hypotheseis Authorem faciant: at non desunt, qui ab ipso hoc systema fin minus inventum, saltem approbatum fuisse negent. Ceterum Occasionalistæ uti mutationes corporis & animæ, ita reliquas rerum omnium a Deo proficisci dicunt.

§. 291.

§. 291. Salva libertate hoc systema non posse subsistere (§. 287.) vidit Malebranchius ipse; idcirco pro suo in Religionem studio eo adactus est, ut incautum illud revocaret effatum suum, quo mentes in eadem cum corporibus versari impotentia agendi pronuntiaverat, & animæ facultatem se ipsam ex beneplacito suo ad volendum aut nollendum determinandi concesserat: at etiam hæc determinatio utique est mutatio animæ; & quoniam in ipsa anima ratio illius contineretur (ex §. 222.), anima revera ageret (Ont. ex 272.), ac proin præcipuum ruit systematis hujus fundamentum (ex §. 283.), nec jam difficulter vis animæ activa ad perceptiones & motus etiam in corpore producendos extenditur. (conf. §. 273.) Dein sic ad castra Harmonistarum transeunt Occasionalistæ; hos autem ipsos mox refutabimus, ubi simul occurrent plura argumenta ad evertendum Occasionalismum idonea.

ARTICULUS XXII.

SYSTEMA HARMONIÆ PRÆSTABILITÆ.

Hypotheses.

§. 292. *Possibilis est mens quædam (qualis est anima nostra), quæ per vim sibi cogenitam independentem ab omni principio externo seriem quamdam continuatam perceptionum & appetitionum producat.*

§. 293. *Possibile est corpus quoddam organicum, quod vi suæ structuræ ex impulsu rerum externarum in organa conservet seriem quamdam motuum ea lege, ut singulæ illius mutationes quoad ordinem successionis suamque indolem consentiant cum perceptionibus & appetitionibus animæ; atque id quidem sine ulla reali dependentia ab anima vi solius mechanismi & conformiter actioni corporum externorum in organa; & tale est corpus nostrum.*

K k

§. 294. *Deus per omniscientiam suam prævidit mutationes omnes futuras animæ cujusvis individuae & præterea corporum omnium possibilem: videt autem inter omnia corpora possible esse quoddam, cujus mutationes exactissime responderent ordine & natura sua mutationibus huius animæ: igitur hoc corpus & hanc animam simul existere jussit, telamque suarum mutationum simul ordiri.*

Corollaria.

§. 295. *In hoc systemate omnis actio corporum extraneorum in organa nostra & horum immutatio in ordine ad efficiendas perceptiones animæ forent frustraneæ. Nam per hypothesein primam (§. 292.) anima nostra in producendis perceptionibus & appetitionibus suis nullo modo pendet a corpore aut quacunque illius parte; ac proin multo minus ab actione corporum extra nos positorum in nostrum corpus (conf. §. 34 & 35.): sed suamet vi sine ulla extrinseca determinatione operationes suas peragit, adeo, ut easdem omnino mutationes esset subitura, etsi corpus ullum mundusque hic aspectabilis non existeret: quare in hoc systemate &c.*

§. 296. *In hoc systemate series mutationum animæ interrumpi nunquam potest, ac proin continua esse debet. Nam, si anima aliquando ab omni prorsus perceptione aut appetitione cessaret aliquantisper; & tunc iterum ad easdem rediret, tunc rediret vel a Deo vel ab ente alio vel per suam essentiam vel a præteritis perceptionibus aut appetitionibus determinata; alia certe pro reditu ratio assignari non posset: jam vero a Deo aut ente externo determinari nequit, cum per vim propriam omnia præstare ponatur (ex §. 292.); nec per essentiam suam; hæc enim, cum sit necessaria (Ont. ex §. 103.), semper que existat (ibidem ex §. 99.),*

99.) ,semper etiam existeret perceptio aut appetitio (*loco cit. ex §. 104.*) , quod est contra hypothesein; non denique per perceptiones aut appetitiones; hæ enim porro non existunt, ut ponitur, atque adeo in aliud agere (*Ont. ex §. 385.*) , seu rationem sufficientem sequentium continere nequeunt (*ibidem ex §. 372.*) .

§. 297. *In hoc systemate status quivis animæ præcedens continet rationem sufficientem sequentis.* Quippe, cum anima juxta primam hypotesein (§. 292.) a nullo principio externo dependet; in anima autem ipsa præter essentiam & attributa nil datur præter perceptiones & appetitiones mutabiles (*Ont. ex §. 86.*) , quæ proin inter modos sunt referendæ (*loco cit. ex §. 81 & 91.*) , ac proin per essentiam aut attributa determinari nequeunt (*ibidem ex §. 104.*) , liquet, rationem sufficientem quarumvis posteriorum animæ mutationum in essentia & præcedentibus mutationibus contineri: porro coexistentia essentiae & modorum absolvit statum animæ internum (*Ont. conf. §. 371.*) : igitur status quivis &c. Liquet inde, animam in hoc systemate considerari debere velut automatatum quoddam spirituale ad certam quamdam mutationum seriem subeundam per se ipsum determinatum.

§. 298. *Corpus in hoc systemate est machina quædam vel automatatum materiale seriem quamdam mutationum beneficio impressionum ab objectis externis factorum conservans.* Nam per hypothesein secundam (§. 293.) anima nullum producit in corpore motum etiam voluntarium, ac proin idem corpus, si in eodem cum rebus ceteris materialibus nexu ac situ esset constitutum, in quo nunc est, easdem omnino esset subiturum mutationes, quas nunc subit, etsi nulla illi assisteret anima (*conf. §. sit.*) : quare corpus &c.

§. 299. *Per primam & secundam hujus systematis hypothesein necdum salvatur ratio commercii; bene vero per tertiam.* Enimvero in hoc systemate anima & corpus sunt duo automata, quorum neutrum in mutationibus suis ab altero realiter pendet (*ex §. 292 & 293.*) sed tamen ejus indolis, ut ordinem mutationum spectando singulæ mutationes unius respondeant mutationibus alterius; eg. status primus corporis respondet statui primo animæ, secundus secundo &c. (*ex §. 297.*) : jam vero his positis nondum concipitur mutationum harmonicarum coexistentia, utpote cum quodlibet automatatum tam materiale quam spirituale seorsim existere possit, quin idcirco eorum mutationes vitientur (*ex §. 297 ad finem & 298.*) : requiritur autem talis mutationum harmonicarum coexistentia ad notionem commercii (*ex §. 279.*) , quæ tandem consequitur per hypothesein tertiam. (*conf. §. 294.*) : igitur per primam &c.

§. 300. *In Deo omnis ratio effectiva mutationum harmonicarum est reponenda in hoc systemate.* Etsi enim in illo salvetur ratio commercii (*ex §. 299.*) , mutationes tamen organorum sensoriorum non continent rationem effectivam sensationum nec volitiones rationem effectivam motuum, quos in corpore voluntarios (§. 227.) dicimus, sed utræque rationem mere excitativam continent, in quantum nempe corpus vi impressionum in organis factarum a Deo ejusque sapientia exigit, ut cum tali anima conjungatur; & anima vi volitionum, ut tali corpori coexistat (*conf. §. 294.*) : igitur in Deo &c.

Definitio.

§. 301. *Modus per præmissas hypotheseis explicandi commercium animæ cum corpore (§. 274.) dicitur systema harmoniæ præstabilitæ.*

Pro-

Propositiones.

§. 302. *Impossibilis est anima, quæ per vim suam omnes suas perceptiones & appetitiones independenter ab alio quocunque extrinseco efficiat.*

Perceptiones enim & appetitiones mutabiles sunt in anima, quod evidenti constat experientia (§. 215.), ipsique non inficiantur Harmonistæ: igitur sunt modi anima (Ont. ex §. 84.), atque adeo in ipsa animæ nec prima perceptio nec subsequens rationem sufficientem existentiae suæ habere possunt (ibidem ex §. 302.): igitur, quod prima tamen hujus systematis supponit hypothesis (ex §. 292.), impossibilis anima &c.

§. 303. *Repugnat experientiae ejusmodi animæ conditio, ut status quivis illius præcedens contineat rationem sufficientem cujusque sequentis.*

Etenim, si status quivis præcedens contineret rationem sequentis, tunc pariter in perceptionibus aut appetitionibus prioribus proxima deberet ratio contineri sensationum immediate sequentium, & quidem proportionata & conformis suo rationato (Ont. ex §. 13 ad finem): hoc autem repugnat experientiae; nam, si ad illam attendimus, occurrent sensationes ordine successionis inter se equidem conjunctissimæ, sed natura sua penitus dissimiles; eg. libro cuidam immergi vacamus meditationi rerum Mathematicarum, & subito, cum nil tale cogitamus, audimus tormentum explodi, fragoreque illius percellimur; similiter prospicimus per fenestram, & modo hunc modo illum hominem antehac nobis ignotum videmus: sed nulla utique in istis & innumeris aliis casibus valet assignari ratio sufficiens, vicujus perceptiones præcedentes cum sequentibus seu status animæ præcedens cum sequente connectatur, quod tamen in hoc systemate sumi debet (ex §. 297.): quare repugnat &c.

§. 304. *Systema harmoniæ præstabilitæ non est satis Philosophicum.*

Siquidem in hoc systemate corpus & anima se habent ut duo horologia juxta se posita & vi structuræ suæ motus harmonicos edentia (conf. §§. 292. 293. 294.), quæ ab illis Occasionalistarum in eo duntaxat discrepant, quod hæc ab intrinseco (ex §§. cit.); ista ab extrinseco moveantur principio (conf. §. 283 & 284.): jam vero ratio actualis consensus illorum non continetur in eo, quod principium motionum utrique automato sit intrinsecum, sed in coexistentia & consensu motionum ipsarum, quod omne pariter ad rationem commercii requiritur (ex §. 279.) igitur in ordine ad commercium horologia inter Occasionalistarum & Harmonistarum disparitas nulla est: quare, cum systema causarum occasionalium ex hoc capite non sit Philosophicum (ex §. 286.), etiam systema harmoniæ &c.

Dein, si quis eg. æstum marinum sic explicaret: luna vi sibi propria orbitam suam peragrat, & mare itidem vi sibi propria intumescit: conjunguntur autem certus quidam lunæ status & æstus marinus, quia Deus prævidens hunc lunæ situm & hunc maris tumorem, illa coexistere voluit, is utique rationem æstus marini Philosophicam non redderet (Introduct. conf. §. 5.): pari igitur ratione Philosophica non est explicatio commercii, si dicitur, & animam & corpus vi sibi propria producere mutationes suas; conjungi autem illas idcirco, quia Deus illas coexistere voluit, prout in hoc systemate dici debet (conf. §§. 292. 293. 294.): igitur systema harmoniæ &c.

§. 305. *Posito hoc systemate nulla porro est ratio, cur corpus ullum existere dicamus.*

Si enim aliqua esset ratio, tunc vel a priori vel a posteriori peteretur (§. 135.): non potest autem peti ex mente
K k 2 Har-

Harmonistarum a posteriori; secus enim existentiam corporum experiri deberemus (*ex §. cit. & Log. ex §. 729.*), ac proin percipere actionem quamdam corporum in animas nostras (*ibidem ex §. 660.*), quod huic systemati e diametro repugnat (*ex §. 293 & 295.*). Sed neque a priori ratio afferri potest; imo vi principiorum, quibus hæc innititur hypothesis, omnis tollitur ratio existentiae corporum; siqua enim foret, tunc vel in essentia corporum vel in essentia & operationibus animæ containeretur: at non continetur in essentia corporum; corpus enim quodvis contingens est (*Cosmol. conf. §. 4.*), adeoque minime per essentiam suam existit (*Ont. conf. §. §. 102 & 108.*). Non continetur in essentia aut operationibus animæ, illæ siquidem juxta Harmonistas eodem peragerentur modo, et si nullum existeret corpus (*ex §§. 292. 295. 297. ad finem*). Tandem nec dici potest rationem existentiae hujus in sapientia divina containeri; cum enim finis creationis ex mente omnium etiam Harmonistarum alius esse nequeat quam manifestatio gloriæ divinæ: hæc autem contineatur creaturarum rationalium & cogitantium cognitione & admiratione; nec tamen juxta Harmonistas dependeat cognitio ab existentia corporum (*ex §§. cit.*), manifestum est, omnem prorsus tolli rationem, cur corpus ullum existat: nullum igitur in ipsorum principiis re ipsa existet.

§. 306. *Systema hoc communi hominum sensui repugnat.*

Siquidem nos omnes risu excipere-mus afferentem: corpora non esse aliud quidquam quam machinas quasdam, quæ vi solius mechanismi sine ullo animæ influxu motiones suas peragerent; eg. confertam illam hominum multitudinem, quæ concioni interest, non esse nisi machinas, quæ externam illam attentionis, admi-

rationis compunctionis &c. speciem præbeant; similiter concionatorem ipsum esse machinam formantem sine adfistentia animæ illos sonos, quos profert &c; & tamen hoc ipsum in systemate harmoniæ præstabilitæ dici deberet (*ex §. 293 & 298.*): quare systema hoc &c.

Corollaria.

§. 307. *In systemate Harmonistarum anima nunquam ad primam perceptionem determinari potest, nisi aliud systema idcirco in subsidium vocent.* Quippe, cum illius ratio sufficiens in ipsa anima contineri nequeat (*ex §. 302.*), fateri debent, vel a corpore poni quamdam determinationem realem in anima, per quam illa ad primam perceptionem producendam determinetur, sicque transibunt ad castra systematis influxus physici, ut Art. sequenti dicemus; vel a Deo statum primum animæ in ipsius creatione formari, ac proin saltem ex parte Occasionalistæ fiunt (*ex §. 284.*): quare in systemate &c.

§. 308. *Hypotheses in hoc systemate non sunt genuinae.* Nam, si tales sunt, ea, quæ inde deducuntur, experientiae minime repugnare debent (*Introd. conf. §. 41 & Log. §. 793.*): at nexus ille, qui ex harum hypothesium natura resultat (*ex §. demonstr. §. 296 & 297.*), experientiae repugnat (*ex §. 303.*): quare hypotheses &c.

§. 309. *Ex hoc systemate apertissime fluit Idealismus.* Siquidem in illo omnis actio corporum extraneorum in organa vel horum immutatio est frustranea (*ex §. 295.*); immo omnino non est ratio, cur ullum existat corpus (*ex §. 305.*), quod ipsum Idealistæ afferunt (*ex §. 276.*): quare ex hoc systemate &c.

§. 310. *Hoc systema contradictorium ac proin falsum est.* Ponitur enim in hoc sy-

systemate existere corpus (*ex* §. 293.); nullam item esse harmoniam, nisi hæc & illud existat (*ex* §. 294.); simul autem in eodem systemate omnis tollitur ratio existentiae corporum (*ex* §. 305.), ac proin corpus nullum existit (*Ont. ex* §. 8.): debere autem existere & non existere corpus, sunt contradictoria (*ibidem ex* §. 4.): quare hoc systema &c.

§. 311. *Et si hujus systematis falsitas ex nullo alio capite demonstrari posset, pro falso tamen argui debet ex propositione ultima* (§. 306.). Enimvero systema hoc meris innititur suppositis precariis, qualia sunt anima vi propria totam produciens seriem perceptionum & appetitionum suarum (§. 292.); item corpus tam artificiose constructum, ut vi sua edere possit motus cum anima harmonicos (§. 293.); præstabilitio denique illa a Deo facta (§. 294.): sed hypotheses tam incertæ nequaquam communi hominum sensui prævalere debent (*Log. ex* §. 637.): igitur, cum huic illas repugnare ex propositione ultima discimus (§. 306.), etsi hujus systematis &c.

Scholia.

§. 312. Systema hoc diximus systema harmoniæ præstabilitæ (§. 301.); nec est, cur in interpretando hoc nomine hæreamus; siquidem per §. 299 patet, cur systema harmoniæ; per §. 300 vero, cur eadem præstabilita, a Deo videlicet, dicatur; neque enim, ut ibidem diximus, per naturam corporis & animæ efficitur, sed exigitur duntaxat, ut Deus efficiat coexistentiam animæ & corporis, quorum operationes sunt harmoniæ. Ceterum quidquid in corollariis primo loco positum allatum est, menti Harmonistarum exacte conforme est; imo eorundem propemodum verbis expressum; neque enim illorum quispiam hactenus tam inverecundus fuit, ut de possibilitate vel cor-

poris vel animæ, qualem in hypothesis sua requirunt, apodicticos pronuntiaret. Ipsi dilucidationis ergo illud, quod §. 298 deduximus, quod veresutationis non leve argumentum nobis subministravit (§§. 305. 309. 310.), sequenti exemplo declarant; corpus, ajunt, Archimedis summi illius Geometriæ libros omnes eodem profus modo conscripsisse; exercitus illi tot illatis acceptisque cladibus nobilitati easdem profus dedissent scenas, tametsi nulla Archimedi aut militum cuiuspiam fuisset anima; ipsimet denique nullum suo systemati nisi inter hypotheses vindicant locum.

§. 313. Systema hoc, tametsi sensui communi repugnans (*ex* §. 306.), locum in scholis invenisse, haud mirandum; siquidem inter vulgus Leibnitianorum (Leibnitium enim hoc systema conditorem habet) fuerunt, qui auctoritate tanti viri, ut plebs solet, non rationum pondere permoti hoc systema velut cælo lapsum susceperunt, donec amisso paulatim novitatis splendore denuo consensuit, & exactius perquisito ejusdem valore a doctioribus omnino reprobatum fuit; nunc enim fere nemo quidem invenitur, qui in Leibnitii aut Wolfii gratiam oculos sibi erueret, sensumque a natura inditum ejurare vellet. Imo, si mentem nostram ediscere fas est, hoc systema ad captandam potius novitatis laudem quam evolvendam veritatem excogitatum nobis videtur; neque enim serio Leibnitius, vir tantus, id sibi persuadere poterat, tametsi inter illius sectatores non defuerit, qui Wolfio duce accerime pro illo pugnaret. Hoc insuper fatendum, quod, si in hoc systemate veritatis tantisper ratio nulla habeatur, dignus ingenio Leibnitiano partus censeretur; tam belle compositum concinnatumque ex omni parte est: sed hic ipse character est spuriae hypothesis & a natura, quæ simplicitatem ubi-

ubique amat, penitus alienæ (Log. §. 796 *ad finem*) ceterum adductas præfenti Art. propositiones ad convellendum hoc systema abunde sufficere existimamus; sunt equidem, qui hoc systema cum revelatis fidei veritatibus minime convenire posse existimant, idque multiplici ex capite, illo etiam, quod libertatem jugulare videatur: sed hoc argumentorum genus (ultimum si demamus) Philosophicum non est. Insuper, cur alienis pugnemus armis, domestica cum suppetunt? Libertatem quod attinet, ea, quæ communiter afferuntur, plus non evincunt, quam motus externos, quos voluntarios dicimus, non poni dependenter ab actu primo proximo penitus indifferente, quod, utrum libertati officiat, argumento, Philosophico ostendi nequit: nos igitur operosa illa Wolfii deductio, quo libertatem in hoc systemate salvare adlaborat, minime tangit.

ARTICULUS XXIII. SYSTEMA INFLUXUS PHYSICI.

Hypothesis.

§. 314. Cum datur consensus motuum corporis cum appetitionibus animæ (§. 273.), anima vere agit, efficiendo perviam suam in illo motus voluntarios: in consensu vero sensationum cum mutationibus in organis sensoriis (§. 272.) corpus saltem indirecte & mediate agit in animam; non quidem producendo in illa ipsas repræsentationes, sed determinando animam ad has producendas.

Definitio.

§. 315. Modus per dictam hypothesein explicandi commercium animæ cum corpore (§. 274.) dicitur *systema influxus physici*.

Propositiones.

§. 316. *Systema influxus physici quo ad substantiam tenendum est.*

Siquidem commercii ratio vel est repetenda ex ipso corpore & anima, vel aliunde extra corpus & animam, vel a Deo, vel ab ente alio (ex §. 279.): quodsi Deum commercii hujus mutationumque conspirantium effectorem facimus, cum Occasionalistis sentimus (ex §. 284.); si ens aliud rationem mutationum harmonicarum continere dicimus, hoc ipso admittimus possibilitatem actionis physiciæ seu realis, qua ens quoddam a Deo distinctum mutationem quamdam in corpore & anima vere efficere potest (Ont. ex §. 372.), quo posito jam nulla superest ratio, cur non ipsi animæ facultatem agendi in corpus & corpori facultatem agendi in animam tribuamus, utpote cum his proximiores causas non sciamus (ex §. 272 & 273.). Porro, si ratio consensus in ipso corpore & anima continetur, vel quævis substantiarum conspirantium rationem continet suarum duntaxat mutationum, vel quævis rationem etiam continet mutationum alterius; enim vero præter hos casus fingi nullus alius potest; nam si extra substantias harmonicas in Deo rationem consensus quærimus, in systema Occasionalistarum incidimus (ex §. 284.): igitur, si dicatur, quamvis substantiarum continere rationem suarum duntaxat mutationum, tali ratione in systema Harmonistarum relabimur, utrumque autem hoc systema falsum esse ostendimus (Art. XXI & XXII.): igitur aliud non superest, quod dicatur, quam harum substantiarum harmonicarum quamvis continere rationem mutationum alterius; hoc est, systema influxus physici quoad substantiam esse tenendum (ex §. 315.).

§. 317.

§. 317. *Systema influxus physici indubitata innititur experientia.*

Etenim sæpissime in nobis experimur conatum quemdam agendi, ita quidem, ut conscii nobis simus, nos non velle duntaxat aliquid efficere, sed re ipsa etiam adhibere conatum, ut efficiamus; imo conando etiam fatigari. Sic eg. volumus lapidem prægrandem movere; & non solum hujus volitionis nostræ conscii nobis sumus, verum etiam ingentis cujusdam conatus, quo ad movendum lapidem conititur: at ex tali conatu agendi movendique corpus recte concludimus, illud, quod conatur, continere rationem efficientem mutationis in corpore existentis (*Ont. ex §. 382.*), adeoque in illud re vera agere (*ibidem ex §. 372.*): sed id, quod conatur, est id ipsum, quod sibi conscius est conatus sui; hoc est, anima nostra (*ex §. 2.*): quare hæc realiter seu physice influit in mutationes corporis nostri, seu vere efficit motus voluntarios in corpore, quod huic systemati quoad substantiam proprium est (*ex §. 314.*): igitur systema influxus &c.

Corollaria.

§. 318. *In hoc systemate redditur ratio commercii convenientissima & maxime naturalis.* In omni enim systemate ad explicandum commercium assumpto poni debent illa, vi quorum anima & corpus ita se habent, quasi in se mutuo agerent (*ex §. 279.*): at per hypothesin hujus systematis phænomenon] mutua actionis transit in thesin (*ex §. 314.*): igitur in hoc systemate &c.

§. 319. *Per hoc systema omnis Idealismus tam Pluralistarum quam Egoistarum profligatur, atque adeo eadem opera ostenditur existentia realis corporis nostri, & dependenter ab ista existentia corporum extra nos positorum.* In hoc siquidem sy-

stematate, cum mutua ponitur actio substantiarum harmonicarum, corporis nimirum & animæ actio (*ex §. 314.*), ea-que per experientiam comprobetur (*ex §. 317.*), necessarium est, ut ambæ substantiæ existant (*Ont. ex §. 385.*) præsertim cum experientia veritatis realis criterium sit (*Log. ex §. 664.*). Porro, ut corpus nostrum animam ad agendum determinet, alia corpora extranea in illud agere, seu illius organa immutare debent (*conf. §§. 27. 34. 35; item Log. §. 17 & 24.*): quare etiam alia corpora existunt (*Ont. ex §. 385.*): at hoc omne Idealistis cujusvis generis contrarium sonat (*conf. §. 276 & 277.*): igitur per hoc systema &c.

Scholia.

§. 320. Influxus physicus (§. 315.) hoc loco aliud non sonat quam vera & realis actio, qua ambæ substantiæ harmonicæ corpus nimirum & anima in se mutuo agunt (§. 314.): cum vero hoc systema quo ad substantiam tenendum esse pronuntiamus (§. 316.), illud indigitamus, veram equidem ac realem animæ in corpus & vicissim admitti debere actionem, eo nimirum sensu, quo illam in Ontologia §. 372 definimus; at confusam tantum hujus actionis haberi notionem, attamen irrefragabili experientia, ut mox pluribus dicemus, innixam (*ex §. 217.*). Necesse, quod hoc argumentum, de confusa nimirum hujus actionis notionem, tam magnifice jactent Adversarii & inter hos præprimis Wolfius, ut hoc unico totum everti influxum contendat; quærimus enim, utrum rati habeant ea, quæ ipsi, Auctores cetera præclari, de actione Dei & entium creatorum; de causis, principiis ac ratione sufficiente suis nobis reliquere scriptis? Quod si id ut tantos Viros decet, affirmant: notionem igitur cujusdam actionis distinctam nobis proferant; eg. actionis creativæ,

tivæ, per quam ens transit a non existentia ad existentiam; actionis conservativæ, per quam rerum creaturarum existentia continuatur: aut, si Harmonistæ sint, proferant distinctam notionem actionis, qua anima suas in se notiones efficit; si proferre nequeant, uti nullus adhuc dum potuit, nec unquam poterit, nec nobis vitio vertere debent, quod, tametsi notionem actionis, quam in se mutuo substantiæ harmonicæ exercent, nisi confusam habeamus, eam tamen existere dicamus. Accedit, quod insuper de actione animæ in corpus notionem *experimentalem* habeamus (ex §. 317.).

§. 321. In prima propositione (§. 316.) influxus physici necessitatem *per exclusionem*, ut vocant, probavimus; cum enim tria inter systemata hæcenus memorata unum necessario eligi debeat, prout ex data ejusdem propositionis demonstratione patet; duorum autem falsitas satis probata sit, liquet, tertium adhiberi debere.

§. 322. Experientia, quam pro demonstratione propositionis secundæ (§. 317.) adhibuimus, per sensum intimum indubitata est; uti in adducto exemplo patet. Porro, si omnis ille conatus agendi, omnis illa fatigatio illusoria foret, nulla jam supererit ratio, cur non pariter de veritate primorum principiorum & ipsius principii contradictionis dubitare possimus, utpote de cujus veritate aliter certi non reddimur, quam quod per naturam animæ ad judicandum conformiter huic principio nos determinatos experiamur (*Ont. ex §. 1.*); ac proinde omnes Septicismum amplecti deberemus; hoc autem pacto omnis everteretur scientia humana (§. 275.).

§. 323. Tandem in corollario §. 319 adducto illud, quod jam dudum (§§. 8. 27. 81. 281.) petebamus, compro-

batum fuit; simulque hoc ipso hypothetis in Logica §. 624 posita in thelin transit; unde jam confidentius de existentia corporum philosophari licet.

ARTICULUS XXIV. SYSTEMA TOURNEMINUM

Hypotheses.

§. 324. *Corpus est machina quædam organica, in cujus parte, quam cerebrum vocamus. origo est nervorum omnium sedesque & officina fluidi nervei seu spirituum animalium, qui exinde per canaliculos nervorum in musculos totumque corpus dispensantur, ac motus nervorum, quæ nervis debita ratione cohærent, efficiunt.*

§. 325. *Machinæ cuiusvis suum debetur elaterium seu vis quædam, qua ad motum cieatur ordinatum & structuræ suæ convenientem: igitur similiter corpori sua debetur anima, cui vis quædam ac perpetuus conatus sit inditus vagum illum spirituum animatum fluxum continendi, functionesque, quibus aptum est corpus, efficiendi.*

§. 326. *Inter omnes situs corporis unus omnium maxime connaturalis est, quem si obtinuerit anima, bene beateque se habet, & ad functiones suas mediante corpore obeundas redditur aptissima: in hoc igitur procurando sui corporis situ vis illa animæ tota quanta insumitur; unde recte ab Autore systematis vis illa animæ naturalis & necessaria dicitur conservativa hujus videlicet status & eodem modo compellat actionem animæ necessariam; nimirum ab hac vi pendentem.*

§. 327. *Actio animæ in suum corpus vel est immediata vel mediata: immediate agit anima in solos spiritus animales, eos*

eos aut ad motum concitando aut ab eodem cohibendo; mediata actio ad reliquas corporis partes pertinet; cum enim anima accelerat eg. motum fluidi nervei, velocius illud per canales nervorum defertur, ac proin copiosius ingreditur musculos, eosque expandit, ac distendit, quo facto nervos tendi, motumque membrorum, quæ cum illis connexa sunt, consequi necesse est, prout in Anatomia docetur. Porro corpus non aliter agit in animam quam facilitando aut difficilorem reddendo illius actionem conservativam (§. 326), quod non fit agendo immediate in ipsam actionem animæ aut in ipsam animam, sed dundaxat situm fluxumque spirituum animalium iuvando aut impediendo.

§. 328. Anima cum sui ipsius tum actionis suæ conservativæ (§. 326.) vel maxime conscia est, & quamvis illius mutationem percipit.

Definitio.

§. 329. Modus per dictas hypotheser explicandi commercium animæ cum corpore dicitur ab Autoris nomine *Tournemini*.

Corollaria.

§. 330. Tædium in hoc systemate per difficultatem actionis conservativæ; voluptas per ejusdem facilitatem oritur. Corpora enim extra nos posita varios producunt in corpore nostro organisque sensoriiis mutationes (ex §. 158.), quædein per nervos spirituum animalium ope ad cerebrum usque propagantur (ex §. 159.), ac proin statum priorem hujus fluidi alterant, & actionem animæ conservativam vel facilitant, vel impediunt (ex §. 326.): majoris hujus facilitatis conscia sibi est anima (ex §. 328.), & ex priori voluptatem, ex posteriore tædium concipit (conf. §. 194 & 198.): quare tædium &c.]

§. 331. Corporis motus voluntarij in hoc systemate consequuntur ex eo, quod anima posita appetitione in nervos illos, qui cum membro movendo connectuntur, spiritus animales vehementius impellat, aut contra eorum motum retardet (ex §. 327.).

§. 332. In hoc systemate oriuntur ideæ sensuales ex alteratione actionis conservativæ, atque sunt conformes modo, juxta quem fit alteratio. Nam, dum anima percipit alterari actionem suam, conscia sibi pariter evadit certi illius modi, quo hæc actio alteratur (ex §. 328.); & cum hic modus quamdam exhibeat corporis in organa sensoria agentis imaginem (conf. §. 35.) ac proin ideam illius (Log. ex §. 19.), in hoc systemate &c. Porro, cum hic modus alterationis semper habeat affinitatem cum mutatione in organo sensorio facta (conf. §. 326.), hæc autem cum ipsa actione corporis extranei in organum (ex §. 36.), intelligitur, cur posita alteratione in hoc systemate semper exhiberi debeat idea corporis illius, quod ideæ hujus causa est.

§. 333. Per hoc systema redditur ratio commercii corpus inter & animam. Quippe in hoc systemate posita in organo sensorio immutatione oriri debet in anima sensatio corporis illius, a quo fuit organum immutatum (ex §. 332.): posita autem in anima appetitione sequi debet in corpore motus illi conformis (ex §. 331.): igitur corpus & anima in hoc systemate conspirare debent, ita, ut sensationes respondeant impressionibus in organo factis; motus autem voluntarii appetitionibus animæ (ex §§. cit.): quare, cum commercium corpus inter & animam in consensu dictarum mutationum utriusque substantiæ constet (ex §. 274 & 279.), per hoc systema &c.

§. 334. In hoc systemate admittitur influxus physicus animæ in corpus. Siquidem juxta hypothesein quartam (§. 327)

animæ

anima physice & realiter agit in spiritus animales & mediantibus illis in corpus reliquum, quod ipsum influxui physico proprium est (*ex* §. 314 & 320.) : igitur in hoc systemate &c.

§. 335. *Influxus physicus corporis in animam in hoc systemate nullus est.* Corpus enim in hoc systemate est tantum occasio, cur actio conservativa animæ (§. 326.) facilitetur, aut difficilior reddatur, seu cur anima agat (*ex* §. 327.): igitur corpus hac ratione nullam exercet actionem physicam & realem in ipsam animam (*Ont. ex* §. 372.); tametsi detur realis quædam dependentia animæ a corpore in percipiendo, utpote quod totum eruitur ex alteratione actionis (*ex* §. 332.): quare influxus &c.

Scholion.

§. 336. Ea, quæ §§. 330. 331. 332 recensuimus, sunt præcipua commercii phænomena, quæ ex mente Autoris declarasse sufficiat, nam reliqua his intellectis facilem habent explicationem, & ad commercii essentiam minus pertinent. At quid jam sentiendum de hoc systemate? Fatemur, illud summe ingeniosum esse, dignum proinde, quod hoc ipsum tantum dillaudent acta Trivoltiensia; verum tamen difficulter certe intelligitur, quomodo anima actionem suam conservativam percipere possit, nisi quædam corporis in animam admittatur actio; ut obmittamus alia, quæ huic systemati opponi possunt.

ARTICULUS XXV.

UNIO CORPUS INTER ET ANIMAM.

Definitiones.

§. 337. *Unio corpus inter & animam est nobis id, per quod ulti-*

mo & proxime corpus & anima determinantur, ut sint unum compositum humanum.

§. 338. *Unio naturalis compellatur, quæ sit juxta leges finesque naturæ & exigentiam corporis & animæ.*

§. 339. Complexum omnium eorum, per quæ anima proxime determinatur ad commercium actuale cum corpore, dicitur *actus primus proximus ad commercium* (*Ont. §. 428.*).

Corollaria.

§. 340. *Anima & corpus per id ununtur, per quod ultimo determinantur, ut possint, tendere ad obtinendum consensum alternarum mutationum.* Nam omne compositum est idem cum pluribus ad idem obtinendum tendentibus (*Ont. ex* §. 271.): igitur compositum pariter humanum, in quo verum commercium intercedit (*ex* §. 278.), est idem cum pluribus tendentibus ad obtinendum commercium corpus inter & animam; id est, consensum sensationum cum mutationibus organorum sensoriorum & motuum voluntariorum corporis cum appetitionibus animæ (*ex* §. 274.): adeoque idem est cum pluribus tendentibus ad mutuam & realem corporis ab anima & animæ a corpore dependentiam: ob §. 337. anima & corpus &c.

§. 341. *Corpus & anima quo ad tempus coexistunt.* Corpus enim & anima realiter a se dependent (*ex* §. 316.), & corporis quidem mutationes quædam a physica & reali animæ actione proficiuntur (*ex* §. 314.): nequit autem agere id, quod non existit (*Ont. ex* §. 385.), nec etiam pati, seu actionem recipere, quod non existit (*ibidem ex* §. 430.): quare corpus &c. Porro nihil agit, ubi non existit, neque in illud, quod loco se junctum est (*loco cit. ex* §. 431.): igitur liquet, corpus & animam etiam quo ad locum coexistere debere.]

§. 342. *Mutua corporis & animæ proportio unionem illorum constituit.* Nam proportio, quam ad animam habet corpus tanquam potentia passiva recipiendi illius actiones præditum (*conf.* §. 272 & *Ont.* §. 374.), & quam habet anima ad corpus tanquam prædita potentia activa seu facultate agendi in corpus (*conf.* §. 273 & *Ont.* §. cit.), requiritur ad hoc, ut intelligamus, quomodo resultare commercium possit (*ex* §. 279.): dubitari igitur nequit, quin hæc mutua corporis & animæ proportio & habitudo inter se rationem contineat ipsius commercii ac proin etiam unionis (*ex* §. 337.): quare mutua &c.

§. 343. *Ut anima & corpus dicantur esse determinata ad commercium, requiritur in utroque exigentia commercii; hoc est, necessitas commercii ad finem utriusque, corpori nimirum & animæ, a natura præfixum.* Si enim vel in corpore vel in anima nulla daretur existentia commercii actualis; seu si ad finem a natura corpori & animæ præfixum commercium actuale foret inutile, tunc per leges naturæ nullum deberet esse commercium (*Ont.* *ex* §. 8.); & hinc nulla unio (*ex* §. 338.): quare, ut anima &c.

§. 344. *Ut commercium actuale evadat proxime possibile, requiritur negatio impedimentorum.* Siquidem impedimento posito non ponitur id, cujus ratio sufficiens absente hoc impedimento alias daretur (*Ont.* *ex* §. 376.): igitur etiam commercium actuale corporis cum anima non ponitur præsentente impedimento: quare, ut &c.

Propositiones.

§. 345. *Unio naturalis habetur per complexum ex coexistentia, proportionem mutua & exigentia commercii corporis & animæ una cum negatione impedimentorum.*

Per quod enim anima determinatur ad habendum cum hoc corpore & corpus ad habendum cum hac anima commercium actuale, per id habetur unio naturalis animæ & corporis (*conf.* §. 337 & 338.): determinatur autem per hoc complexum; per mutuam enim proportionem possibile evadit commercium (*ex* §. 342.); per exigentiam evadit naturaliter debitum (*ex* §. 343.); per existentiam denique hujus corporis cum hac anima concipimus sublatam indifferentiam hujus animæ ad hoc corpus & hujus corporis ad hanc animam (*ex* §. 341.): sed quod est possibile & debitum nec jam aliqua ratione indeterminatum, id, si ponatur nullum adesse impedimentum, re ipsa existet (*Ont.* *conf.* §. 42.): quare, cum insuper ponatur omne abesse impedimentum (§. 344.), anima posito hoc complexo habebit actuale commercium, adeoque unitur corpori (*ex* §. 337.): igitur unio &c.

§. 346. *Anima probabilius coexistit corpori in ea cerebri parte, in qua est origo nervorum omnium.*

Etenim per experientiam constat, nullam esse sensationem, nisi mutatio organo externo impressa per nervos ad cerebrum usque propagetur; nullum similiter in corpore ab anima produci motum, si nervi motorii membri movendi cum cerebro non connectantur (*ex* §. 159.): igitur partem cerebri, ubi est origo nervorum, considerare possumus velut commune centrum omnium mutationum organis extrinsecus impressarum; uti & motuum in corpus ab anima dispensatorum, atque adeo ibi peragitur commercium (*conf.* §§. 272. 273. 274.): ubi autem commercium totum ponitur, ibi solum anima existit (*conf.* §. 341 & *Ont.* *ex* §. 431.): igitur in hac sola parte cerebri existit anima.

Scholia.

§. 347. Quæ sit illa præcise cerebri pars, ubi nervi omnes conveniunt (§. 346.), lis est inter Anatomicos, communiter tamen pro illa assignatur glandula pinealis. At de his alibi.

§. 348. Hic quoque a nonnullis quaeritur, utrum anima sit vera forma corporis humani per suam materiam; ubi notandum, quod per *formam* intelligant illud, quod in composito in se jam est determinatum, & totum compositum determinat ad eam speciem entium, in qua est; *materiam* vero dicant id, quod in composito considerari potest per modum illius, quod indifferens est & determinabile. Jam ad propositam quaestionem affirmative responderi potest; enimvero anima rationalis per essentiam suam est determinata ad functiones animali rationali competentes in corpore humano obbeundas (conf. §§. 180. 290. 221. 222.); quare re vera nomen formæ tuetur.

CAPUT III.

PROPRIETATES ANIMÆ

ARTICULUS XXVI.

INDIVISIBILITAS ANIMÆ.

Definitio.

§. 349. *Materialista* dicitur is, qui nullum admittit substantiæ genus nisi materiale (§. 276.)

Propositiones.

§. 350. *Quidquid sibi aliquid repræsentare potest, est indivisibile.*

Omne enim, quod gaudet facultate sibi quidpiam repræsentandi, si esset divisibile, tunc vel singulæ illius partes re-

præsentarent objectum vel unica earum? Si dicatur, unicam esse ex partibus substantiæ illius repræsentativæ, quæ objectum repræsentat, per se liquet, unicum & indivisibile esse principium repræsentationis (Ont. ex §. 271.). Si plures partes illius substantiæ repræsentativæ repræsentent objectum, quaerimus, vel singulæ repræsentant totum objectum, vel singulæ duntaxat partem illius? Si primum: igitur tota dabuntur principia repræsentantia, quot sunt partes, quæ singulæ juxta hypothesin totum sibi repræsentant objectum & ita quidem, ut ratione repræsentationis neutra ab altera pendeat: sed enim hoc afferendo utique non adstruitur divisibilitas principii cogitantis sed tantum principiorum cogitantium multiplicitas (Ont. conf. §. 131.). Si secundum nimirum si singulæ partes substantiæ repræsentativæ duntaxat partem illius repræsentent: igitur nulla erit pars principii repræsentantis, quæ totum sibi repræsentet objectum, sed pars quævis partem duntaxat objecti sibi met ipsi, non item alteri parti repræsentabit: igitur tollitur principium, quod sibi repræsentare possit totum objectum (Ont. conf. §. 266.), ac proin ipsa repræsentatio objecti, quod est contra hypothesin datæ propositionis. Quod si dicatur, repræsentationes partiales unius partis communicari cum alia quadam parte, in qua omnes colligantur: igitur hoc principium, in quo colliguntur, erit solum & unicum principium repræsentans: quare principium, quod sibi aliquid repræsentat, semper manet unicum & indivisibile.

§. 351. *Id, quod plura simul sibi repræsentare potest, nullo modo divisibile esse potest.*

Enimvero, si ponamus illud esse divisibile, cum in divisibili mutationes explicandæ sunt per motum (Ont. ex §.

274 *ad finem*), ac proin simultanea illa repræsentationum coexistentia rationem sufficientem in motu & combinatione partium habere debet: jam vero vel hæ repræsentationes explicantur per motum totius substantiæ, vel distribuuntur in partes illius? Si primum, tunc quia diversæ ponuntur repræsentationes, diversitas autem repræsentationum supponit diversitatem aut in motus celeritate aut in motus directione (has enim esse motus discrepantias in Synamica ostendemus), necesse erit, eandem substantiam eodem tempore secundum diversas directiones aut diversis celeritatibus moveri (*Ont. ex §. 13 ad finem*); id quod per se absurdum ac impossibile est (*ibidem ex §. 7.*). Si alterum; nimirum si repræsentationes diversæ simultaneæ explicentur per motus in partes substantiæ repræsentativæ distributos: igitur, cum diversa repræsententur, alia pars substantiæ repræsentantis hanc repræsentabit ideam, alia aliam: quare non unum ac idem est, quod diversa sibi simul repræsentat, quod est contra hypothesin. Si denique dicatur, repræsentationem explicandam esse per situm partium principii cogitantis inter se, redit eadem quaestio; vel enim ad unicam ideam requiritur certus quidam situs omnium partium substantiæ repræsentantis vel non nisi quarundam? Si primum; posita simultanea plurium idearum existentia eadem partes semel & simul diversos debebunt habere situs (*ibidem ex §. cit.*), quod est impossibile. Si alterum; denuo non erit principium singularum repræsentationum, quod est contra hypothesin: igitur, quod plura sibi repræsentare potest, omnino indivisibile sit, necesse est.

Corollaria.

§. 352. *Repræsentationes ac cogitationes omnes a Materialistis per motum ex-*

plicari debent. Materialista enim animam humanam pariter sumit esse substantiam materialem (*ex §. 349.*) &, quod consequitur, compositam ex partibus extra se invicem positis (*Cosmol. ex §. 33.*): at in omni composito ejusmodi mutatio nulla fieri potest nisi per motum & variam partium combinationem (*Ont. ex §. 274 ad finem*): at perceptiones in anima aliud non sunt quam mutationes ejusdem (*ex §. 222 ad finem*): quare repræsentationes &c. Porro, cum ejusmodi explicatio repræsentationum per motum frustra tentetur, (*ex demonstr. §. 351.*), liquet, omnem Materialismum esse inanem ac futilem; hinc minime magnis Philosophis, quales Materialistæ se jactant, convenientem.

§. 353. *Animam nostram per essentiam suam esse indivisibilem argumento Philosophico demonstrari valet.* Enimvero Philosophice demonstratur, omne, quod sibi aliquid repræsentare potest; similiter, quod simul plura sibi repræsentare potest, esse indivisibile (*ex §. 350 & 351.*): at pari ratione indubitanter constat, animam nostram aliquid sibi posse repræsentare (*ex §. 9 & 20.*); item posse sibi plura simul repræsentare (*ex §. 98 & 113.*): quare animam nostram &c.

§. 354. *Anima nostra & simplex est & substantia.* Omne enim ens indivisibile est ens simplex (*Ont. conf. §. 271.*); omne autem ens simplex est substantia *ibidem* (*ex §. 317 ad finem*): quare cum anima sit ens indivisibile (*ex §. 353.*), erit pariter & simplex & substantia.

§. 355. *Anima nostra omni caret extensione.* Est siquidem ens simplex (*ex §. 354.*) huic vero omnis repugnat extensio (*Cosmol. ex §. 36 ad finem*): quare anima &c. Porro, cum ab extensione figurabilitas, mensura &c, pendeant (*ibidem conf. §. 30.*), liquet, animam nostram nec esse figurabilem nec mensurabilem &c

§. 356. *Per essentiam entis divisibilis repugnat, ut sibi quidpiam repræsentet, quatenus spectatur ut divisibile & compositum* (conf §. 222. cum. §. 350 & 351.

Scholia.

§. 357. Propositiones, quas §. 350 & 351 dedimus sunt illa nobilissima principia, quæ omnis Materialistarum acies, quantam quantam denique jactant, prosternitur. Et sane, hæc ipsa, etsi alia, quæ tamen plurima sunt, non suppetere, abunde jam sufficerent ad commendandam Philosophiam Neotericam, cui debentur; nullus siquidem veterum Sophorum in suis Metaphysicis subtilitatibus tam altum tam profundum tam utile somniavit. Quid jam ad illos cachinnos quibus aliqui hanc ipsam indivisibilitatis animæ a Neotericis tentatam demonstrationem explodebant (§. 353.)? Sed enim, ne quidpiam dissimulemus, undenam constat, nos aliquid nobis repræsentare? Respondemus, cuivis de suis repræsentationibus constare ex intimæ conscientiæ testimonio, prout experiri cuilibet liberum est (§. 9.) ; unde argumentum summa quidem evidentia cuivis suæ animæ, non item eadem saltem evidentia indivisibilitatem alterius demonstrat; deficiente nimirum pari de alterius rei repræsentationibus certitudine.

§. 358. Materialistarum labor præcipuus est, ut solo motu omnem absolvicogitationem humanam doceant, prout vi suæ opinionis erroneæ tenentur (§. 352.), & eorum libri abunde docent: quapropter animam dicunt substantiam quamdam subtilissimam in cerebro residentem, quæ impressiones omnes in organa externa a corporibus extraneis factas & nervorum ope cum cerebro communicatas recipiat, aut per nervos diffusam facillime que agitabilem. Pestilens hic error infecit non modo Sciolos quos-

dam sed & librum regio inscriptum nomine tenemus, quo illum quidam nobilitari nitebantur: at frustra sanam Philosophiam subvertere; Religionem item omnem moralem que doctrinam jugulare tentat, cum ratio ipsa illum pefumdat; dignus propterea, ut in illo profligando nulli pepercerimus operæ. Ceterum alteram propositionem (§. 351.) prescius humanam animam attingere, quisque perspicit, cum solum hominem non item bruta sibi plura distincte posse repræsentare infra dicemus.

ARTICULUS XXVII.

SPIRITUALITAS ANIMÆ.

Definitio.

§. 359. *Spiritus* dicimus substantiam quamcunque intellectivam (§. 104.).

Corollaria.

§. 360. *Quidquid non gaudet intellectu, spiritus non est.* Nam spiritus est substantia intellectiva (ex §. 359.): igitur intellectu, quatenus est potentia distincte eo, quem supra (§. 98 & 110 ad finem) explicavimus, modo aliquid repræsentandi; præditus est: quare quidquid &c.

§. 361. *Spiritus sunt substantiæ simplices.* Idenim, quod gaudet facultate repræsentandi est indivisibile (ex §. 350 & 351.): hanc facultatem habent spiritus (conf. §. 104 & 359.): igitur spiritus &c.

Propositio.

§. 362. *Anima humana est spiritus.*

Etc-

Etenim est substantia intellectiva (ex §. 113.) : igitur spiritus (ex §. 359.).

Scholion.

§. 363. Alii spiritum §. 359.) definiunt per id, quod nec est materiale nec perpetuam habet cum materia connexionem : sed enim, hæc definitio ut reiiciatur, postulat ordo doctrinæ, qui in definitionibus nominalibus vel maxime attendendus est, secus nunquam systematicum aliquod opus concinnari poterit (Log. conf. §. 806.). Dein, si hæc definitio assumatur, utique antea commonstranda fuisset animæ immortalitas, & cum illa pariter ostendi deberet independentia animæ a corpore (ibidem ex §. 804.), quæ demonstrationes non præmissa animæ spiritualitate profecto non sunt facillimæ operæ; uti ex sequentibus (infra Art. XXIX.) patebit. Præterquam observamus, illos, qui præfatam statuunt definitionem, plerumque in demonstranda animæ immortalitate supponere illius spiritualitatem non fine manifesto circulo. Alii spiritum vocant *quamcunque substantiam incorpoream vi repræsentativa præditam*; atque isti locum etiam animabus brutorum inter spiritus faciant, necesse est, ficque illas partim spirituales partim non spirituales dicendo in systematica doctrina hallucinabuntur. Sunt denique, qui in notione spiritus præter intellectum exprimunt etiam libertatem arbitrii, quam quidem ipsam animæ tribuimus (§. 267.) sed ita, ut velut attributum ex facultate intelligendi illam deprompserimus (§. 263.): non est igitur inter essentialia numeranda (Log. §. 68.), ac proin definitionem ingredi non debet (ibidem ex §. 195.), ut adeo vi nostræ definitionis medio tutissimi eamus, & tali ratione doctrinam systematicam in notionibus etiam nominalibus stricte servemus.

ARTICULUS XXVIII.

ORTUS ANIMÆ.

Propositiones.

§. 364. *Anima non est ens a se.*

Est enim ens limitatum (conf. §§. 99. 100. 114 ad finem; item §. 155. & 156.), in quo dantur variæ successiones ac mutationes (ex §. 222 ad finem): igitur est ens finitum ac contingens (Ont. conf. §. 121. & 338 ad finem): sed omne ens contingens ac finitum non est ens a se (ibidem ex §. 108 & 351. ad finem): quare nec anima est ens a se.

§. 365. *Anima non est particula quædam ex Dei natura decerpta.*

Etenim Deus (ut in Theologia naturali §. 54. demonstrabitur) est spiritus perfectissimus; hoc est, substantia intellectiva summe perfecta (ex §. 359.) & quod consequitur; ens simplex ac indivisibile (ex §. 361.): igitur in partes discerpi nullo modo potest (Ont. ex §. 271.): quare anima nequit esse particula Divinitatis.

§. 366. *Anima non propagatur per traducem.*

Quodsi enim propagaretur per traducem, tunc juxta Patronos hujus sententiæ vel ex anima parentum avellere-
tur, vel ab eadem, ut loquuntur, emanaret sine principii sui diminutione, prout lumen a lumine sine alterius corruptione provenit: utrumque autem est impossibile; imprimis enim, cum omnis anima ex essentia sua sit indivisibilis (ex §. 353.), anima etiam parentum perinde simplex & indivisibilis est ac anima prolis: igitur nulla pars ab ea avelli poterit (Ont. ex §. 271.). Porro alterum chymericum plane est; vel enim emanatio ista contin-
git

git per productionem (*ibidem* §. 436.), vel ita, ut anima prolis jam dicatur realiter exstitisse in anima parentum: in prior casu non jam habetur aliqua emanatio sed vera productio de novo, ita ut ipsius existentia succedat non existentiae (*loco cit. ex §. cit.*), quod est contra hypothesin: si secundum; tunc vel anima hæc emanans pars fuit paternæ animæ, & habemus denuo animam divisibilem (*loco eodem ex §. 271.*), quod implicat (*ex §. 356.*); vel anima emanans nullo modo cum anima paterna connexa fuit, & hoc est gratis fingere nulla que de causa, quod nimirum anima prolis jam coexistere animæ paternæ, quod perinde repugnat (*Ont. ex §. 8.*); imo sic respondendo nullo modo satisficit quæstioni de ortu animæ; redit enim eadem quæstio, quomodo factum sit, ut existeret anima prolis in anima paterna: quare anima &c.

§. 367. *Anima oritur per creationem.*

Quippe anima est ens simplex (*ex §. 354.*), ac proin oriri nequit ex aliquo præexistente (*Ont. ex §. 283.*): igitur, cum præterea non sit ens a se (*ex §. 364.*), produci debet ab altero, ut existat (*Ont. conf. §. 102 & 436.*) & quidem ex nihilo (*ibidem ex §. 283.*): productio autem ex nihilo est creatio (*loco cit. ex §. 437.*): igitur anima &c.

§. 368. *Anima tunc creatur, quando corpus organicum quibusdam saltem operationibus animæ est idoneum.*

Siquidem dici non potest, animam prius quam ad quasdam saltem operationes corpus aptum est, creari; secus nulla esset existentiae ipsius ratio (*ex §. 340.*): nil autem sine ratione existit (*Ont. ex §. 8.*). Nec dici potest, expectandum esse, donec anima omnes functiones suas, quas vi facultatum suarum exercere potest, actu etiam exerceri possit; secus exspe-

ctandum omnino esset ultra septimum ætatis annum, donec infunderetur; imo in aliquo casu omnino non infunderetur (*conf. §. 151.*): igitur medium tenendum, & anima tunc &c.

Corollaria.

§. 369. *Anima est ens contingens.* Quippe non est ens a se (*ex §. 364.*): igitur ens ab alio (*Ont. ex §. 10.*): at omne ens ab alio est ens contingens (*ibidem ex §. 108.*): quare anima &c. Idem patet ex eo, eoquod anima sit ens mutabile (*conf. §. 222 ad finem & Ont. §. 116.*): omne vero mutabile sit contingens (*Ont. ex §. 121.*).

§. 370. *Successio animarum in homine est fictitia.* Liquet enim ex demonstrati-
one propositionis ultimæ (§. 368.) nul-
lam hujus rationem sufficientem assignari
posse, sed eandem animam, cum aliquæ
saltem operationes animales illius infusi-
onem determinant (*ex §. cit.*) primo ve-
getare; dein sentire; tandem rationari
posse (*conf. §. 151.*). Id ipsum apertius
liquet ex §. 222, ex cujus demonstrati-
one habetur, eandem animam per ean-
dem vim repræsentativam exercere om-
nes facultates partis inferioris ac superio-
ris cognoscitivas & appetitivas. Liquet
inde, nullam pariter esse rationem, cur in
eodem vivente plures existere animas dica-
mus.

Scholia.

§. 371. Per propositionem §. 365 po-
sitam refutantur Platonici; Platonis e-
nim hunc fuisse errorem multorumque e-
jus sequacium existimant sat multi: pro-
xime vero sequenti propositione (§. 366.)
confunditur systema Traducianorum Ma-
terialismo proxime affine (§. 358.) sed
& illorum explicatio ab ortu luminis de-
sumpta

sumpta (*in demonstr.* §. 366.) prorsus lepida est; productio enim luminis, cum sit modus (*Ont. conf.* §. 317.), utique contingit per generationem (*ibidem ex* §. 442.), & hinc causis contingentibus propria esse potest (*loco cit. ex* §. 446.) : at anima, cum sit substantia & quidem simplex (*ex* §. 354.) omnino generari non potest (*Ont. ex* §. 438 & 441 *ad finem*); multo minus a causa contingente (*ibidem ex* §. 446.), qualis est anima (*ex* §. 369.).

§. 372. Vi quartæ propositionis (§. 367.) profligantur errores omnes, quicunque circa animæ originem hætenus sunt defensi. Alius & quidem peculiaris error fuit Origenis, tametsi non tam ortum quam qualitates & naturam animæ concernens. Docuit ille, animas omnes initio statim mundi cum angelicis fuisse conditas naturamque habuisse angelicæ penitus similem, sed ob varia admissa piacula in pœnam eorum fuisse detrusas in hæc ergastula corporea, ut expiarent contractas culpas. Sed enim contra hunc errorem pugnant ea omnia, quæ Cap. I de facultatibus animæ differuimus; tametsi enim natura animæ cum angelica in eo conveniat, quod utraque sit intellectiva, in humana tamen anima facultates quædam reperiuntur; eg. facultas sensu percipiendi (§. 31.), quæ Angelis, utpote corpore carentibus, nullo modo competere potest: igitur per naturam suam anima humana destinatur informando cuidam corpori (*ex* §. 348.), atque adeo creari naturaliter extra corpus non potuit (*conf.* §. 368.).

§. 373. Certum equidem est, animam tunc infundi, quando corpus aliquibus saltem operationibus ejusdem idoneum est (*ex* §. 368.) : quoniam autem præcise temporis puncto corpusculum organicum eam adipiscatur aptitudinem, per quam ad functiones animæ fit ido-

neum, hic loci definiri nequit; & insuper circumstantiæ hac in re multiplices quorundam Medicorum & Anatomicorum effatum reddunt plane incertum.

ARTICULUS XXIX.

IMMORTALITAS ANIMÆ.

Definitiones.

§. 374. *Incorruptibile* dicimus id, quod non nisi per annihilationem interire nequit (*Ont.* §. 281.).

§. 375. *Principium vitale* dicitur id omne quod in se ipso rationem continet efficientem suarum mutationum internarum: quidquid autem per principium vitale naturale sibi intrinsecum cietur ad motum, id *vivere* dicimus; denique illam ipsam energiam & actuositatem principii vitalis *vitam* appellamus.

§. 376. *Immortale* est, quod vita sua (§. 375.) nunquam spoliatur.

§. 377. *Immortalitas essentialis* & *absoluta* tunc datur, quando enti cuidam per suam essentiam repugnat non esse immortale seu spoliari vita sua (§. 376.); *immortalitas naturalis*, quando juxta leges vires quæ naturæ ens quoddam est immortale, seu vita sua spoliari nequit; *gratuita* tandem, quando a Deo entis cujusdam vita citra exigentiam quamdam naturalem conservatur.

Corollaria.

§. 378. *Ens simplex est incorruptibile.* Nam incorruptibile est, quod non nisi per annihilationem interire potest (*ex* §. 374.); ens vero simplex, si interit, per annihilationem interit (*Ont. ex* §. 284.): quare ens simplex &c. Porro anima nostra est ens simplex (*ex* §. 354.): liquet igitur, *animam esse incorruptibilem.*
M m

§. 379.

§. 379. *Anima per nullius vis creatæ efficientiam existentia sua privari, seu annihilari potest.* Annihilatio enim obtinetur per cessationem ab actione entis conservativa (*Ont. conf. §. 281.*): actio autem conservativa aliud non est, quam continuata entis creatio (ut in Theologia naturali §. 123 dicemus): quare ille solus annihilare potest, qui creare potest; vel saltem, qui creantem ab actione creativa impedire potest: creare autem solus Deus potest, quem quoque vis nulla a creando impedire potest (prout iterum in Theologia §. 119 magis manifestum fiet): igitur solus Deus annihilare potest: quare, cum anima non nisi per annihilationem interire potest (*ex §. 378 ad finem*), a solo Deo in nihilum redigi potest, seu existentia sua privari (*Ont. ex §. 281.*).

§. 380. *Nulla vis creata efficere potest, ut anima existat sine vi repræsentativa.* Nam in anima, utpote ente simplici (*ex §. 354.*), omnia sunt indivisa & indistincta, quæ salva anima auferri nequeunt (*Ont. ex §. 284.*): sed, quæ pertinent ad essentiam animæ, uti vis repræsentativa (*ex §. 222.*), salva anima auferri nequeunt (*Ont. ex §. 83.*): igitur, cum vis creata efficere nequeat, quo minus anima ac proin ejus essentia existat (*ex §. 379.*), pariter nulla vis &c.

§. 381. *Anima est principium vitale, & recte vivere dicitur.* Quippe anima producit repræsentationes (*ex §. 20.*) & appetitiones suas (*ex §. 221.*), quæ sunt mutationes ipsius internæ (*ex §. 222 ad finem*): igitur est principium vitale (*ex §. 375.*): porro, cum per vim suam ipsa mutetur (*ex §. 222.*), recte quoque vivere dicitur (*ex §. 375.*).

§. 382. *Non omne incorruptibile est etiam immortale.* Siquidem nullum simplex interire potest nisi per annihilationem (*ex §. 374.*): jam vero, si ponamus,

ens illud simplex nunquam habuisse vitam, erit incorruptibile (*ex §. 378.*), quin sit immortale (*ex §. 376.*): igitur non omne &c.

§. 383. *Immortalitas essentialis nullo modo animæ competit.* Anima enim creatur (*ex §. 367.*) & quidem a Deo, (*Ont. conf. §. 446.*): hinc ab eodem quoque conservari, aut iterum annihilari potest; nam, qui potest creare, potest etiam conservare & annihilare (ut in Theologia naturali Art. VIII ostendetur): igitur, si annihilatur, vita sua pariter privatur (*conf. §. 375 & Ont. §. 281.*): quare per essentiam suam non repugnat animæ privari vita sua, atque adeo per §. 377 immortalitas essentialis &c. Porro, cum per se liqueat, Deum, tanquam ens supremum, nulla vi a perpetua conservatione animæ impediri posse, facile per §. cit. conficitur, gratuitam immortalitatem animæ quoque competere; ac proin id unum quæri posse, utrum anima per naturam suam sit immortalis.

§. 384. *Ad rite demonstrandam animæ immortalitatem naturalem nequaquam sufficit ostendere, illam esse incorruptibilem (ex §. 382.), sed requiritur præterea, ut ostendatur illam a morte hominis seu compositi vitam suam naturaliter continuare posse (ex §. 377.).*

Propositiones.

§. 385. *Anima etiam separata a corpore naturaliter sibi aliquid repræsentare potest.*

Ex eo enim, quod anima separetur a corpore, per quamcunque vim creatam nec existentia sua nec vi repræsentativa spoliari potest (*ex §. 379 & 380.*): quare ex defectu existentiae aut vis repræsentativæ non cessat repræsentatio: quod si igitur nihilominus cesset repræsentatio,

tio, tunc vel ex defectu objecti vel ex defectu sufficientis ad objectum applicationis cessabit: primum esse falsum evidens est, cum utique per separationem animæ a corpore objecta cognoscibilia non tollantur; alterum pariter falsum esse, duplici ratione ostenditur. Imprimis anima, dum huic corpori jungitur, per solam compræsentiam cum imaginibus corporeis objectorum determinatur ad illa repræsentanda (*Log. ex §. 20 & 23.*) igitur multo magis ad eorum repræsentationem anima determinabitur per compræsentiam cum ipsis objectis: at, cum juxta dicta post mortem simpliciter existere possit, coexistere etiam potest rebus aliis post mortem; neque enim ad spatia extramundana ablegari censenda est (*Cosmol, conf. §. 69.*): igitur post mortem hominis anima sufficienter applicata erit objectis, atque adeo illa repræsentare sibi poterit. Alterum argumentum est hoc: anima etiam in statu conjunctionis cum corpore per vim suam repræsentativam attingit illa objecta quæ sensu nullo percipi possunt; eg. Deum, honestatem, virtutem, se ipsam &c (*Log. conf. §. 634.*), quæ quidem objecta nec colorata sunt nec odora nec ullo organo sensorio perceptibilia, ac proin nec per ideam materiale in cerebro exprimi possunt (*ex §. 162*): igitur ut hujusmodi animæ applicentur objecta, nequaquam illi corpore opus esse potest (*conf. §. 163.*): quare his saltem objectis sine interventu sufficienter erit applicata, ac proin adhæc repræsentanda corpore non eget: quare aliquid sibi semper repræsentare poterit.

§. 386. *Anima post separationem a corpore distincte sibi aliquid repræsentare potest.*

Etenim repræsentationum obscuritas & confusio non est a vi ipsa repræsentandi, quam habet anima; distincte enim sibi quid repræsentare potest (*conf.*

§. 104 & 113.), sed est a limitibus, quos illi corpus circumscribit organumque maxime sensus externi, quod objectorum omnium distinctas imagines exhibere nequit (*ex §. 155.*): at, quando anima hoc corpore solvitur, pariter his limitibus carebit (*conf. 30.*): igitur distincte sibi aliquid repræsentabit.

§. 387. *Anima post mortem sui ipsius & suarum repræsentationum conscia esse, seu cogitare potest.*

Nam distincta repræsentatio est clara (*conf. §. 16 & 17; item Log. ex §. 43.*); clararum autem repræsentationum conscii nobis sumus (*ex §. 22.*); imo, dum clara sibi quidpiam repræsentat anima, non solum suæ repræsentationis sed sui ipsius conscia sibi evadit (*Log. ex §. 611.*): anima vero etiam post separationem sibi aliquid repræsentat (*ex §. 385.*) & quidem distincte (*ex §. 386.*): quare anima etiam separata a corpore conscia est sibi sui ipsius & suarum repræsentationum: jam vero repræsentatio conjuncta cum conscientia dicitur cogitatio (*ex §. 15 & 21 ad finem*): igitur anima &c.

§. 388. *Anima nostra etiam post separationem a corpore aliquid appetere; imo & voluntatem exercere; & hinc lætari, trisari &c, potest.*

Potest siquidem distincte etiam in statu separationis sibi aliquid repræsentare (*ex §. 386.*), seu, quod idem est, uti intellectu (*ex §. 104.*), ac proin omnes illius operationes producere (*ex §. 115 & 116.*), & ratiocinari (*ex §. 118.*): igitur poterit cum perfectionem objectorum repræsentationis suæ distincte cognoscere, tum etiam nexum eorum cum suamet perfectione inspicere (*conf. §. 98. & 104.*): nascitur autem appetitus ex repræsentatione perfectionis propriæ & possibilis (*ex §. 202 ad finem*): igitur anima etiam in statu separationis appetere

re poterit. Porro appetitus rationalis seu voluntas nascitur ex repræsentatione boni seu perfectionis distincta (ex §. 226 & 230.): anima vero post separationem etiam distincte sibi quid repræsentare potest (ex §. 386.): quare etiam voluntatem post mortem exercere potest: ubi vero appetitus, ibi quoque voluptas & tædium seu lætitia & tristitia (ex §. 209.): quare anima insuper lætari & tristiari poterit.

§. 389. *Anima est per naturam suam immortalis.*

Est enim per naturam suam incorruptibilis (ex §. 378 ad finem), ac per efficientiam virium creaturarum existentia aut vi repræsentativa privari non potest (ex §. 379 & 380.): præterea operationes suas continuare potest etiam separata a corpore; potest enim sibi aliquid repræsentare (ex §. 385.) & quidem distincte (ex §. 386.); uti & cogitare (ex §. 387.); item voluntatem exercere (ex §. 388.): sunt autem operationes istæ hujusmodi, ut cum fine generali creationis consentiant, qui est manifestatio gloriæ divinæ, quæ per cognitionem distinctam & laudem creaturarum rationalium obtinetur, & quam cognitiones etiam & appetitiones animæ tametsi a corpore separatae promovere possunt; igitur conformiter legibus naturæ finique cum generali creationis tum fini particulari ipsius animæ, qui est operatio ejusdem ulterior conservari exigit a Deo tanquam Auctore naturæ: quod autem per leges naturæ finemque cum generalem tum particularem creationis conservari semper a Deo exigit, id per naturam suam est immortale (ex §. 377.): igitur anima nostra est &c.

§. 390. *Animæ immortalitas naturalis per capacitatem cum vis repræsentativæ tum appetitivæ ostendi potest.*

Intellectus enim humanus infinitum quemdam in se experitur conatum omnem comprehendendi veritatem quantumvis remotam; imo, quo magis illa est abstrusa, tanto vehementius urget mentem incensus ille omnia sciendi conatus (Log. §. 1.): similiter autem & voluntas infinitam quamdam habet capacitatem, quæ nec sæculis nec quacunque demum boni finiti magnitudine expleri possit, sed in sola æternitate bonoque ex omni parte infinito conquiescat, ut adeo & intensive & extensive sit quodammodo infinita: at enim natura nos non stimulat ad impossibilia (Ont. §. 1.), nec frustra quid gestit (ibidem ex §. 2 & 8.): igitur possibilis esse debet cum illa cogitatio, ad quam tendit intellectus, tum illa beatitudo, quam appetit: foret autem profecto utraque sine immortalitate impossibilis (ex §. 114 ad finem.): igitur, ut aliquando existat, anima debet esse immortalis.

§. 391. *Communis omnium hominum consensus & providentia Dei pugnant pro immortalitate animæ.*

Etenim constans & uniforme omnium hominum in re summi momenti, ex qua omnis universorum singulorumque beatitudo pendeat, pro judicio ac lege naturæ, quæ stimulis quibusdam equidem confusis sed tamen suis & propriis ad hujusmodi formanda judicia nos incitat, pro sensu naturali habendum est (Log. (ex §. 635 & 638.): falsum igitur esse nequit, nisi ipsam naturæ auctoritatem sublestæ fidei postulare velimus (ibidem ex §. 637.): at tale est judicium hominum circa animæ immortalitatem (loco cit. §. 634.); hanc enim ad quemvis nostrum vel maxime pertinere liquet, cum unius cujusque interlit nosse, an pro hujus vitæ felicitate nulla legum habita reverentia studendum; an vero potior futuræ seu beatitudinis seu miseriæ ratio habenda

da sit. Porro in animæ immortalitatem consentire omnium temporum & locorum homines paucissimis iisque vere flagitiosissimis exceptis nemo ignorare potest, nisi qui in rituum religionumque, quæ apud varias nationes colebantur, historia hospes omnino sit.

Quod argumentum a providentia Dei petatum attinet, in Theologia naturali ostendemus, evidens esse, dari Deum eumque providum, qui curam habeat legum, quibus finis creationis, manifestatio scilicet divinarum perfectionum obtinetur: igitur in hac republica humana opus est medio quodam, quod et legislatore tanto dignum sit & ad subditos in officio continendos sufficiens: tale est sola præmiorum & suppliciorum æternitas, cum quidquid æternitate minus est, despiciatui homines habere soleant, & infra spem & metum ducant: æternum igitur aut præmium aut supplicium manet homines, quod cum sine exercitio facultatis cognoscitivæ & appetitivæ percipere nequeant, in æternum pariter vivent eorum animæ (*ex §. 375.*), ac proin immortales erunt (*ex §. 376.*).

§. 392. Anima evidenter est immortalis.

Quippe ad asserendam animæ immortalitatem conspirant illius natura (*ex §. 389 & 390.*); omnium hominum judicia & Creatoris sapientia (*ex §. 391.*): prudens igitur nullum relinquitur dubium, quin re ipsa immortalis sit: assensus autem omni prudenti formidine liber evidentiam arguit (*Log. conf. §. 779.*): igitur anima est evidenter immortalis.

Scholia.

§. 393. Notiones sub initium hujus Art. datæ in se jam perspicuæ sunt; id unum notare juvat, quod alii vivens (*§. 375.*) communiter definiant per id, quod

M m 3

agit immanenter, quæ quidem definitio penitus coincidit cum nostra principii vitalis (*§. cit.*): attamen visum nobis fuerat vivens inter & principium vitale esse distinguendum; corpus siquidem hominis recte vivere dicimus, tametsi principium efficiens mutationum suarum non sit (*conf. §. 316.*). Ceterum, quemadmodum supra (*§. 350 & 351.*), ubi de animæ indivisibilitate egimus, ostendimus, id quod aliquid sibi repræsentat, divisibile esse non posse; ita pariter idem de quovis principio vitali dicendum; imo, quidquid pro termino actionis suæ se ipsum habet, simplex esse dignoscitur.

§. 394. Vi quatuor primarum propositionum (*§§. 385. 386. 387. 388.*) ex ipsa animæ natura & essentia argumenta, quæ ad ipsius immortalitatem demonstrandam faciunt, deprompsimus; in posterioribus vero etiam aliunde huic sententiæ confirmandæ opportuna suggestimus; in dogmate enim tanti momenti, a quo omnis prope cum flagitiosorum terror tum proborum spes pendeat, maximi refert, ut unde quaque conquiramus argumenta, queis immortalitas animæ evidenter evinci potuit (*§. 392.*) Interim, dum hoc ipsum evolvimus, non id utique egimus, ut animæ vim quamdam competere asseramus, cujus ope existentiam suam per se ipsam conservet; actionem enim existentie conservativam Deo soli competere, jam monuimus *§. 379 & 383.*: igitur id unum dicebamus, legibus ac fini naturæ & creationis conforme esse, ut Deus tanquam Autor naturæ eam conservare velit (*§. 389.*), atque hanc in rem argumenta ex ipsa animæ natura deprompsimus, quibus ostensum fuit huic fini animæ que essentiæ & facultatibus omnino convenire, ut perpetuam a Deo exigat sui conservationem; ac proin id præstitimus, quod *§. 384* ad demonstrandam animæ immortalitatem naturalem petebamus.

ARTI-

ARTICULUS XXX.

NATURA ANIMÆ BRUTORUM.

Observationes.

§. 395. In quibusdam brutis deprehendimus organa nostris ſimillima, maxime, ſi ſpectemus ſtructuram internam; cerebrum item cum noſtro proxime conveniens & ita comparatum, ut omnia ſenſuum organa per nervos ſenſorios in cerebro jungantur, indeque alii nervi motorii ad omnes artus propagentur, qualem organorum diſpoſitionem in homine pariter advertimus (ex §. 159.).

§. 396. Aliqua animalia eoſdem nobiſcum ſenſus præſeferunt; Sic canis oſtenſo baculo fugit; nomine appellatus accurrit; carnem & oſſa a nobis variis blandimentis expetit &c. imo quandoque bruta hoc vel illo ſenſu nos antecellunt; hinc illud:

*Nos aper auditu, lynx viſu & aranea tactu
Vincunt - - -*

Ex adverſo experimur, aliqua animalia hoc vel illo ſenſu aut etiam pluribus deſtitui, qualia, inter inſecta præcipue, plura novimus.

§. 397. Videntur animalia quædam varias res inter ſe diſcernere poſſe. Sic canis ad venandum ſtudioſe aptatus alio ſigno leporis, alio pernecis præſentiam prodit, atque adeo haud dubie hanc ab illo diſcernit; imo viliffima quævis eruca non aliis foliis famem depellit, quam ab arbore illius ſpeciei depromptis, ſuper cujus frondibus ex ovo ſuo excluſa eſt; hiſque deficientibus inedia potius conſummitur, quam ut alio cibo veſcatur; inſuper papilio facta ovula ſua non alia in arbore quam huiusmodi deponit, ex qua prius, cum adhuc eruca erat, nutrita fuerat.

§. 398. Coniicimus merito, animalia quædam varias ideas olim habitas in ſe reproducere poſſe. Ita canis baculum, quo ſemel vapulavit, ruruſum attolli videns, fuga ſibi conſulere ſatagit, adeoque plagarum in ſe ideam reprodut; ex adverſo, ſi quemdam, a quo ſæpius cibos aut aliud beneficii genus accepit, obvium habeat, mox accurrit; manus illius lambit; caudæ & totius corporis miris geſtibus ſignalaetitiæ prodit.

§. 399. Bruta ſomnis vexari ex eo opinamur, quod eadem ſæpe v.g. in cane dormiente ſigna externa videamus, ex quibus hominem dormientem ſomniari coniicimus, ut cum pedes aut caput ſubito agitat, & hinc inde ſubmiſſo murmure latratum meditatatur &c.

§. 400. Bruta aliquid appetere, vel averſari; amare vel odiſſe ſat luculenter ex illorum operationibus præcipuis, quæ ſibi victum & ſuam libertatem quærun; vel ſe defendunt, & conſervant; vel ſpeciem ſuam propagare ſatagunt, patet ſic quo ſtudio mirifico ac conatu multiplici ad enitenda ova ferantur; ſuis pulis blandiantur; illos defendant; amiſſos lugeant &c, quotidiana experientia nos docet.

§. 401. Brutis aliqua ſignorum cognitio tribui merito poteſt; videmus enim eg. aves certis quibusdam rebus ſibi præſentibus certos ac determinatos ſonos edere, atque alia etiam ſigna geſtibus proferre; hocque ſonorum ac ſignorum ſignificatum non modo nos ipſi, quid ſibi velit, qualem que ipſorum affectum prodeat, ſæpenumero deprehendimus, ſed & beſtiæ inter ſe percipiunt; prout in avibus præſertim, canibus, ſimiis & aliis ſat frequenter advertimus.

§. 402. Bruta nequaquam edunt voces ſeu ſonos articulatos noſtris ſimiles (Log. §. 118.) nec pro inſtitutionis arbitrio

bitrio significantes (*ibidem* §. 120.), sed ab ipsa natura pro cuiusque bruti specie determinati per modum signi naturalis (*loco cit.* 116.) in ipsis advertuntur; id quod quotidiana docet experientia in gallinis domesticis ova parturientibus, pullos educantibus, ad fugam vocantibus, a milvo hortantibus captos lugentibus &c.

§. 403. Signa illa, quibus bruta appetitum aut aversionem suam ex re obversante ortam exprimere nobis videntur equidem apta sunt ad perceptionem aliquam compositam integram simul simplici signo exprimendam; non vero ad singulas ideas partiales (§. 18.) seorsim per signa partialia singulis respondentia indicandas. Sic eg. canis simplici affricu pedum ad januam egressum ex cubiculo se desiderare indicat, licet dein deprehendatur, hoc insuper fecisse heri insequendi causa. Ita pariter psittaci aliaeque aves, etsi in vocis humanæ addiscendæ & articulatim exprimendæ imitatione ceteris feliciores sint, & insuper debitis organis ad voces articulatas auribus excipiendas & ore depromendas necessariis instructæ sint; quin sedula inculcatione aliquas huiusmodi voces enuntiare addiscant; nulla tamen ratione significatum illarum distinctum seu ipsas rei significatæ notas earumque ordinem (§. 98.) deprehendunt, quod vel ex eo patet, quod illarum pædagogi frustra laborent, si velint illas distinctam rerum per voces notionem docere, qualem ad reflexionem proprie talem §. 110 ad finem requirebamus.

§. 404. Omnia, quæ bruta non hominum industria sed suapte natura exercent, non usu & attentione quadam addiscunt, sed per ipsam naturæ specificam rationem ad ea exercenda determinantur, quod oppido manifestum fit; siquidem quævis bruta a teneris a sui si-

milibus remota & ab hominibus seorsim educata non modo signa prorsus eadem cum aliis ejusdem speciei brutis edent (puto, quod omnis canis latret; ovis ballet; avis cantet &c.); sed primo etiam tempore, quo eis sociantur, eadem familiaritate ac eorundem signorum usu his ita convivant, ac si jam a teneris cum iisdem versata essent.

§. 405. De quibusdam hominibus inter bruta casu vitam agentibus constat, illos, quamdiu inter illa errabant, ferarum mores ac ferociam prorsus imitatos esse; dein captos ac hominum confictu mansuefactos sermonem humanum, nisi aliquod organi vitium obstaret, equidem non sine aliquo labore sed demum nihil secius didicisse, ac illos rite informatos distincta etiam rerum cognitione (§. 98.) polluisse; prout litteræ novissimæ de femina quadam in Hungaria capta confirmarunt. Illud porro quibusdam mirum videbatur, quod ejusmodi homines, postquam distinctam illam rerum cognitionem debita instructione imbuti acquisierunt, omnino jam non meminerint eorum, quæ inter feras degentes olim viderant, fecerantque.

§. 406. Prodit se in brutis aliqua attentio & reflexio quæcumque demum; fortior enim sensum externorum eg. oculorum in unum potius objectum præ altero directio; imo illorum quædam mobilitas ab uno objecto in aliud ex simul præsentibus arguit merito attentionem & reflexionem quamdam (*conf.* §. 89 & 90 *cum* §. 176 & 177.) Sic felis muri insidians & canis feræ vestigia premens reflexionem qualemcunque manifestant; canis item vigilans in mandata Domini sui potius quam alterius, minantis licet, cura attentionem haud parvam in illo loquitur.

§. 407. Aſtutia brutorum miriſſima eſt & attentione noſtra digniſſima; unicum hac ſuper re afferamus caſum a Gallo Philoſopho in quadam de brutorum loquella (*Amuſement Philoſophique ſur le langage des bêtes*) diſſertatione relatum. Viator quidam in campo obambulans conſpexit lupum gregiorum inſidiantem, & imminens periculum opilioni indicavit, adiungens conſilium, ut ipſum ſuis canibus fugaret. Minime id faciam, reſpondet opilio; hic enim, quem intueris lupum, ſolum adeſt, ut attentionem meam alio divertat, jam que alius lupus e regione ſe occultans id ipſum momentum exſpectat, quo canes ad illum perſequendum dimittam, ut ſic ipſe clam ſe interim detinens gregem invadat. Viator rem experimento ſubiiciens vadem ſe pro pretio rapiendæ ovis offert, atque ideo mox dimiſſis ad viſum lupum perſequendum canibus, alter lupus quaſi ex condicto in gregem prorumpens opilionis prædictionem proriſus implevit.

§. 408. Artificia naturalia brutorum quorundam ſtupenda proriſus ſunt; eduntur illa ab infectis & aliis animalibus, quæ & corporis ſimilitudine & caliditate per plura ſpecimina comperta proxime ad hominem accedunt. Ejusmodi animalculum (ſi de infectis artificioris ſermo) ſemper idem opus facit, omniſque ejus ars in uno eodemque opere conficiendo collocatur. Pari ratione omnia ejusdem ſpeciei individua ſemper unum idemque ex una materia, uno ordine, modo & fine faciunt; & quorum opera ac induſtriæ aliqua tantum ratione, non item ex toto differunt, ad varias unius ſpeciei ſpecies ſubalternas pertinent, quarum quælibet in ſuo ſpeciali artificio deſudat. Ita varii araneorum ordines varias telas texunt, & quamprimum lucem adſpiciunt, vel corporis aptitudinem & ſufficientes vires conſecutæ ſunt, opus ſuum

aggrediuntur etiam antehac nunquam viſum, moxque telam ſuam haud ſecus ac aliud exercitatiſſimum quodcunque opus eodem perfectionis gradu peragunt, quin majores dexteritatis gradus & progreſſus ullo temporis ſucceſſu faciant. Dein nec opus alicui ſpeciei proprium novis unquam inventionibus ab illis augetur, mutatur, aut perficitur, ſed uſque ad ſeculorum finem opus idem proriſus, quod initio fuit, perpetuo ſubſiſtit; quin infecta artificioſa, poſtquam ſolemne ſuam ſubiere metamorphoſin, nil deinceps conficiunt, quod prius fecerunt; interim tamen ova ſua iis reponunt in locis, ubi recens ſuo tempore excluſi tenelli, tanquam novi artifices continuo materiam & occaſionem inveniant artem ſuam more Majorum ſuorum exercendi.

Definitio.

§. 409. *Animalia perfectæ dicuntur, quæ eodem nobiſcum ſenſus habent; imperfectæ vero, quæ hoc vel illo ſenſu aut etiam pluribus deſtituuntur* (§. 396.).

Corollaria.

§. 410. *Idem proriſus organorum in brutis ac in homine eſt finis.* Enimvero natura nil fruſtra facit (*Ont. ex §. 8.*): igitur, cum in brutis ſimilia noſtris organa deprehendamus (*ex §. 395.*), recte ab analogia concludimus, ſimilem dari ſimilium finem (*Ont. conf. §. 13 ad finem.*), quare idem &c. Liquet inde, *hac in materia valere argumentum analogiæ.*

§. 411. *Objecta externa in organis brutorum mutationem ipſorum ſtructuræ conformem producunt.* Siquidem id in noſtris fieri plusquam compertum eſt (*ex §. 158.*): igitur, cum bruta noſtris ſimilia habent (*ex §. 395.*), & idem in ipſorum

rum ac in nostris sit finis (*ex* §. 410.), dubitari non potest, quin objecta &c.

§. 412. *Bruta sibi aliquid possunt repræsentare & quidem clare.* Nam repræsentamus nobis aliquid, seu percipimus, quando objecta externa certa quadam ratione immutant organa nostra (*Log. ex* §. 17 & 627.): igitur, cum bruta pariter habeant organa nostris similia (*ex* §. 395.), & objecta externa in illa æque agere possint (*ex* §. 411.); insuper valeat argumentum analogiæ (*ex* §. 410 *ad finem*) bruta sibi aliquid repræsentant: possunt vero insuper inter res varias discernere (*ex* §. 397.), quod ad repræsentationem claram requirimus (*ex* §. 16 & *Log. ex* §. 33.). Porro repræsentationum clararum nobis conscii esse possumus (*ex* §. 22.): igitur & bruta (*ex* §. 410 *ad finem*.); sunt autem repræsentationes mutationes animæ (*ex* §. 222 *ad finem*), ac proin bruta suarum mutationum sibi conscia sunt (*ex* §. 22.) quod vero harum conscium est, vocatur anima (*ex* §. 2.): liquet igitur, brutis *inexistere animam*.

§. 413. *Bruta cogitant.* Quippe, cum clare sibi aliquid repræsentent (*ex* §. 412.) suæ repræsentationis pariter sibi conscia esse possunt (*ex* §. 22.): jam vero suæ repræsentationis sibi esse conscium, est cogitare (*ex* §. 15.): igitur cogitant.

§. 414. *Animæ brutorum aliquid percipere possunt.* Enimvero perceptio vel maxime pendet ex eo, quod anima sui ipsius aliarumque rerum conscia sibi sit (*Log. ex* §. 25.): at bruta, cum cogitant (*ex* §. 413.), eo ipso conscia sibi sunt suarum repræsentationum (*ex* §. 15.): igitur animæ &c.

§. 415. *Bruta sentiunt.* Pendet siquidem sensatio ex mutatione organorum per actionem corporum externorum facta (*ex* §. 31 & *Log. ex* §. 658.): potest vero hæc ipsa in brutis contingere (*ex* §.

411.): igitur bruta sentiunt: accedit ratio ex §. 396. Liquet inde, omnia ea, quæ *Art. III a* §. 34 usque ad §. 41 *exclus.* de sensatione humana resolvimus, hic quoque de sensatione brutorum valere.

§. 416. *Bruta aliquid sibi imaginantur, & somniant.* Varias enim rerum ideas olim habitas bruta in se reproducunt (*ex* §. 398.): igitur facultate has reproducendi instructa esse debent (*Ont. ex* §. 381.): est autem facultas ideas olim habitas reproducendi ipsa phantasia (*ex* §. 48.): quare bruta sibi aliquid imaginantur. Porro somnium a phantasia pendet (*ex* §. 57.): igitur, quia hac ipsa juxta mox dicta gaudent, & insuper somniis vexari deprehenduntur (*ex* §. 399.), recte infertur, bruta quoque somnare. Liquet inde, *legem phantasie communem & omnia illa, quæ Art. IV a* §. 50 usque ad §. 61 *exclus.* deduximus, brutis quoque communia esse.

§. 417. *Bruta facultate fingendi & memoria prædita sunt.* Enimvero, si penitius ad casus §. 398 relatos animum advertimus, haud difficulter deprehendimus eg. canem occasione baculi visi (quod imaginationi, quam bruta habere *ex* §. 416 constat, proprium est vi §. 52.) verberum acceptorum & baculi ideas reproducere, illas que de novo pro præsentis tempore, quo baculum intuetur, combinare, atque adeo fingere (*ex* §. 63 & 65.): porro hoc ipso ideam verberum baculo inflictorum olim habitam & nunc denuo occasione baculi visi præsentem recognoscit, quod memoriæ proprium est (*ex* §. 72.): igitur etiam memoria exercetur in brutis: quare bruta &c. Alterum, quod nimirum bruta memoria gaudeant, etiam ex eo deduci potest, quia hæc a phantasia pendet (*ex* §. 78.), quæ bruta prædita esse novimus (*ex* §. 416.): igitur & memoria pollebunt.

§. 418.

§. 418. *Brutis aliqua attentio & reflexio denegari non possunt.* Nam ad attentionem requirimus, ut una idea sit clarior reliquis (*ex §. 89.*): at vero hoc contingit, si idea materialis sit fortior (*ex §. 176.*), ac proin etiam species impressa intensior (*ex §. 164.*): sed enim deprehendimus hanc in brutis quandoque ceteris intensiorem (*ex §. 406.*): igitur attentionem habent. Porro successiva attentionis ab una idea in alteram conversio constituit reflexionem (*ex §. 91.*): sed & illam in brutis advertimus (*ex §. 406.*): igitur & reflexione gaudent: jam vero attentio & reflexio sunt facultates quædam partem inter inferiorem & superiorem cognoscitivam (*ex §. 112.*): quapropter aliqua attentio & reflexio brutis competere possunt, quin illis ex integro perfecte conveniant: quare brutis &c.

§. 419. *Brutis omnis deest intellectus.* Ad intellectum siquidem requirebamus reflexionem, quæ pariat notionem proprie distinctam, qua videlicet non solum illa varia, quæ rei insunt, per attentionem successivam cognoscamus, sed & ipsum eorum inter se ordinem ac nexum inspiciamus (*ex §. 110.*): jam vero ex omnibus, quæ in brutis deprehendimus, talem notionem distinctam illis inesse minime coniecere licet (*ex §. 403.*): etsi enim inter homines diutissime ac familiarissime versentur; atque adeo omnibus iis mediis gaudeant, quæ intellectus ad suas operationes maturatur, nunquam tamen ad præfatam cognitionem distinctam (§. 110.) pertingunt: recte autem ex allata experientia (§. 405.) infertur, bruta familiari hominum convictu & sermonum quotidiano auditu in distincta rerum cognitione profectum factura esse, si hac facultate reflectendi ad omnem intellectum præsupposita ex natura sua instructa essent: quare, cum hoc in brutis nunquam contingat (*ex*

§. 403.), bruta intellectu carent. Porro, cum acumen, profunditas, soliditas, ingenium & ratio vim intelligendi præsupponant (*conf. §§. 107. 108. 109. 132. 133.*), hac vero bruta juxta mox dicta prædita non sint, liquet, *bruta acumine, profunditate, soliditate, ingenio & ratione carere.*

§. 420. *Expectatio casuum similium rationi analogia brutis propria est.* Pendet enim illa solummodo a sensibus & imaginatione (*ex §. 139.*): sensus vero & imaginatio in brutis locum habent (*ex §. 415. & 416.*): igitur expectatio &c. Liquet id pariter ex §. 407.

§. 421. *Ideæ sensuales in brutis œque per speciem impressam & ideam materiale explicari debent.* Quippe, cum bruta instructa sint organis, quæ nostris similia deprehenduntur (§. 395.), omnem pariter, haud secus ac nostra organa (*ex §. 158.*), mutationem per motum subeunt; qui dein, prout in nobis fieri constat (*ex §. 159.*), ad cerebrum usque propagatur (*ex §. 410 ad fin.*): id est, datur in brutis sentientibus species impressa & idea materialis (*conf. §. 161 & 162.*): omnis vero idea sensualis in his rationem sufficientem continet (*ex §. 163.*): igitur ideæ &c. Porro, cum bruta ex sua natura, ad quædam signa edenda (*ex §. 404.*) non minus quam ad artificia naturalia semper eadem exercenda determinata sint (*ex §. 408.*): omnis vero idea sensualis juxta mox dicta etiam in brutis per ideam materiale explicari debeat, liquet, *hæc illorum signa & artificia naturalia, quæ exercent, explicari debere per qualemunque partium coordinationem & motum communis sensorii ceu cerebri, cujus per intervalla cessatio aut restitutio communi sensorio hujus generis animalium connaturalis sit; adeoque ipsis una cum idea sensuali tandiu competat, quamdiu animal obtinet corpus hujus speciei: iterum*

um vero cesset, quando in alterius speciei corpus transmigrat.

§. 422. *Animæ brutorum competunt omnes facultates partis cognoscitivæ inferioris.* Siquidem has inter recensentur sensatio, phantasia, fictio ac sub aliquo respectu etiam attentio & reflexio (*ex Art. XIII.*): jam vero bruta sentiunt (*ex §. 415.*); sibi aliquid imaginantur, & somniant (*ex §. 416.*); fingunt & recordantur (*ex §. 417.*); sub aliquo respectu insuper attendunt, & se reflectunt (*ex §. 418.*): igitur animæ &c. Porro facultates omnes partis cognoscitivæ inferioris exercentur per vim repræsentativam (*ex §. 180.*): unde liquet, *bruta quoque omnes facultates suas cognoscitivas per vim suam repræsentativam, quam habere noscuntur (ex §. 412.), exercere (ex §. 410. ad finem.).*

§. 423. *Bruta omnibus facultatibus partis cognoscitivæ superioris destituuntur.* Enim vero hæ facultates supponunt rerum notiones distinctas (*ex §. 19.*) ac proin intellectum (*ex §. 104.*): quare, cum eodem bruta careant (*ex §. 419.*); imo & ceteris omnibus facultatibus ab ea pendentibus destituantur (*ex §. cit. ad fin.*), bruta &c. Porro, cum notiones universales, judicium & ratiocinium per intellectum formentur (*ex §§. 115. 116. 118.*); hoc vero bruta prædita non sint (*ex §. 419.*), liquet, *bruta nec notiones universales formare, nec rite judicare, aut ratiocinari posse.*

§. 424. *Bruta habent appetitum sensitivum & aversionem sensitivam.* Appetitus namque sensitivus præcise oritur ex repræsentatione boni (*ex §. 202 ad fin.*): jam, cum res externæ brutorum organa ferire possunt (*ex §. 411.*), aliæ gratas, aliæ molestas impressiones, atque adeo ideas quoque gratas aut molestas in illis excitare valent (*conf. §. 421.*): igitur

voluptate aut tædio afficiuntur (*ex §. 208.*), & hinc appetunt, aut averfantur (*ex §. 209.*): quare bruta &c. Per experientiam quoque id ipsum erui potest (*ex §. 400.*). Porro affectus seu passio concitatioem requirit motum sanguinis & fluidi nervei (*ex §. 201.*); cumque is ipse in brutis dari possit (*conf. §. 395 & 421.*), *in illis pariter passiones locum habent.*

§. 425. *In brutis non datur voluntas.* Etenim, quidquid intellectu caret, voluntate pariter destitui jam antea (*ex §. 231.*) deduximus: igitur, cum brutis omnis intellectus desit (*ex §. 419.*) in illis pariter desideratur voluntas.

§. 426. *Theoria percepturitionis Art. XVI evoluta animæ quoque brutorum applicari potest.* Percepturitio enim supponit meram vim repræsentativam (*ex §. 217.*), quæ animabus brutorum quoque infidet (*ex §. 412.*): igitur theoria &c. Porro vis repræsentativa continet rationem sufficientem appetitus (*ex §. 221.*): liquet igitur, *animas brutorum per vim quoque repræsentativam exercere facultatem suam appetitivam.*

§. 427. *Vis repræsentativa, confusa tamen, est essentia animæ brutorum.* Nam per illam anima bruti exercet omnes facultates suas cognoscitivas (*ex §. 422 ad fin.*); insuper facultatem suam appetitivam (*ex §. 426 ad fin.*): atque adeo hæc ipsa complectitur rationem omnium eorum, quæ animabus brutorum insunt, aut inesse possunt; hoc est, constituit essentiam illarum (*Ont. ex §. 78.*): igitur vis &c. Liquet inde, *dictam vim repræsentativam continere rationem sufficientem omnium mutationum animæ brutorum (ibidem ex §. cit.)*

§. 428. *Anima brutorum est libera a coactione, non tamen a necessitate.* Quippe

pe mutationes animæ brutorum proficiuntur a vi repræsentativa ipsi intrinseca (ex §. 427 ad fin.) : igitur agit spontanee & neutiquam coacte (ex §. 237.) : sed enim ad actionem a necessitate liberam opus est intellectu (ex §. 263.), quo bruta carent (ex §. 419.) : igitur non agunt libere a necessitate : quare anima &c.

§. 429. *Animæ brutorum sunt indivisibiles.* Possunt enim sibi aliquid repræsentare (ex §. 412.) : at omne, quod sibi aliquid repræsentare valet, est indivisibile (ex §. 350.) : igitur animæ &c. Porro applicando demonstr. §. 354 & 355 liquet pariter, *animas brutorum esse simplices & substantias; item omni carere extensione, figurabilitate ac mensura; & quod consequitur, illam non esse quid materiale (Cosmol. conf. §. 33.).*

§. 430. *Animæ brutorum nullo modo spiritus dici merentur.* Nam, etsi brutis aliqua attentio & reflexio tribui possit (ex §. 418.); reflexio tamen proprie talis seu intellectus nunquam illis competit (ex §. 419.) : est vero spiritus substantia intellectiva (ex §. 359.) : quare animæ &c.

§. 431. *Anima brutorum, si existit, debet existere per creationem.* Enimvero tota demonstratio, quam §. 367 pro anima humana dedimus, uti & ceteræ propositiones aliorum opiniones erroneas refutantes (§§. 364. 365. 366.) hoc quoque loco applicari posse, patet ex eo, quod anima brutorum sit indivisibilis (ex §. 431.), ex quo principio omnes datarum propositionum demonstrationes deductæ sunt. Ex eadem ratione & conf. §. 370 liquet, *successionem animarum in brutis fictitiam esse, & unam tantum in illis existere.*

§. 432. *Animæ brutorum sunt incorrupti-*

biles. Sunt enim simplices (ex §. 429 ad fin.) : sed omne ens simplex est incorruptibile (ex §. 378.) : igitur animæ &c. Porro omne incorruptile non nisi per annihilationem interire potest (ex §. 374.) : quare, cum ex dictis animæ brutorum sint incorruptibiles, liquet, *illas, si intereunt, non nisi annihilari posse; hinc pariter ob illam rationem omnia, quæ §. 379 & 380 deducta sunt, hoc loco valere.*

§. 433. *Animæ brutorum nullatenus sunt essentialiter immortales.* Siquidem ex omnibus quæcunque de illis hoc Art. dicta sunt, nil assignari valet, per quod illis essentialiter repugnet privari sua existentia, seu annihilari, quod tamen ad animæ immortalitatem essentialem requiritur (ex §. 377.) Poterit etiam idcirco applicari demonstratio, quam hac super re §. 383 dedimus. Porro, cum Deus sit ens ab omni alio independens & omnia possit (infra Theol. ex §. 30 & 109.), poterit Deus citra exigentiam quamdam naturalem animas brutorum conservare, atque adeo ex §. 377 liquet, *illis competere posse immortalitatem gratuitam.*

§. 434. *Animæ brutorum non sunt naturaliter immortales.* Etenim, cur animam humanam naturaliter immortalem diximus, præcipuum caput erat, quia illa etiam separata a corpore operationes suas principales exercere potest (ex §§. 385. 386. 387. 388.); idque vel maxime ob vim suam distincte repræsentativam (ex demonstr. §. 386.) : at, cum bruta hac vi destituantur (ex §. 419.), præcipuum datæ assertionis deficit fundamentum. Dein nec capacitas cum vis repræsentativæ tum appetitivæ nec sensus communis, quæ argumenta pro immortalitate animæ humanæ pugnabant (ex §. 390 & 391.), immortalitati animæ brutorum suffragantur : igitur nil suppetit ex legibus viribusque naturæ, ex quo in-

inferamus, animabus brutorum per leges finesque naturæ repugnare spoliari sua vita seu esse naturaliter immortales (§. 377.): quare animæ &c.

Scholia.

§. 435. Omnia, quæ hætenus de natura animæ brutorum systematice differuimus, argumento ab analogia petito (§. 410.) innituntur. Et sane, si quid hac in materia dicatur, hoc ipso utendum esse, quisque perspicit; nec adeo contemni debet; certe ridiculum proclamabimus illum, qui dubitet an aliorum hominum corporibus nostro prorsus similibus & similia phænomena exhibentibus anima quædam rationalis insit, & tamen non nisi per analogiæ argumentum hoc conficimus. Neque dicendum, falso a nobis §. 395 assumi, animalia habere organa nostris similia, cum tamen in ostreis, erucis, hirundinibus & innumeris aliis contrarium manifeste deprehendatur; siquidem nos ipsi §. cit. aperte fatemur, similitudinem hanc organorum in *quibusdam* tantum brutis intervenire: at contendimus, analogiam hanc a nobis provehendam esse primo ad animalia nobis maxime (puto quoad structuram partium internam, quam sane potissimam cum multis intercedere ex libris Zoologicis constat) similia & perfecta (§. 409.); ab his ad alia, quæ minus similia sunt; ac demum ad ea, quæ imperfecta dicuntur (§. cit.), & nobis quantumvis dissimilia sunt. Certe in quovis etiam minimo animalculo illi, qui laboribus insectorum anatomicis delectantur, commune quoddam detexere sensorium ubi nervulorum origo (§. 159.) & hinc residentia animæ (*ex* §. 346.) statui possit.

§. 436, Cum res externæ brutorum organa feriant (§. 411.), dubitare minus licet, idem eadem ratione contingere,

N n 3

qua id fieri de homine supra (§. 158 & 159.) diximus; hinc eg. radii lucis ab objecto visibili egredientes eodem modo, uti de homine diximus (§. 158.), in retina oculi depingent imaginem ejusdem objecti, cujus radii, qui per impressiones in oculum sunt coniecti, usque ad cerebrum propagantur (§. 159.), & quos anima bruti in cerebro præsens atque per ideam materialem determinata (§. 163.) tanquam mutationes actionis suæ sensu intimo percipiet, atque his mediantibus res sensibiles, quæ sunt illarum mutationum causæ, sibi repræsentabit per illum intuitum seu apprehensionem (*Log.* §. 20.): inde igitur ratio patet eorum, quæ §. 396 diximus.

§. 437. Brutis *loquella aliqua*, si per illam præcise signa aliqua ab aliis prolata & ab aliis intellecta intelligantur, merito ob §. 401 tribuitur, quæ quidem, cum dictante ipsa natura brutorum in illis formetur (*ex* §. 402.), signi naturalis (*Log.* §. 116.) rationem potissimam habet: *sermo* autem, si per illum intelligatur complexum aliquod ex pluribus vocibus seu sonis articulatis (*ibidem* §. 251.) ex institutione libera vim significandi habentibus (*loco cit.* §. 121.), quarum singulæ singulas ideas partiales (§. 18.) in idea totali contentas ac in unam orationem rite comparatæ totam ideam compositam (§. cit.) designant; & quarum denique tam significatum quam compositio non nisi usu aliquo & crebra attentione ad easdem prolatas simul & ad res significatas conversa addiscitur; talis, inquam, sermo brutis ob §§. 402. 403. 404 adpropriari nunquam potest.

§. 438. Observatio illa, quam §. 398 adnotavimus, egregio nobis usui fuerat pro demonstratione §. 419: quod si insuper quis ibi additi rationem scire cutperet; cur nimirum homines illi haud ulterius eorum meminerint, quæ inter
bru-

bruta degentes olim perpetrarunt (§. 405 *ad fin.*), rationem ex §. 38 petere deberet; enimvero, cum inter bruta educati, iis que conviventes nil distinctum unquam ullo sensu addiscere potuerint, cum ipsa bruta & intellectu careant (*ex* §. 419.), & insuper fermone, tanquam signo distinctæ cognitionis, quo intelligendi vis maturatur, & actuatur, destituantur (*ex* §. 437.); hinc eo facilitandæ distinctæ cognitionis remedio, quod symbolica per signa singulis ideis partialibus respondentia cognitio intellectui suppeditat, destituti ad distinctam rerum cognitionem eniti non potuerunt; licet ceteroquin facultate intellectus a natura præditi atque etiam justa cerebri dispositione instructi fuerint: hæc igitur ratio fuerat, cur intellectus iners manebat, & velut in statu infantibili quoad facultatis cognoscitivæ superioris usum permanerent (*conf.* §. 151.: quoniam tamen isthac præditi nihilominus fuerunt; hinc factum, ut humani consortii occasione simul illis de distinctæ cognitionis remedio provisum fuerit, qua tamen ipsa ratione, superveniente videlicet distincta rerum cognitione ideis confusis succedente ideæ debiliores obscuratæ fuerunt (*ex* §. 38.), ac proin illarum haud amplius conscii esse potuerunt (*ex* §. 22.): patet vero hac ratione totum priorem cerebri statum in illis pariter immutatum fuisse.

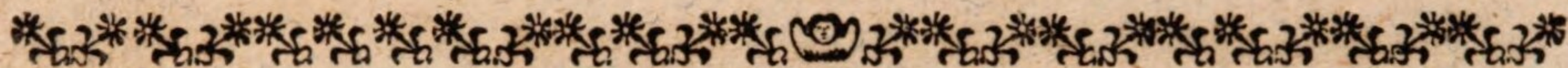
§. 439. Astutia brutorum (§. 407.) quantaquanta demum fuerit, per facultates partis cognoscitivæ inferioris, quas ad unam omnes brutis tribuimus (§. 422.), & comprimis per expectationem casuum similium, quæ illis propria est (*ex* §. 420.), explicari valet. Ita casus propositus (§. 407.), qui certe inter difficiliore numerari debet, ita ex datis principiis resolvi poterit. Lupus prope fruticetum latitans videt oves; & hæc est sensatio præsens, ex qua nascitur appetitus sensitivus

(§. 202 *ad fin.*) seu cupido aliquam rapiendi; at videt etiam canes; & hæc rursum est sensatio præsens; cumque canes illum aliquando persecuti fuerunt, aut omnino morfu læserunt, illam sensationem reproducit imaginatio (*ex* §. 50.), simulque lupus per facultatem fingendi, qua præditus est (*ex* §. 417.), rursus etiam nunc sibi repræsentat, se a canibus persequendum aut morfu lædendum, quæ est expectatio casuum similium (*ex* §. 134.), quam consequitur metus: itaque cupido rapiendi ovem & metus propter canes gregi invigilantes lupum occupant; ita tamen, ut, quod eventus prodit, metus prævaleat invito licet: jam vero, dum conspicit canes eg. propter lupum alterum persequendum (ut in hoc casu ponitur) dimitti, longiusque a grege removeri, quæ est sensatio præsens rationem metus cupidinem invadendi gregem hætenus cohibentis tollens: sublata igitur ratione tollitur rationatum (*Ont.* *ex* §. 12.), & in hoc casu sublata præsentia canum tollitur metus: quare lupus, cum non sit necessitate liber (*ex* §. 428.), fertur in id, ad quod per appetitum sensationum cietur; id est, invadit gregem, rapit ovem, ac pleno gutture illam devorat. En totius casus evolutionem facillimam, quin idcirco ad rationem, intellectum aut alias facultates partis cognoscitivæ superioris confugere necesse fuerit.

§. 440. Deductio, quam §. 421 *ad fin.* dedimus, qua nimirum ratione bruta artificia sua naturalia & quidem semper eadem peragant, probe notari meretur; enimvero & potissimis difficultatibus enodandis satisfacit, & doctrinæ nostræ Psychologicæ exacte conformis est. Porro non inepta videtur hujusmodi animalculorum cum quibusdam furiosis aut insanis hominibus hac in parte comparatio, qui chorda semper oberrant eadem; quia
nimi-

nimirum eorum cerebrum vel obduratis vel nimium turbatis fluidi nervei canaliculis ægre admittit aliam sensationem aut phantasma quam illud, cui continuo vel statim aliquo tempore inhærent. Ceterum quod *artes* attinet quas varia animalia ab hominibus operose erudita addiscunt, ipse modus sat convincit omnes, qui brutis instruendis ac docendis operam navant partis cognoscitivæ superioris facultates ab illis longe abesse.

§. 441. Ex his jam universaliter liquet, *mechanimum brutorum*, quo aliqui bruta fingunt esse mera automata & machinas, inanem esse; certe ex usque dictis liquido manifestum est, nullam omnino suppetere rationem, cur ad illum recurramus: plurima vero reperiri, quæ contra illum pugnent; nec operæ pretium est, ut ex instituto contra eundem agamus, haud difficulter refutabitur, si hactenus dicta rite expendantur.

ELENCHUS PSYCHOLOGIÆ ELEMENTARIS.

CAPUT I. FACULTATES ANIMÆ.

Art. I. N Otio & Existentiæ ani- mæ - - - 215	Art. XVI. Theoria ejusdem - 244
Art. II. Potentia anima cognosciti- va - - - 216	Art. XVII. Appetitus rationalis 246
Art. III. Faculas sentiendi - 218	Art. XVIII. Libertas a Coactione 247
Art. IV. Imaginatio - - 220	Art. XIX. Libertas a Necessitate 248
Art. V. Facultas fingendi - 223	CAP. II. Varii animæ status.
Art. VI. Memoria - - eod. 225	Art. XX. Notio Commercii Corpus in- ter & Animam - - - 253
Art. VII. Attentio & Reflexio 225	Art. XXI. Systema Causarum Occasi- onalium - - - 255
Art. VIII. Intellectus & ejus conne- xa - - - 227	Art. XX. Systema Harmoniæ præsta- bilitæ - - - 257
Art. IX. Ingenium, Ratio & conne- xa - - - 232	Art. XXIII. Systema Influxis physici 262
Art. X. Notio Habitus - - 233	Art. XXIV. Systema Tourneminum 264
Art. XI. Vis animæ repræsentativa 234	Art. XXV. Unio Corpus inter & Ani- mam - - - 266
Art. XII. Ideæ sensuales - 235	CAP. Proprietates Animæ.
Art. XIII. Facultates Partis cognosci- væ inferioris - - - 237	Art. XXVI. Indivisibilitas Animæ 268
Art. XIV. Facultates Partis cognos- citivæ superioris - - 240	Art. XXVII. Spiritualitas Animæ 270
Art. XV. Notio Appetitus sensitivi 241	Art. XXVIII. Ortus Animæ - 271
	Art. XXIX. Immortalitas Animæ 273
	Art. XXX. Natura Animæ Brutorum 278

FINIS.

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

EL ENCHES

PSYCHOLOGIE ELEMENTAIRE

CHAPITRE I. FACULTES ANIMALES

Art. I. De l'instinct	1
Art. II. De la sensibilité	2
Art. III. De la mémoire	3
Art. IV. De l'imagination	4
Art. V. De la raison	5
Art. VI. De la volonté	6
Art. VII. De l'amour-propre	7
Art. VIII. De la pitié	8
Art. IX. De la haine	9
Art. X. De la crainte	10
Art. XI. De l'espérance	11
Art. XII. De la colère	12
Art. XIII. De la tristesse	13
Art. XIV. De la joie	14
Art. XV. De la surprise	15
Art. XVI. De la curiosité	16
Art. XVII. De la vanité	17
Art. XVIII. De la gloire	18
Art. XIX. De la réputation	19
Art. XX. De la considération	20
Art. XXI. De la puissance	21
Art. XXII. De la richesse	22
Art. XXIII. De la pauvreté	23
Art. XXIV. De la liberté	24
Art. XXV. De l'esclavage	25
Art. XXVI. De la mort	26
Art. XXVII. De l'immortalité	27
Art. XXVIII. De la vieillesse	28
Art. XXIX. De la jeunesse	29
Art. XXX. De la santé	30
Art. XXXI. De la maladie	31
Art. XXXII. De la guérison	32
Art. XXXIII. De la mortification	33
Art. XXXIV. De la pénitence	34
Art. XXXV. De la prière	35
Art. XXXVI. De la méditation	36
Art. XXXVII. De la contemplation	37
Art. XXXVIII. De la science	38
Art. XXXIX. De l'art	39
Art. XL. De la philosophie	40
Art. XLI. De la morale	41
Art. XLII. De la politique	42
Art. XLIII. De la législation	43
Art. XLIV. De la jurisprudence	44
Art. XLV. De la médecine	45
Art. XLVI. De la chirurgie	46
Art. XLVII. De la pharmacie	47
Art. XLVIII. De la botanique	48
Art. XLIX. De la zoologie	49
Art. L. De la météorologie	50
Art. LI. De l'astronomie	51
Art. LII. De la géométrie	52
Art. LIII. De l'arithmétique	53
Art. LIV. De l'algèbre	54
Art. LV. De la trigonométrie	55
Art. LVI. De la mécanique	56
Art. LVII. De la physique	57
Art. LVIII. De la chimie	58
Art. LIX. De la métallurgie	59
Art. LX. De la minéralogie	60
Art. LXI. De la géologie	61
Art. LXII. De la cosmologie	62
Art. LXIII. De la théologie	63
Art. LXIV. De la philosophie naturelle	64
Art. LXV. De la philosophie morale	65
Art. LXVI. De la philosophie politique	66
Art. LXVII. De la philosophie législative	67
Art. LXVIII. De la philosophie judiciaire	68
Art. LXIX. De la philosophie médicale	69
Art. LXX. De la philosophie chirurgicale	70
Art. LXXI. De la philosophie pharmaceutique	71
Art. LXXII. De la philosophie botanique	72
Art. LXXIII. De la philosophie zoologique	73
Art. LXXIV. De la philosophie météorologique	74
Art. LXXV. De la philosophie astronomique	75
Art. LXXVI. De la philosophie géométrique	76
Art. LXXVII. De la philosophie arithmétique	77
Art. LXXVIII. De la philosophie algébrique	78
Art. LXXIX. De la philosophie trigonométrique	79
Art. LXXX. De la philosophie mécanique	80
Art. LXXXI. De la philosophie physique	81
Art. LXXXII. De la philosophie chimique	82
Art. LXXXIII. De la philosophie métallurgique	83
Art. LXXXIV. De la philosophie minéralogique	84
Art. LXXXV. De la philosophie géologique	85
Art. LXXXVI. De la philosophie cosmologique	86
Art. LXXXVII. De la philosophie théologique	87
Art. LXXXVIII. De la philosophie philosophique	88
Art. LXXXIX. De la philosophie morale	89
Art. LXXXX. De la philosophie politique	90
Art. LXXXXI. De la philosophie législative	91
Art. LXXXXII. De la philosophie judiciaire	92
Art. LXXXXIII. De la philosophie médicale	93
Art. LXXXXIV. De la philosophie chirurgicale	94
Art. LXXXXV. De la philosophie pharmaceutique	95
Art. LXXXXVI. De la philosophie botanique	96
Art. LXXXXVII. De la philosophie zoologique	97
Art. LXXXXVIII. De la philosophie météorologique	98
Art. LXXXXIX. De la philosophie astronomique	99
Art. LXXXXX. De la philosophie géométrique	100

COLLEGE OF THE SACS

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

EL ENCHILS

PSYCHOLOGIE BEWISSTARS

CAVIT A FACULTATES ANIMI

Art. I. De ...	1
Art. II. De ...	2
Art. III. De ...	3
Art. IV. De ...	4
Art. V. De ...	5
Art. VI. De ...	6
Art. VII. De ...	7
Art. VIII. De ...	8
Art. IX. De ...	9
Art. X. De ...	10
Art. XI. De ...	11
Art. XII. De ...	12
Art. XIII. De ...	13
Art. XIV. De ...	14
Art. XV. De ...	15
Art. XVI. De ...	16
Art. XVII. De ...	17
Art. XVIII. De ...	18
Art. XIX. De ...	19
Art. XX. De ...	20
Art. XXI. De ...	21
Art. XXII. De ...	22
Art. XXIII. De ...	23
Art. XXIV. De ...	24
Art. XXV. De ...	25
Art. XXVI. De ...	26
Art. XXVII. De ...	27
Art. XXVIII. De ...	28
Art. XXIX. De ...	29
Art. XXX. De ...	30

Gruber, Leonhard,

P. Leonardi Grueber ... Psychologia systematica elementaris usibus
academicis accommodata

Salisburgum 1768

4 Diss. 3232,21#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10958935-3

VD18 14992825-001